

نورنی قورئان

« کورته باسیکه له باره ی قورئان و نووسینه وه ی و
کوکردنه وه و قورپا و ته جویدی قورئانه وه »

داندراوی

مه لاء عبد الکریمی مدرس

۱۴۰۵ ی کوچی

۱۹۸۵ ی زایینی

بسم الله الرحمن الرحيم

به ناوی به رزی خالقی عه للام
که قورئانی کرد به یاسای ئیسلام

ناوی پیروزی ته و خوداوه نده
دهرگای گوشاده بو ته و به ی به نده

هر بووه و ته بی و نه بوونی نی به
ذاتی له بوونی وینه به ری به

پاکه و بی نیاز له سوی کائنات
بی پاکه و تاکه به ذات و صفات

زیندووه و زاناو صاحب ئیراده
ته وانا له سهر هرچی موراده

ته بینی و ته بینی زهره و خشی پی
پی میرووله ی ورد له هر شوینی بی

خواه ن وتاره له گه ل ره هبه ران
هم فرمان داره له سهر سهر و ران

په روه ردگار ه و (واجب الوجود)
هر ته و مه عبوده و ته شى بو سجوود

بوون هر بو ته وه به مه عناى لايق
به مه يلى ته وه بوونى حه قايق

له سهر خواستى خوئى خاليقى زانا
له نه بوونه وه جيهانى دانا

رازانديه وه جيهان به پرته و
به روژ و مانگ و ته ستيره ي به ده و

مه وسيمى سالى كرد به خزمه تكار
عه رزى ره نكين كرد به گول و گولزار

له مشتي خاكى پاكي سهر زه مين
(ئاده م) ي هيناو كردى به ته مين

(حه وا) يشى بو كرد به يار و هاوسهر
بوون به سهر ده فته ر بو هه موو به شهر

پاش بوون له به هه شت هينايه سهر عهرز
بو عيلم و زانست بو ره وشتي به رز

وه چه و نه ته وه ي له سهر بساتا
بلاو بوونه وه به رووى ولاتا

کردی به ره هبه ر له پرووی جیهانا
ده ستووری ژین و دینی بو دانا

جا بو ته علیمی رنی به ختیاری
لنی هه لبر اردن پیاوی دیاری

له هه ر چه رخیکا ئەم سه ر تا ئەو سه ر
رابه رانی نارد بو ته مینی به شه ر

به جو بره ئیلا فریشته ی ئەمین
یاسای راستی نارد له بو سه رزه مین

ده بو سه ر (ئاده م) په نجا له بو (شیث)
سی سه حیفه هات بو دینی (ئیدریس)

ده بو ئیبراهیم (خلیل الرحمن)
بابه ی ره هبه ران تا ئاخ رزه مان

گشت به سه حیفه ناویان براوه
سه حیفه ماده ی لی نوو سراوه

ماده که ی چه رمه یا به رده یا دار
وه زعی نووسینی به پنی رۆزگار

حه واله ی علیمی زاتی خودایه
عه قل رینوما ی دلی ئاگایه

ته ورات بو (مووسا) ره هبه ری جه لیل
بو ته و فیرعه ونی خسته ئاوی نیل

زه بوور بو (داوود) مه ردی پاله وان
به به رده قانی (جالووت) ی فه وتان

که ته یخوینده وه ئایاتی زه بوور
ده ورو به ری خوی پر ته کرد له نوور

کیوو په له وهر به نه غمه ی (داوود)
ته سبیحیان ته کرد بو خودای مه عبود

ئینجیل کتیبی (عیسا) ی بن (مهریه م)
به نده ی خالیصی خالیقی ته کره م

یه هوود به جه فا که وتنه سه ودا
بیکورن به لام ره همه تی خودا

به رزی کرده وه بو قه لای ته مان
هه لی گرت له عهرز هه تا ئاسمان

داینا به وینه ی فریشته ی قودسی
له ماوای حورمه ت باشتر له کورسی

(عیسا) به بی باب بیته رووی جیهان
بیته سه ر به یان بو رازی په نهان

هه ر به مندالی به بی مه لاله ت
بلی ره سوولم خاوه ن ریساله ت

به ئه مری خودا گل بکا به ته یر
کویری ماده رزاد بینا کا بو سه یر

به ئیزی خودای (اعراض) و (أعیان)
زیندوو کاته وه مردووی بی گیان

سفره راکیشی له رووی ئاسمان
بو ئیطمیئنانی چه واری به کان

چون دائه مینی بو ریگه و بو جی
له باتی زه وی با عاسمان بی

پاش ره فعی عیسا سه رزه وی به کسه ر
پر بوو له ئاشووب به کرده وه ی شهر

ژینی ئاده می بوو به ژاری مار
مردن چاتر بوو له ژین و ژیار

تا خودای جیهان به میهره بانی
(موحه ممد) ی نارد بو نیگابانی

بو ئاوه دانی رووی جیهان به ژین
به یاسای ره همه ت بو ژین و بو دین

له قه و می قوره یش نه ته وه ی قه یدار
کوری (ئیسماعیل) ره هبه ری نازدار

کوری (ئیسراهم) دوستی خوداوه ند
دژمنی (نه مروود) خواهن دارو به ند

له پاش رزگاری له ئاگری سوور
دهرچوو له عیراق بو ولاتی دوور

له گه ل کومه ئی له دوست و خزمان
هیجره تی فهرموو بو خاکی که نعان

له پاش ماوه یی به ئه مری جه لیل
چوو بو خاکی میصر خواهن ئاوی نیل

له وی پادشا له عه یی جیدا
(هاجره) ناوی جاریه ی پی دا

کاتی هاته وه له و (هاجره) ناوه
خوا (ئیسماعیل) ی به رزی پی داوه

له پاش ماوه یی (ئیسحاق) په یدا بوو
له (سارا) خاتوون که ئاموزای بوو

جا به فهرمانی خودای سه به ب ساز
(هاجره) وړۆله ی بردن بو حیجاز

(ئىسماعىل) لە گەل دايەى بى لە ككە
داينان لە و شوينا كە بوو مە ككە

لە كاتى ويداع (هاجەر) ى غە مبار
لە گەل (خەليل) دا هاتە سەر وتار :

لە م شوينه چۆلە بى دەست و بى كەس
چون دەوام ئە كەين بە بى فەريادرس

وہ لامي مداوہ حە زرەتى (خەليل) :
مە ئموورى ئە مرم بو خودای جەليل

(هاجەر) بە م واتە دلى ئارام بوو
چاوہ رنى لوطفى خودای عەللام بوو

كە بە جنى هيشتن لە بەر بى ئاوى
(ئىسماعىل) ئە سرين ئە هات لە چاوى

لە و كاتا تەيرى داھات لە بەرزا
چەن جار دەنووكى دا بە سەر عەرزا

ئاو دەرچوو لە ويا بە زورى نەك كەم
بو بە سەرچاوہى مە شھوور بە زەمزەم

ئە ونەى بى نە چوو قەبيلەى جورھوم
قەحطانى نە سەب هاتنە سەر زەمزەم

له سهر ريعايه ي حوقوقى به شهر
ئيجازه يان خواست له دايه (هاجر)

ته ویش به عه هدی وه فا به ته دهب
ئيجازه ي فهرموو به (شيخ العرب)

له ويا مانه وه به شهرم وحه يا
وه كو خزمه تكار له دهشت وچيا

(ئيسماعيل) له وان ژنيكى هينا
ئه مجا (ئيراهيم) هات له بوينا

له گهل (ئيسماعيل) كه عبه ي کرده وه
به ناوى خوداي ته نيای فهرده وه

تا له نه ته وه ي پاكي (ئيسماعيل)
په يدا بوو چه زرهت ره هبه ري جه ليل

كاتي په يدا بوو هه تاوى رووى ته و
جيهان رووناك بوو به نووريكى نه و

له چل ساليده ره هبه ري نازدار
بوو به چلچراي چه رخی روزگار

به سروشتي پاك به خولكى شيرين
ناردى به ره همت له بوو عاله مين

بوو به ره هڼومای گه لی به هه شتی
بوو به پېشه وای زانستی گشتی

خوا بوی نارد قورټان بو به ختیارۍ
بورپی پیروزی و سه عاده تکاری

جیهان رازاوه به پیروزی ته و
به یاسای ره ساو به دلسوزی ته و

* * * *

په روه ردگارا تو به حق خودای
شایانی چه مدو سوپاس و نه نای

نه نای پر صه فا هر له بو تویه
سوپاس بو عه طای باره گای تویه

له سهر ته و نووره ناردت به که ره م
به فه یضی ره حمت بو هه موو ټومه م

ته ونه کافی بی بو باره ی ذاتت
له بو باره گای پر که راماتت

* * *

دروودی بى حەد نەك لە من لە تو
بۆ ئەو پرەھبەرە كە ناردت لە نو

يانى (موحەممەد) خوشە وىستى تو
بە ندى موخلىصى حەقپەرستى تو

بوو بە ئاوينە بۆ تەجەللای تو
بوو بە نوینەر بۆ تەوہللای تو

كە بوو بە مەنبەع بۆ ئىحسانى تو
كە بوو بە مەلمەع بۆ قورئانى تو

ھەم لە سەر ئالى خانەدانى تو
لە سەر يارانى ياوەرانى تو

لە سەر پەرەوان لە بۆ دىنى تو
كە بوون بە بلوور بۆ ئايىنى تو

لە سەر قارىئان بۆ قورئانى تو
كە بە راستى بوون بە قوربانى تو

ھەم موحەددىئان بۆ حەدىشى تو
بۆ پرەسم و پرىگەى زور نە فىسى تو

بۆ موجتەھىدان لە بەر دىنى تو
ئارەزوومەندان بۆ تەمكىنى تو

له بۆ ئه ولياي خاوه ن وه فاي تو
له سه ر ئه صفياي خاوه ن سه فاي تو

ياني : مه رداني دل پر له ئه نوار
كه بوون به شيفاي جه فاي ده رده دار

بۆ ئيمه يش به لكو به رقي بي له نوور
رني بي ده ربكه ين بۆ ليقاي حضوور

ئه وه ل تا ئاخو بۆ نزيك و دوور
حوضووري تويه مه قصوود له حضوور

* * *

(وبعد) له بهر ناره سايي دل
به وه فاي ئه ده ب به ياساي كامل

دل دوور كه وته وه له نوور و پرته و
روژي رووناكي له لا بوو به شه و

له بهر تاريكي دلي دامام
به عه لاوه ي دل رهش بوو به رچاوم

به م وه زعه تاله زور ترسام له خوم
چاري خوم نه كه م به جاري ئه روم

جا دل به هیوای وه سیله سازی
که وته هاتوچو بو دلنه وازی

زور پارامه وه له خوای میهره بان
نووری بنیری بو صه فای دلمان

به ئیخلاصی دل زور پارامه وه
له دوعاکردن نه گه رامه وه

به هیوای نووری بنیری بو دل
تا ریگه ده رکاو بگاته مه نزل

روحي ره هبه رم کرد به وه سیله
بو نه یلی نوورو فه وزی فه ضیله

(الحمد لله) به فه یضی ره هبه ر
موژده ی قوبوولم له بو که وته ده ر

وه ها حالی بووم که نووری دلمان
وا له خزمه تی ثایاتی قورئان

تاوی پرته وی له نووری قورئان
ئه بی به چرای کاره بای دلمان

هه تا هه تایه ناکوژیته وه
له به هه شتیشا ئه دره وشیته وه

شه و نغی فه یضی ده ریای هیممه ته
ئاوی حه یاتی به قای ئوممه ته

ئه بی به زه یتی دهروونی ئینسان
شه وق ئه داته وه ئه نواری ئیحسان

نورهم یسعی بین آیدیهم
له داتهم ومهتدیهم

* * *

ئه نواری قورئان به فه یضی سه رمه د
سه ری وا له ناو سینه ی (موحه ممه د)

واته ئه و جیلوه کاتی نازل بوو
واریدی سینه ی مه ولای کامل بوو

له سینه ی ئه وو وه کو کاره با
به سینه ی صافی موسولمان ئه گا

وایه ر په یوه نده به مه عنا ئیمان
به و نه هجه ئه نواری دئی بو موسولمان

به م موژده دلم بوو به په ره ی گول
پرووم کرده قورئان به ئیخلاصی دل

چەن دەرزم نووسی بو موسولمانان
عینوانم دانا بە (نووری قورئان)

لە دەرزی میژووی قورئانی ئەنوەر
چلۆن ھاتە خوار بو لای پیغەمبەر؟

چۆن نووسرایەوێ کێ بوو نووسەری
لە گەلی یاران کێ کردیە بەری؟

تە عریفی چی یەو ئەحوالی چەندە؟
کە ھۆی پیرۆزین بو دلی بەندە

مە ککی و مە دەنی و حەضەری و سەفەر
لە یلی و نە ھاری و فیراشی ئەنوەر

صەیفی و شیتائی بە شیوەی ئەکەمل
(أَوَّلُ مَائِزِلٍ آخِرُ مَائِزِلٍ)

چەن ئەحوالی تر پیویستن بۆمان
زانینیان خیرە بو حالی خویمان

پاش فەوتی رەھبەر چۆن بوو تەرتیبی
جەمعی دوو جارە و خەط و تەھذیبی

چۆنیان خویندەوێ قاریئانی پاک
قیرائەتی سەبەح بە شیوەی رەووناک

حوکمی چلوڻه ته جویدی قورئان
چون بوو ئادابی گه لی قاریئان

(الحمد لله) به فه یضی ره سوول
خامه هاته سه ر نووسینی مه ئموول

ئه مه یه غایه ی به مایه ی (نامی)
به نووری قورئان باش بی ئه نجامی

ئیوه یش به دوعای ده وامی ته وفیق
له م تیکوشانا بین به ره فیق

هیوام وه هایه له هه ردوو جیهان
بگه ین به به هره به نووری قورئان

نووری وه ربگرین بوو ووناکی دل
هه ر به و نووره وه بگه ین به مه نزل

ده رزی یه که م

ده رزی یه که مین ده رزی طلوعه
طلوعی رۆزی تکا مه سمووعه

ده رزی تیژگی نووری به مایه
نووری هه تاوی هه تا هه تایه

به ره به یانی هاتنی ره هبه ر
ره هبه ری ریگی پیروزی به شهر

وتمان پاش (عیسا) تاریک بوو جیهان
تاریک بوو سه فحه ی ئه رزو ئاسمان

چه رخی بوو نه بوو وه حی ئاسمان
ده وری بوو نه ما ئیمان و په یمان

که ئیمان نه ما په یمان نامینی
نه مانی په یمان سته م ئه پروینی

جا ذاتی باری به میهره بانی
جیلوهی خسته سه ر نه وعی ئینسانی

سالی پینج سه دو حه فتاویه ک نه چوو
ته جه للای ئه نوار که وته هاتوچوو

به ره به یانی دووشه مئی پیروز
هاته دونیاوه ره هبه ری دلسوز

له شه وی دوازده ی ره بیعی یه که م
بیستی نیسانی رومی موقه دده م

به وینه ی گولی گولباغی به هه شت
جیهان بین خوش بوو هه رده و کیوو ده شت

دونیا رازاوه زیاتر له عاده ت
بوو به سه مری صوبحی سه عاده ت

ثم ذاته به رزه کاتی په یدا بوو
چه ن مانگی پیشتر باوکی فه وتا بوو

بویه باپیره ی به شان و عه رزی
بوو به موره بیی روله ی سه ربه رزی

به هیوای ته نای سیمای تا ته به د
ناوی خوشناوی کرد به (موحه مده د)

واقیعه ن و ابوو چه ن ته نای بو هات
له لای خوداوه به گه لی ثایات

ئیسته یش به ده وام هه ر ته نای بو دی
هه تا هه تایه ئاخری نایی

پاش چه ندی رابورد له ویلاده تی
له نه شئونومای پر سه عاده تی

دایه (حه لیمه) ی سه عدییه نه سه ب
هات بردی له بو بادیه ی عه ره ب

تا به هه وای پاک له گه ل صه فای دل
بی بگا بی غه ش وینه ی په ره ی گول

له پاش ماوه ی شیر هینایه وه شار
به لام بردیه وه بو خوشی ژیار

له چوار سالدایا جبریلی ته مین
(شق الصدر) ی کرد بو نووری یه قین

جا هینایه وه دایه ی بی له ککه
بو مالی باپیر له شاری مه ککه

ته مجاره دایکی ته و نه وره سیده
به خنوی ته کرد وه ک نووری دیده

له سالی شه شدا ته و پرته مکینه
له گه ل دایکیا چوو بو مه دینه

که گه رانه وه بو مه ککه ی ئاوا
دایکی نه خوش که وت له خاکی (ته بوا)

هه ر له ته بوادا موته وه ففا بوو
حه زره ت به و مه رگه دل پرجه فا بوو

اجا (أمّ ایمن) خادیمه ی ژیری
زوو هینایه وه بو لای باپیری

باپیری به رزی به صیدق و صه فا
خزمه تی ته کرد بی جه ورو جه فا

هه شته مین سالی شای شیرین لبقا
باپیری رویی بو (دار البقا)

له نه خوشیدا (عبدالمطلب)
وه صیه تی کرد بو (أبو طالب)

خزمه تی بکا به یاسای ره حه ت
ته ویش وه فای کرد به حه ققی خزمه ت

له پیش بلووغا سه ییدی ته نام
له گه ل ته م ذاتا رویی له بو شام

که چوونه (بوصرا) به ته مری راهیب
مه نعی سه فهر بوو له (أبو طالب)

زوو گه رانه وه بو شاری مه ککه
له ترسی یه هود دل پر له له ککه

له بیست و پینجا زور به ده ستوبرد
عه قدی نیکاحی (خه دیجه) ی بو کرد

له سی و پینجا بوو که قوره یش به جه م
چوون بو ته عمیری که عبه ی معظم

له سه ر دانانی چه جه رولئه سوه د
ئختیلا فیان کرد بی سامان و چه د

هه موو چه زره تیان دانا به چه که م
ئه ویش ئه مری کرد بو ده فعی ئه له م

چه جه ریان هیئا به قه درو که مال
دایاننا له ناو جلی وه ک به رمال

قه ومه کان هاتن هه موو به یه کجار
به رزیان کرده وه ئه و نایه دیوار

خیلاف له به ینی ئه وان زائیل بوو
خویشی به فه یضی نه صبی نائیل بوو

له و ته ئریخه وه به دل ئه و ذاته
که وته ته فه ککور له م کائیناته

چون ئه بی عالهم بی سه رو سامان
بی په روه ردگار بی دین و ئیمان

چون ته بئ ئينسان له بو بهردو دار
بي به به ندهي عيادەت گوزار

وا ته م فيكرهيه شعوري داگرت
له هه موو به شهر به دل دووري كرد

هه ر سالي مانگي ته رويشته غار
ناو غاري حيرا له صه فحه ي كو سار

به فكري عالي نووراني ته بوو
روژ به روژ نه فسي رو حاني ته بوو

هه تا ته مه ني گه يشته چل سال
عه قلي گه يشته مه رته به ي كه مال

ده رزی یه که م به په خشان

زاناکانی سیره تی چه زره تی پیغه مبه ر (ﷺ) نووسیویانه که :
چه زره تی موچه مده دی عه ره بی (د . خ) کوری (عه بدوللا) ی کوری
(عه بدولوططه لیب) ی کوری (هاشم) ی کوری (عه بدوله ناف) ی
کوری (قوصه ی) ی کوری (کیلاب) ه . دایکیشی ناوی (ئامینه) ی
کچی (وه هه ب) ی کوری (عه بدوله ناف) ی کوری (زه هره) ی کوری
(کیلاب) ه . له م ذاته دا رشته ی نه سه بی باوک و دایکی ته گه نه وه به
یه ک .

ته مانه له هوژی (قوره یش) وه له ته ولادی (عه دنان) و له نه ته وه ی
(قه یدار) ی کوری (ئیسماعیل) ی کوری (ئیراهیم) ی خه لیلن دروودی
خودایان له سه ربی .

باسی ئیراهیم له میژووی دینا دیاره . کورته که ی ته مه یه :
ئیراهیم کوری (ئازه ر) ه و له عیراقا له دایک بووه . شوینی له دایک بوونی
شاری (کوتا) بووه له ولاتی (بابل) یا (شهرقات) له به یینی (تکریت) و
(موصل) دا ، یا (شوش) له نزیکی شاری (عه قره) دا له شیمالی
مووصله وه .

پاش ته وه خودا کردی به پیغه مبه ری خوی و (نه مرود) به مه نجه نیق
فره یدایه ناو ئاگره وه و به سه لامه تی رزگار بوو ، به زوری (نه مرود) له
عیراق کوچی کرد بو ولاتی (که نعان) له فه له ستین و له وی دانیشیت . جا
سه فه ری کرد بو (میصر) بولای پاشای (میصر) . پاشای (میصر) زوری
حورمه ت گرت و جاریه یه کی (هاجره) ناوی پی دا . پاشان (ئیراهیم)
گه رایه وه بو که نعان ؛ پاش ماوه یی له (هاجره) کوریک ی بوو ناوی نا
(ئیسماعیل) . له (سارا) ی نامورایشی کوریک ی بوو ناوی نا
(ئیسحاق) .

جا به فرمانی خودای ته عالا (هاجر) و (ئیسماعیل) ی کوری له
 که نعانیه وه برد بو (مه ککه) که له و کاته دا چول بوو . به هاجره ریشی
 فرمود که له ویدا بمینته وه . هاجر وتی : له م شوینه دا بی که س چون
 نه ژین ؟ ئیبراهیم فرمودی : خودا فرمانی وایه و خودا زایه تان ناکا .
 ئیبراهیم که رایه وه . له و ساته دا (ئیسماعیل) داوای ئاوی کرد ، (هاجر)
 نه یزانی ئاو له کویدا هیه . له ناکاو په له وه ری له حه و او نه نیشته وه ،
 دهستی کرد به ده نوو کدان به عه رزا ، له شوینی ده نوو که که یدا ئاو نه هاته
 دهره وه . هاجر رویشته نه و شوینه ی هه لدا یه وه و ئاوی لی هاته دهره وه و
 بوو به کانی و هه میشه ئاوی لی دهره چوو ، که ئیسته به و کانی یه نه لین :
 (زه مزه م) . له م سه رده مه دا خیلکی عه ره بی به قه حطانی مه شهوور به
 (جورهوم) . له و شوینه دا دابه زین و شیخه که یان هات ئیزنی خواست له
 هاجر له و کانی و ئاو و وه ربگرن ، نه ویش له سه ر عه هدو په یمانی نه و
 روزه په یمانی به ست له گه لیاندا که : ئاو که ی داگیر نه که ن و موعامه له یان
 باش بیت . به م قه راره نه و هوزی جور هومه له ویدا دامه زران و خزمه تی
 هاجر و ئیسماعیلیان نه کرد . ئیسماعیل له ناو نه واندا فیری زمانی
 عه ره بی قه حطانی بوو ، که زمانی ئیسته ی قورئانه .

ئبراهیم جار به جار نه هات بو لایان جا کاتی که ئیسماعیل گه وره
 بوو ، حه زره تی ئبراهیم هاته وه له گه ل ئیسماعیلدا خانه ی خودا
 (که عبه) ی پیروزیان دروست کرد که بوو به عبادتخانه ی دینی حه زره تی
 ئبراهیم و شوینی ته وحید و خودای تاق و ته نیا په رستن . دینی ئبراهیم له و
 ولاته دا بلا و بووه وه . پاش ماوه یی ئیسماعیل له و هوزی جور هومه ژنی
 هیناو دوازه کوری بوو . گه وره که یان که ناوی قه یدار بووه باپیره
 گه وره ی عه دنانه که باپیره گه وره ی هوزی قوره یشه و حه زره ت (ﷺ) له
 نه ته وه ی نه وه .

حه زره تی موحه ممد (ﷺ) کوری عه بدوللا ، کوری
 عه بدولموطه لیب ، کوری هاشیم ، کوری عه بدوله نافه . دایکیشی

ئامینه ی کچی وه هه بی کوری عه بدوله نافی کوری زه هره ی کوری
کیلابه .

له به ره به یانی شه وی دووشه ممه ی دوازده هه می ره بیعوله ووهل
ریکه وتی بیستی مانگی نیسانی رومی شه رقی له دایک بووه . له به ره وه که
عه بدوللای باوکی به چهنه مانگی پیش ته وه للودی چه زره ت له
سه فه ریکی تیجاره تا وه فات کرد بوو ، عه بدولموططه لیبی باپیره ی خاوه ن
عائله که بوو ناوی نا (موحه ممه د) دروودی خوای لی بی . به یاسای
ئه شرافی قوره یش که مندالیان له بادیه ی عه ره بدا به خیوئه کرا ، دایان به
چه لیمه ی سه عدیه بردی بو بادیه شیر ی پی بدا . پاش ته واو بوونی
ماوه ی شیریندانی ، چه لیمه هینایه وه بو خزمه تی (عبدالمطلب) ی
باپیری ، له شاری مه ککه ، به لام له به ره وه که پیروزی خویانی له وه وه
ئه زانی ، به رچا رچای لی کرد پی یاندایه وه بردیه وه بو بادیه ی عه ره ب .
له ته مه نی چوار سالیدا روژی له گهل برا هاوشیره که یدا بوو له
ده ره وه ، له ناکاو براکه ی چاوی که وت به پیاوکی جل سپی هات ،
موحه ممه دی گرت و سنگی له ت کردوئه وه نده ی پی نه چوو له به رچاوی
ون بوو . موحه ممه د له شوینی خویا ره نگي گورا ، کاتی برا هاوشیره که ی
ئه مه ی چاوپیکه وت رویشت بولای چه لیمه ی دایکی ، ئهم رووداوه ی
بوگیرایه وه . چه لیمه که ئهمه ی بیست رای کرد موحه ممه دی هینایه وه بو
ماله وه و به میرده که ی وت : ترسم هه یه موحه ممه د له لای ئیمه گیروده ی
نه خوشی یه ک بیی ، با بیبهینه وه بولای باپیری . بردیانه وه بولای
(عبدالمطلب) و ئهو وه زعه یان بوگیرایه وه . ئه ویش ووتی : یه عنی

ترساون له وه ئهم کوره تووشی دهردیکی خراب بیی ؟ حاشا ئهم کوره
تووش نابی و پایه یه کی زور به پوزی ئه بی .

چه زره ت (د . خ) له مالی باپیریا مایه وه تا گه یشته ته مه نی شه ش
ساله . له و ته مه نه دا له خزمه تی (ئامینه) ی دایکی و (أمّ ایمن) ی
کاره که ریان له مه ککه وه چوون بو مه دینه بو زیاره تی مالی خزمان و

برایانیان . ماوه یی له مه دینه مانه وه ، پاش گه رانه وه بو مه ککه کاتی
گه یشتن به ته بواء که شوینیکه له به یینی مه ککه و مه دینه دا ، دایکی
نه خوش که وت و وه فاتی کرد جا چه زره ت له گه ل (أم ایمن) دا هاته وه بو
مه ککه بو مالی باپیری له وئی به ئاسایش ته ژیا .

له ته مه نی هه شت سالیذا بوو که باپیری وه فاتی کرد . باپیری
وه صیه تی کرد بوو بو (أبو طالب) ی کوری که خزمه تی موحه ممه دی برازای
بکا ، ته ویش له سه ر ته و وه صیه ته خزمه تی ته کرد .

له ته مه نی دوازه سالیذا (أبو طالب) رویشت بو شام و موحه ممه دی
له گه ل خوئی برد . کاتی گه یشتنه شاری بو صرا له سنووری شام (بحیرا)
ناوی راهیب نه صیحه تی (أبو طالب) ی کرد که نه بیا بو شام نه کا جووله که
زیانی پی بگه یه نن . (أبو طالب) هینایه وه بو مه ککه .

له ته مه نی چه قده سالیذا له گه ل (زبیر) ی مامیدا سه فهری یه مه نی
کردو به سه لامه تی گه رانه وه بو مه ککه .

له ده وری عومری بیست و چواردا بوو به عامیل بو (خه دیجه) ی
کچی (خویدل) که ژنیکی ده وله مه ند بوو ، وه له گه ل (میسره) ناوی
غولامی (خه دیجه) دا هاتو چویان ته کرد له بهر ته وه که به کوریکی
شه ریف و خاوه ن قه در هاته پیش چاوی خه دیجه ، ویستی شووی
پی بکا . (أبو طالب) که ئاگادار بوو له مه وضوعه که رویشت
خواز بیینی یه کی به حورمه تی خه دیجه ی کردو ماره ی کرد له چه زره ت
(د . خ) که له ته مه نی بیست و پینج سالیذا بوو . (خه دیجه) یش چل
سالان بوو .

پاش ته مه چه زره ت (ﷺ) له خانه دانی خویدا به ئاسایش و
سه ربه رزی و هیمنی و خیر و مه ندی خه ریکی تیجاره ت بوو هه تا عومری
گه یشته سی و پینج سال له و ساله دا هوژی قوره یش ته عمیری مالی خودا
که عبه ی پیرو زیان کرده وه ، به لام له سه ر دانانی (حجر الأسود) له شوینی
خویدا بشیوه که وته ناویان . له ته نجامدا چه زره تیان کرد به چه که م بو

چاری ئەو بشیوویه . ئەویش فەرمانی دا بەرمالیکی پاکیان هینا
 بەردەکیان خستە ناوی . جا فەرمووی : لە هەر طائیفە یەک یەکیان
 بنهوی ئە گوشتە ی ئەو بەرمالە و بەهەموویان هەڵی بگرن . کاتی بەرزیان
 کردەووە حەزەرەت (د.خ) خۆی بەردەکی لە بەرمالە کە هەلگرت و لە
 شوینی خویا لە دیواری کەعبەدا داینا . بەووە چاری ئاشووبە کە ی کردو
 خۆیشی شەرەفی دانانی (حجر الأسود) ی وەرگرت .

لەم کاتە بەولاولە حەزەرەت (ﷺ) حالی گۆرا ، کەوتە بیرکردنەووە لە
 جیهان بە تاییەتی لە خەرافاتی خەلکی مەککە ، کە خویان بەرد ئە ئاشن و
 ئەیکەن بە مەعبوودو ئە ی پەرستن . هەروا بیر ی ئە کردەووە لە
 پەروەردگاری جیهان : ئایا ئەم عەرزە جوانە و ئەم ئاسمانە و ئەم
 ئەستێرانە و مانگ و رۆژ کە لەسەر یاسایەکی رێک هاتوچو ئە کەن و شەوو
 رۆژ و مانگ و سال پەیدا ئەبێ چون مومکین ئەبێ پەروەردگاریکی زاناو
 توانای نەبێ و ، بوچی کەسی نی یە بیربکاتەووە لە خۆی کە : کی دروستی
 کردووە بوچی دروست کراوە و ئەنجامی چی یە ؟ خو نابێ ئادەمیزاد وەکو
 گیان لە بەرە بێ عەقلەکان بژین و بمرن و پرسیاری نەبێ لە کردەوویان .

لە بەرچی رشتە ی خزمایەتی و رەحم و میهرەبانی بچراوە ؟
 بو ئیختیاری شوینیکی خالی و تەنهایی هەموو سالی ماوە ی مانگی
 ئەرویشتە ئەشکەوتی (حراء) لە کیوی لە کیوێکانی ئەطرافی مەککەدا رای
 ئەبوارد . هەروا لەسەر ئەم یاسایە دەوامی کرد هەتا تەمەنی گەیشتە چل
 سالە . لەو ئەشکەوتەدا فریشتە ی خودا هاتە سەری و خەلاتی
 پیغەمبەریتی بو هینا .

دهرزی دووهم : سه ره تاي وه حی

له سالی چل دا شه ش مانگی ته واو
روئیای صادیقه ی له بو هاته ناو

واته هه ر خه وی ته یبینی به شه و
بوی ته هاته دی به وینه ی پرته و

به م وه زعه دلی زور نوورانی بوو
خولکی نه فسانی به روحانی بوو

جا هه ر له م سالآ مانگی ره مه زان
جبریل هاته خوار بوی هیئا قورئان

هاته لای بو غار ته شکه وق (حیرا)
حیرای بو گوړا به قه صرو سه را

غار به کاره بای وه حی پر نوور بوو
قه لبی به نووری ره همه ت مه سروور بوو

جبریل هاته لای باوه شی پیا کرد
به نووری ره همه ت دلی ئاوا کرد

به ته دهب فهرمووی : ته ی شه خصی عه ظیم
بخوینه ، فهرمووی : من خوینده وار نیم

ديسان وشاردی و ئیشی پی گه یاند
به نووری قودسی دلی پی گه یاند

دووباره فەرمووی : ئە ی سیرەت سەلیم
بخوینە . فەرمووی : من خویندەوار نیم

ئە مجارەش جبریل به هیزی قودسی
وشاردی و ئیشی گه یاند به شەخصی

ئە مری کردەو بەخوینی حەزەرەت
ئە ویش وەك جارەن کردی مە عزەرەت

جا خویندیەو جبرەئیل به حەق
ئایاتی پیشووی سوورەتی (عَلَق)

جا که جیبرەئیل غائب بوو لە غار
حەزەرەتیش لە غار هاتەو بو شار

ئە و کارە ساتە ی گیراوە به چین
لە بو خەدیجە (أُمّ الْمُؤْمِنِينَ)

ئە ویش به خوشی دلخووشی داوہ
فەرمووی : مژدە پی لە پرووی دونیاوہ

هەرگیز گیرۆدە ی ناباری نابی
تووشی حالە تی بیزاری نابی

چون ئىنسانىكى عالي سروشتي
ئەمىن و پاك و شيرين رهوشتي

له بو خزمان و بېگانه يه كجار
وينه ي دهرمانى بو دهر دو ئازار

فهرموو با بروين بولاي (وهرهقه)
ذاتىكى زاناو خرمى موشفيقه

زور ئاگاداره له ئەوزاعى دين
شه رحى حالى توئه كا به يه قين

جا ههر دوو ههستان له بو ئىستيفسار
رويشتن بولاي وهرهقه ي هوشيار

كه چه زرهت باسى حالى خوى بو كرد
وهرهقه جوابى داوه دهستوبرد :

ئەوشه خصه له غار هاتوه بولات
فريشته ي چهقه وا له سه ماوات

سه فيرى خاصه بو خوداي عالم
بولاي زه هبه ران ئادهم تا نخاته م

وا هاته لاي تويش به خه لاته وه
به فه يضى قودسى و به ثاياته وه

هه ر ئه و شه خصه يه هاتووو ئه وسا
بو لای ره هبه ران تا مووساو عيسا

تویش بووی به ره به ر له کائیناتا
بووی به هووی ره حهت له سه ر بساتا

ئاخ له وزه مانه که گه لی خزمان
ئازارت ئه ده ن بی سه روسامان

که نجی بوومايه به هیزو قووهت
یارمه تیم ئه دای به بازووی هیممهت

فه رمووی : چون خزمان ئازارم ئه ده ن
گیروده ی جه فای نابارم ئه که ن ؟

وه ره قه فه رمووی : به لی وه هایه
له سه ر بساتا ئه مه یاسایه

قهت نه بوه که سی بووی به ره هبه ر
بی ئازار مابی له شه ری به شه ر

له پاش ئه م کاته تاماوه ی سی سال
وه حی قه طع بوو له شای پر که مال

به لام جویره ئیل بو صه بووری ئه و
خوی نیشان ئه دا جار به جار له نه و

حه زره تیش وه کو سالانی پیشوو
بو غاری (حراء) ئه یکرد هاتوچوو

روژی له روژان له غار گه راوه
جبریل به هه یبه ت خوی نیشان داوه

به لام هه یته تی پر بوو له هیممه ت
ئافاقی پر کرد له نووری ره همه ت

به م نیشان دانه سه ییدی سه روهر
رژا به سه ریا ئه نواری ئه کبه ر

شه پۆلی نووری دهرونی ئه نوهر
بوو به شه پۆلی سه ر ده ریا ی ئه همه ر

به هه ر حالێ بوو هاته وه بو مال
فه رمووی : دام پۆشن بو ئارامی حال

له م داپۆشینا جبریلی ناصر
نازل بوو له گه ل سووره ی (مُدثر)

فه رمانی هینا به ده عوه بو دین
یه عنی ته وحیدی خودای عاله مین

له بو ئه خلاق و ئادابی به شه ر
بو دینی موین بیی به ره هبه ر

لە بۆ صیلە ی رەحم بۆ میهرەبانی
لە بۆ رەوشتی بە رزی ئینسانی

بۆ سەخاو کەرەم بۆ شەرم و شکۆ
لە بۆ دلگەر می بە وینە ی پشکو

بۆ پەیمان داری بە یاسای وەفا
بۆ ئیستقامەت ، بۆ صیدق و صەفا

جا ئەهلی مەککە و بادیه ی ئەطراف
ئەوێ بە شدار بوو لە خولکی ئینصاف

یەك یەك و دوو دوو ئەهاتن بۆ لای
موسولمان ئەبوون ئەبوون بە فیدای

ده رزی دووهم به په خشان

کاتی ته مه نې چه زره ت (ﷺ) گه یشته چل سالی شه ش مانگه پیش هاتنی جوږه ئیل روحي موباره کی ته وه نده نوورانی بوو بوو هر ر خه ویکي ته بیني به ساغی ته هاته دی ، تا روحي به م خه وه راستانه وه ثولفه تی گرت و ناماده بوو بو ته وه که وه حی نازل بیته سهری .

جا له سهر عاده تی خوئی له مانگی ره مه زاندا له ته شکه و تی حیرادا بوو که چه زره تی جوږه ئیل نازل بوو بو غاری حیراو ، چه زره تی وشارد به خوږه وه و پی و ت : بخوږنه ، چه زره ت فهرمووی : خوږندوار نیم ، دووباره باوه شی پیا کرده وه و و تی : بخوږنه ، دووباره فهرمووی : خوږنده وار نیم .

تا جاری سنی یه م وشاردی یه وه به خوږه وه و ته مری کرد : بخوږنه . ته ویش عوزری هینایه وه به وه که نه ی خوږندووه . جا به ری داو فهرمووی :

بسم الله الرحمن الرحيم . اِقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ . خَلَقَ الْاِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ . اِقْرَأْ وَرَبُّكَ الْاَكْرَمُ . الَّذِي عَلَّمَ بِالْقَلَمِ . عَلَّمَ الْاِنْسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمْ .

ته م رووداوه له چه فده یا بیست و یه کی ره مه زاندا بوو . پاش ته مه چه زره ت (د . خ) گه رایه وه بو شاری مه ککه و ته م رووداوه ی گیرایه وه بو (خه دیجه ی) چه ره می (رضی الله عنها) و فهرمووی : دلم زور ته ترسی له م حاله ، نازانم ته نجامی چون ته بی ؟

خه دیجه دلخویشی داوه و فهرمووی : ترست نه بی ، تو ئینسانیکي سروشت پاک و سیره ت چاکی و ، خزمه تی خزم و بیگانه ته که ی ، خودای ته عالا ئینسانی وه کو تو گیروده ی نازار و ده ردی ناهه موار ناکا .

جا (أَمَّ الْمُؤْمِنِينَ خه دیجه) عه رزی کرد : با به یه که وه بروین بو لای (وه ره قه) ی کوږی (نه و فله) که خزمی خوئی بوو ، وه ئینسانیکي پیرو

ژیرو هوشیار بوو ، له دینی چه زړه تی عیسایش خه به ردار بوو .

روښتن بولای ، چه زړه ت رووداوه که ی ته شکه وتی (حراء) ی بو
گیرایه وه ، جا وهره قه له وه لاما عه رزی کرد : ته وه ی هاتووه ته لای تو له
غار ی (حراء) دا هر ته و فریشته پیروزه بووه که هاتووه ته لای
پیغه مبه رانی له مه وپیش ، وه کو : عیساو مووسا و غیری ته وانیش ،
موژده بی پیت که خودای ته عالا توی کردووه به پیغه مبه رو ره هبه ر
له ته ره ف خویه وه و پایه یه کی به رزت ده ست که وتووه ، به لام زور
به داخه وه که من پیرم و ته مرم ، ته گه رزیندوو بومایه له و کاته دا که خزمانی
تو له سهر ته م وه زعه نازاری دلت ته دهن و ته یسانه وئی دهرت بکه ن له
مه ککه ، هه تا یارمه تی یه کی پیاوانه ی باشم بدایتایه .

چه زړه ت (ﷺ) فهرمووی : بوچی خزمه کانم نازارم ته دهن و
ته یانه وئی دوورم بخه نه وه له مه ککه ؟ فهرمووی : به لی ، هه رکه سی
وه کو تو پایه یه کی به رزی ره هبه ری ده ست که وتبی گه لی نازار دراوه .
پاش ته مه ئیتر جویره ئیل تا ماوه ی سی سال ، وه حی نه هینا بو
لای چه زړه ت و به م هووه چه زړه ت زور دلی په ریشان ته بوو . به لی
جویره ئیل جار به جار خوی پی نیشان ته داو دلی چه زړه ت (د . خ) به وه
نارامی ته گرت . پاش سی ساله ، روژئی چه زړه ت له غاری (حرا) وه
هاته خواره وه بو مه ککه له ریگه دا بوو که جویره ئیل به صوره تیکی زور
به هه بیته خوی پی نیشان داو ، چه زړه ت (د . خ) به م چاوپیکه وتنه
زور ته حوالی گوراو ، به هر چونیک بوو خوی گه یانده ماله وه ،
فهرمووی : دام پوشن . له م کاتی داپوشینه یا ، چه زړه تی جویره ئیل نازل
بوو و چه ند ئایه تیکی له ته وه لی سووره تی (المذثر) ه وه خوینده وه به
سهریا ، که مه عنایان وایه چه زړه تی موحه مده د خه لاتی پیغه مبه رایه تی بو
هاتووه و فهرمانی پی دراوه که هه ستی عالم بانگ بکا بو خودا په رستی و بو

خودا به یه ک ناسین و بو یاسای دینی ئیسلام که هو ی پیروزی هه رچی
هوشیاره له جیهاندا . پاش ته وه چه زړه ت ده ستی کرد به گه یاندنی

پيسالەت و بانگى ئەھلى مەككە و ئەطرافى مەككەى كرد بىن موسولمان
بىن ، ئەوانىش يەكە يەكە و دوو دوو ئەھاتن موسولمان ئەبوون .

* * *

دەرزى سىيەم

بەرلە ھەموو كەس خەدىجەى ھەرەم
ئىمانى ھىنا بە شاھى ئەكرەم

ئەمجار ھەزرەتى بووبەكرى صىددىق
ئەمجارە زەيدى خادىمى عەتىق

ھەزرەتى عەلى ھەيدەرى كەرار
ھەرچەندە منداڵ بووبەسال نەك رەفتار

بىلال ، (أمّ الفضل) ھەرەمى عەبباس
جا (أسماء ذات النطاقين) ى پاس

عوثمان و زوبەير ، ھەم (عبدالرحمن)
جا سەعدو طەلحە شاد بوون بە ئىمان

ئەبووعوبەيدە وەلەدى جەراح
ئەبو سەلەمەى پىر خىرو صەلاح

كورانى مەظعوون ھەرسى بە سەر جەم
عوثمان ، عەبدوللا ، قوددامەى ئەكرەم

(سعيد ابن زيد) له گه لَ عه يالى
فاطيمه ي خوشكى عومه رى عالى

له چل و شه شدا مير چه مزه ي هومام
چوو موشه ره ف بوو به دينى ئيسلام

ئه مجار عومه رى وه له دى خه ططاب
بوو به هيزى دل بو هه موو ئه صحاب

بو ئه وهات دوعاى سيد الكونين :
(أعزّ الاسلام بأحدِ العمرين)

هه موو ئازاد بوون به دينى ئيسلام
شاد بوون به پايه ي ئيحسان و ئيكرام

خودا به ئيحسان رازى بى لييان
فيرده وسى ئه علا به خشى پييان

تا ئيسته ئيسلام شيوه ي خه فى بوو
شه خصى موسولمان هه ر نهينى بوو

له پاش ئيسلامى ئه مانه هه موو
نازل بوو : (فَاصْدَعْ بِمَا تُؤْمَرُ)

جا چه زرهت ده رچوو بو ده عوه تى عام
بى په رده و په نا بو دينى ئيسلام

ئه مجار کافره کان که وتنه ته کان
بو ئازاردانی موسولمانه کان

جا چه زهت فهرمووی : موسولمانه کان
کوچ بکه ن بکه ن پرون بو چه به شستان

چوون و هاتنه وه و دیسانه وه چوون
هه مووی له ترسی کافرانی دوون

چه زره تی ره هبه ر له گه ل خزمانی
به جه بری کوفقار به په ریشانی

دهر چوون له مه ککه له گه ل بوو طالیب
چوون له بو شیعی (بنی المطلب)

پاش ماوه ی دوو سال هاتنه وه مه ککه
هه رچه ن هه ر پر بوو له غه درو له ککه

له سالی په نجای ته مه نی ره هبه ر
ئه بوو طالیب مرد به قه زاو قه دهر

هه روا له م سالا خه دیجه ی عولیا
وه فاتی فهرموو دهر چوو له دونیا

چه زره تی ره هبه ر له م سالی په نجا
به م پروو داوانه زور دلی ره نجا

خه ديجه و مامه ی موته وه فا بوون
ئه و ئه هله هه موو دل پر جه فا بوون

له په نجاو په کدا شاهي خواوه ن تاج
بوی هات خه لاتی (إسراء) هه م (معراج)

له مه ککه وه تا (مسجد الأقصى)
ناوی ئیسرایه به له فظی ره سا

له قودسه وه تا (ما فوق السّما)
ناوی میعراجه (عندالعلما)

له په نجاو په کا تا سی بی حه ره ج
زور موسولمان بوو له (أوس) و (خزرج)

به هه رحال هه تا ماوه ی سیازده سال
له مه ککه دا بوو شای خواوه ن ئیقبال

سالی په نجاو سی کاتی ته واو بوو
کوچی له مه ککه ئه مری خودا بوو

به په نامه کی ویستیان بیکوژن
خوینی هه یکه لی ئیسلام بریژن

به وه حیی خودا بوو ده رچوون له جه ور
له گه ل صیددیقا چوون بوو غاری ته ور

ئەو ھەي ھات بۆ غار گە راو ھە ھەوت
بە ھەلکەي کۆترو نە سەجی عە نکە ھەوت

لە پاش سە شەوان ئەو دڵ ئە مەینە
لە گەل صیددیقا چوون بۆ مە دینە

خۆزگا ئەو گەلەي ئەو پەنی نایە سەر
مە ئەم کرد بە کل بۆ نووری بە صەر

ھات بە دوایانا (سراقە) بە تاو
کە پەیان گە یشت پوچوو لە ناکاو

سە جار وای پەھات ئە مە تۆبەي کرد
بە دینی ئیسلام ئیمانی ھوارد

مۆژدە یشی پەدا شای ھەردوو سەر
بە تاج و رەختی پادشای کیسرا

جا گە رایەو ھە دڵ پر لە ئە نوار
بۆ موشریکە کان کردی ئیعتیذار

ده رزی سییه م به په خشان

پاش ته وهی که چه زره تی جو بره ئیل هات بو خزمه تی چه زره ت
 (ﷺ) له غاری (حراء) داو ته ووه لی سووره تی (عَلَقَ) ی به سه را
 خوینده وه ، ئیتر ماتل بوو له وه حی هیان ماوه ی سی سال و ، به م هووه
 چه زره ت گه لی دلی په ریشان ته بوو ، به لام له م کاتی په ریشانی به دا
 جو بره ئیل خو ی نیشان ته داو ، دلی چه زره ت ئارامی بو ته هات ، هه روا
 به م حاله تا سی سال چه زره تیش ئاموشوی غاری (حراء) ی ته کرد ،
 هه تا جاری له غار ده رچوو ته هاته وه بو مه ککه ی موکه ره مه ، له ریگه دا
 جو بره ئیل خو ی نیشان دا به شیوه یه کی زور سامناک و عه جیب که له
 به رچاویا ته و هه وایه ی پر کرد بوو ، به م نه وعه چاو پیکه وتنه زور دلی
 سامی لی نشت ، هه روا هاته وه بو مال ه وه . که گه یشته وه مال
 فهرمووی : دام پوشن ، دایان پوشی . جا له م داپوشینه دا جو بره ئیل
 نازل بوو ته ووه لی سووره تی (مدثر) ی به سه را خوینده وه :

بسم الله الرحمن الرحيم

يا أَيُّهَا الْمُدَّثِّرُ . قُمْ فَأَنْذِرْ . وَرَبُّكَ فَكَبَّرُ . وَثِيَابُكَ فَطَهِّرْ . وَالرُّجْزَ فَاهْجُرْ .
 وَلَا تَحْنَنَّ تَسْتَكْثِرْ .

واته : ته ی که سی که خو ت داپوشیوه به نوین ، هه سته ،
 هو شیاره کان بترسینه له عه ذابی خوداو ، خودای خو ت به گه وره بگره و ،
 پوشاکی خو ت خاوین بکه ره وه ، دوور بکه وه ره وه له بته کان و له هه ر
 شتی که پیسه و ، شت مه ده به موسته حه ققان و به زوری بزانی . واته :
 هه ر ته ندازه یارمه تی به کی داماو بده ی به که می بزانه و به زوری مه زانه .

پاش ته مه چه زره ت (ﷺ) ده ستی کرد به بانگ کردنی خه لك بو
 دینی ئیسلام و ، بو ته وه که خودا به تا کو ته نیا بزانی و هه ر خودا

بپه رستن ، به لآم له م کاته دا هر به په نامه کی خه لکی بانگ ته کرد .
 یه که م که سی ئیمانی هیئا له پیاوانی ئازادا ته بووبه کری صیددیق
 بوو ، له ژناندا (أم المؤمنین خدیجة) ی کچی (خوینلد) ی ته سه دی بوو ،
 له مندا لآندا عه لی کوری ته بو طالیب بوو که له و کاته دا جهوت سالان
 بوو ، هه ندی که سیش ته لین ده سالان بوو . له به نده ئازاد کراوه کانیش
 زهیدی کوری حاریته و له به نده ئازاد نه کراوه کان بیلالی جه به شی بوو .
 پاش ته مانه (عثمان ابن عفان) و (زبیر بن عوام) و (عبدالرحمن بن
 عوف) و (سعد بن ابی وقاص) و (طلحه) ی کوری (عبید الله) ته مانه له
 سهر بانگ کردن و یارمه تی ته بووبه کری صیددیق هاتن ئیمانیان هیئا .

پاش ته مان (ابو عبیده) عامیری کوری عه بدوللای کوری جه راح و
 (أبو سلمه) و (أرقم) ی کوری (أبو أرقم) ی مه خزومی و عوثماني کوری
 مه ظعون له گهل دوو برای (قدّامه) و (عبدالله) و (عبیده) کوری حاریث
 کوری موططه لیب و ، سه عید کوری نه یدو ژنه که ی که فاطیمه ی
 خوشکی (عمر) بوو ئیمانیان هیئا .

یه که م ژن له پاش (ام المؤمنین خدیجه) که ئیمانی هیئا (أم الفضل)
 جه ره می عه بباس مامی پیغه مهر (ﷺ) بوو له گهل ته سمای کچی
 ته بووبه بکری صیددیق که مه شهووره به (ذات النطاقین) .

ئیترا نازل بوونی وه حی گهرم بوو ، خه لکی ژن و پیاو به زوری
 ته هاتن ئیمانیان ته هیئاو ، تائیسته هر به په نامه کی خه لک بانگ ته کران
 بو ئیمان هیئان به دینی ئیسلام . پاش ته مانه ئایه تی (فَاصْدَعْ بِمَا تُؤْمَرُ
 وَأَعْرِضْ عَنِ الْمُشْرِكِينَ) هاته خواره وه ، واته : جامی دلی کافره کان
 بشکینه به گه یاندنی ته و ئایه تانه ی ته مرت پی کراوه بیان گه یینی به
 هوشیاران . یا ، واته : ته وه دهر بره که ته مرت پی کراوه بیخوینیته وه .

له مه ولا جه زره ت (ﷺ) به ئاشکرا خه لکی بانگ ته کرد بو دینی

ئیسلام له م کاته دا که سالی چل و شهش بوو له ته مه نی جه زره ت جه مزه ی
 مامی پیغه مبه ر ئیمانی هیئا . سی روژ پاش ته ویش (عمر بن الخطاب)

ئیمانی هینا به هوی دوعای چه زره ته وه (ﷺ) که فهرمووی : (اللهم أعز الاسلام بأحد العمرین) واته : خودایا عزیزهت و هیز بده به دینی ئیسلام به هوی یه کئی له و دوو عومه ر ناوانه ، یه که م عومه ر ته بولحه که م بوو که مه شهووره به ته بووجه هل . دووهم عومه ری کوری خه ططاب بوو . ته م عومه ر یان موسولمان بوو .

موشریکه کان شله ژان و ئاگادار بوونه وه و ده ستیان کرد به ئازاردانی موسولمانه کان . جا چه زره ت (ﷺ) ئیجازه ی فهرموو به وانه که تاقه تی ئازار و عه زابیان نی یه له مه ککه ده ربچن و کوچ بکه ن بو چه به شستان . کومه لی له مه ککه وه کوچیان کرد . (عثمان ابن عفان) له گهل حه ره می (رقیة) ی کچی چه زره ت (ﷺ) و زوبه یری کوری عه ووام و عه بدولره همان کوری عه وف له م موهاجیرانه بوون ، پاشای حه به ش زور ئیکرامی گرتن و دای مه زراندن . پاش مودده تی موهاجیره کان بیستیان که کافره کانی مه ککه قورئانیان بیستوه و له خویندنه وه ی سوره تی (والنجم) دا سوجده یان برده بو خوداو ، دنیا گوراوه ، هاتنه وه بو مه ککه ، کاتی که ده رکه وت کافره کان هه ر له سه ر یاسای قه دیمیانن ، دووباره کوچیان کرده وه بو چه به شستان و له وی مانه وه تا چه زره ت له مه ککه وه هیجره تی فهرموو بو مه دینه ، جا به یه کجاری له چه به شستانه وه هاتنه وه بو مه دینه و له مه دینه ی منه ووه ره دا لی گردبوونه وه .

له م لایشه وه مه ککه بی یه کان له ناو خویناندا بریاری په یمانیان دا له سه ر دوورخستنه وه ی چه زره ت (ﷺ) و طائفه ی (عبدالمطلب) که یارمه تی ته و ته دن و مه جبووریان کردن له مه ککه ده رچن بو شوینی که مه شهوور بوو به (شعب ابی طالب) و دوو سال له ویدا مانه وه ، به زه همت له ویدا رایان ته بوارد هه تا چه ند که سی له خاوه ن ویزدانه کان که وتنه نیوانیان و چه زره ت و خزمه کانی یان هینایه وه بو شاری مه ککه و دایانمه زرانده وه . هه ر چونی پی به زه همت رایان بوارد تا ته مه نی چه زره ت گه یشته به په نجا سال . له و سالآ به قه زاو قه ده ری خوا

ئەبووطالبی مامی پیغمبەر (صلی اللہ علیہ وسلم) مۆتەوہ فا بوو ھەروا
 (ام المؤمنین خدیجە) ی ھەرەمی ئەویش وەفاتى کرد . بەم رووداوانە
 ھەزرەت گەلى دلى نارهەت بوو ، چونكى خەدیجە ئاسایشى ناو
 خیزان و مندالەکانى بوو ، ئەبووطالبی مامیشى پیاویکی بەشان و شکو
 بوو ، یارمەتى ھەزرەتى ئەدا ، بە ھەر حال لەم ساللا ھەزرەت (ﷺ)
 رویشت بو شارى طائف بو بانگ کردنى خەلك بو دینی ئیسلام و ، ماوەی
 مانگی مایەوہ موبالاتیان پى نە کرد ، بەلكو زور ئازارى دلیاندا ، جا
 گەرایەوہ بو مەككە و رویشتە مالى (مطعم بن عدي) بو ئەوہ كە
 یارمەتى بداو دەفعی بى ھەيائى كافرەكان بكا ، ئەویش بە راستى ەھدى
 بو کرد كە روحي لە گەل روحيایەتى و بە ھەموو جوړى یارمەتى ئەدا بەو
 جوړە ھەزرەت مایەوہ . لە سالى پەنجاو یە كا شەوى لە ھەرەمی
 كەعبەدا بوو جوړەئیل بە بوراقەوہ ھات بو لای و سەلامى خودای
 پى گەياندو دەعوەتى کرد برون بو (بيت المقدس) . لەو یا خواى تەعالا
 گەلى لە پیغمبەرەكانى بە جىسمى بەرزەخى حاضر کرد پیشوازی یان
 لى کرد . تە شریفى لە (بيت المقدس) دابەزى و دوو ركات نوێژى بو کردن
 بە ئیمامەت ، پاش ئەوہ خوا حافیظى لى کردن و بە سواریى بوراق لە گەل
 جوړەئیل سەر كەوت ھەتا ھەوت ئاسمانەكان و گەيى بە مەقامى كە بە
 بى واسیطەى فریشتە كەلامى خودای ئەبىست و چەند گفتوگوى لە گەلا
 كردو ، پىنج فەرزەى نوێژى بریاردا لە سەر خوى و لە سەر ھەموو
 ئوممەتیکى ئەوو گەرایەوہ بو مەككە . لە عەینى شەوا ھاتەوہ شوینی
 خوى و سەبەینى ئەم مەسئەلەى ئیسراو میعراجەى گیرایەوہ بو ئەھلى
 مەككە . ئەبو بەكرى صیددیق و ئەصحابەكان باوەریان پى كردو ،
 كافرەكان زور گالتهیان پى کرد لە گەل ئەوہش كە پرسىارى ئەحوالى
 قافلەكەى مەككەیان لى کرد كە رویشتبوو بو (قدس) و ئەویش باسى بو
 كردن و فەرمووى : لە فلان رۆژا ئەگەنەوہ مەككەو ، وەھایش
 دەرچوو .

به هه رحال چه زرهت (صلی الله علیه وسلم) به حالی خوئی مایه وه
 خه لکی بانگ ته کرد بو ئیسلامیهت . له سالی په نجاو یه ک و په نجاو دوو
 په نجاو سیدا هه موو سالی له مه وسیمی چه جدا کومه ئی له ته هلی مه دینه
 له وانه که ته هاتن بو چه ج ته یینین و بانگی ته کردن بو موسولمان
 بوون و^(۱) . گه ئی له وانه موسولمان بوون و په یمانیاں به ست ته گهر
 بروا بو مه دینه ی منه ووه ره به گیان و مال یارمه تی بدهن . کافره کانی مه ککه
 که ته مه یان بیست ترسیان په یدا کرد که چه زرهت بروا بو مه دینه و
 دینه که ی له وی بلا و بکاته وه و له ته نجاما مه ککه یش موسولمان بکا . له
 (دار الندوة) گرد بوونه وه و بریاریاں دا له هه ر تیره یی یه کی حازر بی و ،
 به هه موویان موچه ممد بکوژن ، هه تا خوینه که ی به سه ر گه ئی تیره دا
 بلا و بیته وه و به نی هاشم زال نه بن به سه ریاں دا . چه زره تی جوهره ئیل به
 ته مری خودا وه حی بو هیئا که له مالی خوئی ده رچی . ته ویش شه و به
 په نامه کی له مالی خوئی ده رچوو ، ته مریشی کرد به (علی بن ابی طالب) ی
 ئاموزای له جیگه که یا بنوی و خوئی رویشته
 ده ره وه و رویشته بو مالی ته بوو به کری صیددیق و به یه که وه

له مه ککه ده رچوون و له غاری (ثور) خوئیان په نا دا . کاتی کافره کان
 چوونه سه ری و ده ستیان نه که وت که وتنه هاتوچو به شوینیاو گهران به
 ته شکه وته کانا ، هه تا چوون بو ته شکه وتی (ثور) که چه زرهت له گه ل
 ته بو به کر له ویدا بوون . که نزیک بوونه وه ته بوو به کر زور دلگران بوو

---

(۱) له سالی په نجاو یه کدا شه ش که س له فه بیله ی خه زره ج موسولمان بوون . له
 سالی په نجاو دوویشدا دوازه که س موسولمان بوون ، شه شیان ته وسی و شه شی
 خه زره جی و چه زرهت مه صعه بی کوری عومه یری له گه لا ناردن بو ته وه قورئانیاں
 نیشان بدا . له سالی په نجاو سیدا له مه وسیمی چه جدا چه فتاوسی له پیاوانی
 ته وسی و خه زره جی و دوو ژن ئیمانیاں هیئا و په یمانیاں به ست له گه لیا بو ته وه
 تابتوانن یارمه تی بدهن و دینی ئیسلام بلاوکه نه وه و داویان کرد چه زرهت (ﷺ)
 ته شریف بیا بو مه دینه ی مونه ووه ره .

له وه که کافره کان بیان گرن و بیان کوژن ، چه زرهت پی فهرموو : زویر مه به ، تو چی ئه لیت سه بارهت به دوو که س که خودای ته عالا سنی هه میان بیت ، وه کوله ئایه تا وارید بووه (إِذْ يَقُولُ لِصَاحِبِهِ لَا تَحْزَنْ إِنَّ اللَّهَ مَعَنَا) .

کاتی کافره کان ته ماشایان کرد چاویان که وت به کوتری له به رده می ئه شکه وته که دا هیلانه ی کردبوو . په رده ی ته نراوی جولایی که ره یشیان له ده رگای ئه شکه وته که دا دی له بهر ئه مه بریاریان دا که س نه هاتوو به م شوینه داو ئه شکه وته که چوله و ، به جییان هیشت و ، ئه مانیش رزگار بوون .

جا چه زرهت و ئه بوبه کر له ئه شکه وته که ده رچوون و ریگه ی قه راخی ده ریایان گرت بهرو ، به ره و مه دینه ی مونه ووه ره رویشان . کافره کانیش بریاریان دا که ریگه ی مه دینه یان گرتوو و رویشان ، له بهر ئه وه پاره یه کی زوریان بریاردا بو (سراقه) ی کوری زه نیمی که نانی بروا به دوايانا و بیان گریت . (سراقه) یش که وته دوايان و له ریگه دا لیان نزیک بووه . له وکاته دا دووباره ئه بوبه کری صیددیق زور دلگران بوو به ترسی ئه وه که (سراقه) زیان بگه یه ن به چه زرهت . چه زرهت لای کرده وه له (سراقه) به خوی و ولاغه که یه وه به عه رزا رویشته خوارو هاواری کرد له چه زرهت بو رزگار بوون و رزگار بوو ، دووباره که وته وه شوینیان ، دووباره چه زرهت لای کرده وه لی و جاریکی تر رویشته وه خوار به عه رزا هه تا سی جار ، تا به راستی (سراقه) حالی بوو که ئه م زاته ره هبه ره و خوشه ویستی خودایه و ئیمانی پی هینا ، چه زره تیش موژده ی پیدا که ئه صحابه ی ئه وولاتی کیسرای عه جه م ئه گرن و تاج و ره ختی پاشا

ئه بی بدری به تو ، ئیتر (سراقه) به راستی گوراو گه رایه وه بو شاری مه ککه و گه لی عوزری هینا یه وه بو ئه هلی مه ککه و وتی پیان نه گه یستم .

به م جوره ده رچوونی چه زرهت (ﷺ) و ئه بوبه کری صیددیق له
 شاری مه ککه ته واوبوو . چه زرهت (ﷺ) له گهل ئه بوبه کری ره فیکیا
 روشتن هه تا گه یشتنه قه صه به ی (قوبا) له نزیکه مه دینه ی منه ووهره
 له وی دابه زین بو ئیسراحت .

* * *

○ ده رزی چواره م به هوئراوه یی ○

مه نزل به مه نزل به یاری ته وفیق
 گه یین به مه قصه د ره هبه رو صیددیق

له پیش مه دینه مه ولای نوجه با
 دابه زی له ناو عه شره تی (قوبا)

بیست و دوو روژی ته واو له وی بوو
 جا روژی جومعه ته شریفی ده رچوو

کاتی گه یشته قه ومی به نی عه وف
 له وی دابه زی هیمن به بی خه وف

صه د که س حازر بوون بو نوئیری جومعه
 به ه به ه له و جه معه به ه به ه له و شه معه

جومعه ی بو کردن سه ییدی ته برار
ته باری له سه ر بارانی ته نوار

پاش نوژی جومعه ته و صاحب دینه
سواری مه رکه ب بوو به ره و مه دینه

ته هلی مه دینه کومه لی ته نصار
برژیته سه ریان له خواوه ته نوار

به دل و به روح هاتنه پیشوازی
بو یارمه تی دین هاتنه گیان بازی

ته وه ی مومکین بوو بکری بو نه صره ت
به جییان هیئا بو دینی چه زره ت

جا مه نزل گرت لای ته بو ته ییووب
له لای خودادا موختار و مه حبووب

له پاش ماوه یی ته رزیک کی کری
خه تی بناغه ی مزگه وتی بری

مزگه وتیکی وای کرده وه سه ر به رز
بوو به پیروزی بو وه موو سه ر ته رز

له ویا ده س کرا به ته بلیغی دین
به عیاده تی (رب العالمین)

بوو به مه دره سه ی کیتاب و سوننه ت
بوو به باره گای ئه نواری ره همه ت

له پاش چه ن جیهاد به ماوه ی ده سال
ئیسلام گه یشته سه ربه رزی و که مال

ئیسلام بوو به نوور نووری عاله می
له بو فریشته و جین و ئاده می

لیره دا ده رکه وت بو شه خصی وریا
دین پرووناکی کرد سه راسه ر دونیا

وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً ، أَي : للعالمين

به حوکمی قورئان له بو هیدایه ت
به عه زمی چه زره ت له سه ر پریعایه ت

به نازل بوونی ئایه تی قورئان
به ته فسیری ئه و بو که شف و به یان

کیتاب و سوننه ت بوون به ره هنوما
بالی له عه رزاو بالی له سه ما

به نه صری به درو به فه تحی مه ککه
حیجاز پاکو بوو له گه ردو له ککه

پاش ئه وه کاتی (حجة الوداع)
دامه زرا دین و نیظام و ئه وضاع

له عه ره فاتا نازل بوو (اليوم
أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ) ياقوم

كه ئەم ئايه ته به حق هاته خوار
موژده ي ئيكما لي دا به شاي ئە برار

نوي مانگي قوربان سالي ده ي هيجري
روژي جومعه بوو عالي بيت قه دري

عومري چه زره تيش شه ست و سي سال بوو
بو لي قاي خودا خاوه ن ثيقبال بوو

ئاخير ئايه تيشي بو وه عظو ته نبیه
(وَاتَّقُوا يَوْمًا تُرْجَعُونَ فِيهِ)

ئەم شه مه وتمان له سيره ت ئە لئان
موقه دديمه بوو بو (نووري قورئان)

ئە وه ي ئە يه وي سيره ت تي بگا
موتالاي فيقه ي سيره تي بكا

(فقه السيرة) ي سه عيد بوتاني
موتالاي خير ه بو موسولماني

من به سمه ئيسمي ئە و شيرين شيوه
بليم به ئيوه به م دهم وليوه

دروودي خوداو سه لامي بي چه د
برژي به سه ريا تا روژي ئە به د

هه م له سهر هه موو ئال و يارانی
هه م په پره وان و فیدا کارانی

* * *

پاش ته وه که له (سراقه) جیابوونه وه (سراقه) موسولمان بوو و
که رایه وه بو مه ککه ، چه زره ت له گهل ته بوبه کری صیددیق و عه بدوللای
کورزی (أریقط) که به کری هینا بویان له گهل خوین به ره ورووی مه دینه
هاتن هه تا که یشتنه خیمه ی (أم معبد) ، داوای شیریان لی کرد ، وقی :
چه یوانی خاوه ن شیرم لا نی یه ، مه گهر ته و مه ره پیره بی شیره که له بهر
لاوازی له ماله وه به جی ماوه ، چه زره ت فهرمووی : ئیزنت هه یه
بیدوشم ، وقی : به لی . کاتی چه زره ت دهستی هینا به گوانی ته و مه ره دا
گوانه کانی پر بوون له شیر ، ته وه نده که شه وان تیریان لی خوارده وه و
هه ندیکیشی لی مایه وه بو خاوه ن ماله که و ته وانیش خواردیانه وه . پاش
ته وه هه تا ته و مه ره مابوو هه موو روژی ته یان دوشی و هه میشه شیری
تیابوو .

کاتی چه زره ت نریک بسووه وه له مه دینه و دهنگی سه فهره که ی
که یشته مه دینه ، ته هلی مه دینه هه موو روژی ته رویشان بو پیشوازی .
روژی له و روژانه کاتی گهرانه وه بو مال یه کی له جووله که کانی مه دینه له
سهر به زری یه که وه چاوی له دووره وه به چه زره ت و جه ماعه ته که ی
که وت و حالی بوو که ته وانن ، بانگی کرد له ته هلی مه دینه و وقی : ته و
که سه ی ئیوه ته تانه وی وا هات و گه یشته به ره وه ، خه لکه که هه موو
رویشان به پیشوازی یه وه هه تا به خزمه تی گه یشتن و به حورمه ت و
عیززه ت له (قوبا) له ناو تا قمی به نی عه مری به نی عه وفا دابه زی و زور
خزمه تیان کردو بیست و دوو روژ له وی مایه وه ، جا روژی جومعه له وی
دهرچوو هات بو ناو به نی سألیمی به نی عه وف له وی نوژی جومعه ی
کردو صه د که س له خزمه تیا نوژیان کرد ، ته مجار پاش نوژی جومعه

به ره و شاری مه دینه ی مونه ووه ره که وته ری ، خه لکی مه دینه هاتن به
ئیستیقبالیه وه که لی له وان داوای شه ویهان لی کرد که له مالی شه وانا
دابه زی ، چه زرهت فهرمووی : لی گهرین ، وشتره که خوی له هر
شوینی نووست شه وه مه نزل منه ، وشتره که ی له بهر ده رگای مالی شه بوو
شه ییووبی شه نصاریدا نووست ، جا چه زرهت مالی شه بوو شه ییووبی کرد به
مه نزل موباره کی خوی .

پاش ماوه یی شه رزی جیگه ی مزگه وتی ئیسته ی کری و مزگه وتی
پیروزی خوی کرده وه که بوو به عیاده تخانه ی ته وحیدی پهروه ردارو
مه دره سه ی کیتاب و سوننه ت و حکمه ت بو روزگارو به باره گای فهرمانی
وه حیی ئاسمانی و شه مری ره بیانی بو موسولمانان ، پیغه مبه ر (ﷺ) له ویه
دهستی کرد به بانگه کردنی عالم بو دینی ئیسلام و موهاجیره کانی
چه به شستانیس هاتنه وه بو مه دینه و موسولمانه کانی مه ککه کوچیان کرد بو
مه دینه و ئیسلام هیزی گرت .

موهیمترین چه وادیت جه نگی به در بوو رووی داو دینی ئیسلام زور
به هیز بوو . هرچه ند له واقعیه ی جه نگی (أحد) دا موسولمانان زیانیان
کرد به لام بوو به هوی سه رکه وتی شه ده بی و خو گرد کردنه وه بو به رابه ری
کردنی دژمنه کان ، پاش شه وه حادیشه ی خه نده ق و فه تحی خه یبه ر
رووی دا . له ره مه زانی سالی هه شتیشدا فه تحی مه ککه ی کردو جه نگی
هه وازین و حونه یی رووی داو شه نجامی هه موو سه ربه رزی ئیسلام بوو .
له سالی ده ی هیجریدا چه زرهت رویشت بو چه ج . شه و چه ججه
مه شه ووره به (حجة الوداع) .

روژی جومعه کاتی له عه ره فاتا راوه ستابوو ثایه تی : (اليوم أكملت
لکم دینکم) نازل بوو ، ئیشاره به وه فاتی چه زرهت - ﷺ . پاش

گه رانه وه ی بو مه دینه ی مونه ووه ره له بیست و چه وتی مانگی صه فهردا
نه خوش که وت و له روژی دووشه مه ی نوهمه می (ربیع الأول) دا
موته وه ففا بوو . روژی خوار شه مه ^(۱) له حوجره ی (أم المؤمنین) چه زره تی

عائیشه دا دفن کرا (ﷺ). ئەمە شەممە یەك و نمونە بێ بوو لە سیرەتی
حەزەرەت (ﷺ) کردم بە سەرەتا بۆ ریسالە ی (نووری قورئان) کە لە مەولا
دەستی بێ ئە کەین - إن شاء الله تعالى .

---

(۱) لە شەرحی زەرقانی لە سەر (المواهب اللدنیة) دا نووسراوە مەشهور وایە
ناساغی حەزەرەت (ﷺ) لە رۆژی چوار شەممە ی بیست و حەوتی صەفەر دا دەستی
بێ کردوووە ، وە لە دوو شەممە ی نۆی (ربیع الأول) دا مۆتە وە فقا بووە .

نورى قورئان

ده رزی پینجه م

که لامی خودا چه ند
مه عنای هه یه و مه عنای نازل بوونی چیه ؟

بزائن ذاتی (واجب الوجود)
حه وت صیفه تی هه ن به نصی مشهود

(حیاء) و (علم) و (إرادة) ی ته مام
(قدرة) و (سمع) و (بصر) و (کلام)

ئه م صیفه تانه هه مو و قه دیمن
لازمی زاتی خودای عه ظیمن

که لام به م مه عنای حه رف و صه وت نی یه
صیفه تی ذاتی خودای قودسی یه

جا وه کو ئه مه وه صفی خودایه
که لامی له فظیش (کلام الله) یه

له فظیش به وینه ی صیفه تی نه فسی
که لامی حه ققه و پیروزه و قودسی

که لام مه وضووعه بوّ ئەم دوو مه عنا
بوّ نه فسی و له فظی (کما سمعنا)

له بوّ له فظی یه ئینزال و ته نزیل
مه کتووب و مه خطووط قیرائه و ته رتیل

که لامی حه ققه (خالق الفلك)
دووره له جین و به شهرو مه لهك

بوّ ئەم له فظی یه به حوكمی ئوصوول
قه رار داروه چهن وه جهی نزوول

یه که مین نزوول وه ها مه لحووظه
به خهت نوسراوی (لوح المحفوظ) ه

دوو مه مین نزوول بوّ به رزی جیهان
هاته خواره وه مانگی ره مه زان

بیست و یهك یاخود هه ژدهی ره مه زان
فریشته هیئای له بوّ ئاسمان

له (بيت العزة) ی یه که م ئاسمان
مایه وه هه مووی به طوولی زه مان

سییه مین نزوول وابوو جویره ئیل
ئه ی هیئا له بوّ ره سوولی جه لیل

به بیست و سی سال به یاسای حاجه ت
قورئانی هیئا بو ذاتی چه زره ت

جاری نیو ئایه ت جاری یه ك ئایه ت
یا زیاتر له وه له سه ر پریعایه ت

پینج ئایه ت یا ده یا هه موو سووره ت
وینه ی (کوثر) و (اخلاص) و (تبت)

تا نیهایه تی ئایاتی قورئان
هات بو حضور ی (حبیب الرحمن)

ئه ووه ل نازلی قورئانی ئه کرم
(اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ)
(ما لم یعلم)

ئاخیری ش ئایه ی (واتقوا یوماً
تُرْجَعُونَ فیه) لای گه وره ی قه وما

ئه م فیکره لایان گه لی مه برووکه
باقی بیره کان کزو مه ترووکه

ده رزی پینجه م به په خشان

ذاتی په روه ردگاری (واجب الوجود) به زمانی عه ربی (الله) و به کوردی (خودا) ذاتیکی ته زه لی و قه دیمه و باقی به ، هر بووه و هر ته بی ، قائیمی (بالذات) ه و پیویستی به هیچ شتی نی به و له هه موو شتی بی نیازه و تا ق و ته نیایه و ها و وینه ی نی به نه له ذاتدا ، نه له صیفاتدا ، نه له کرده وهدا . ئەم ذاته حهوت صیفه تی هه به که بریتین له حه یات و عیلم و ئیراده و قودرهت و سه مع و به صه رو که لام ، واته : ئەو ذاته زیندووه و زانایه و خاوه ن خواسته هه رچی بی به وی بیکا ته یکا و هه رچی نه وی نایکا . ته و انایه به سه ر هه رچی مومکیناتدا ، ته توانی له چاو ترو و کاندنیکا جیهان ویران بکا . شنه وایه بو هه موو ده نگی . بیننده به بو هه موو خاوه ن ره نگ و بی ره نگی . که لام و وتاری بووه له گه ل ئەو پیغه مبه رانه که ره وانه ی کردوون بو ته می کردن و ناموژگاری ئاده میزاد . ئەم صیفه تانه وه کو ذاتی (واجب الوجود) هر بوون و هر ته بن و نه بوونیان به سه را نایی و مانیع نی به بو ئەم صیفه تانه .

له فظی که لام وه کو ناوه بو ئەو صیفه تی ذاتی خودایه که عیاره ته له وه ثافهت و مانیعنی نی به له به یانی مه قصوودی خو ی ، هه روا به کار ته هیئرئ بو ئەو که لامانه یش که هاتوون بو پیغه مبه ره کان له حه زره تی ئاده مه وه تا حه زره تی موحه ممدی خاته م ، واته له فظی که لام موشته ره کی له فظی به و له عورفی ته هلی ئوصوولی دینا دانراوه بو ئەو صیفه ته نه فسی به که قائیمه به ذاتی خوداوه و بو ئەم له فظانه یش که به هو ی جو بره ئیله وه نازلی کردوون بو پیغه مبه ران . نووسینه وه و خویندنه وه به په له یا به شینه بی و ، ئینزال و ته نزیل بو ئەم که لامه له فظی به ده ست ئەدا ته نا که لامی نه فسی له ذاتی خوا جیا نابیته وه . جا ئەم که لامه له فظی به هه رچی هاتوه بو پیغه مبه ران هه مووی به فرمانی خودا له (لوح المحفوظ) دا مه رقوومن و به خه تی قودره تی نووسراون . ئەو کتیه یش که

کتیبی فه خری عالهم (محمد المصطفی) یه (ﷺ) ئه ویش به نه صی ثایه ت
به قودره تی خودا له (لوح المحفوظ) دا نووسراوه .

(بناء علیه) عالمانی ئوصوولی دین فه رمووویانه : ئهم که لامی خودایه
که ناوی قورئانه سی نزوولی بووه ، واته سی هاتنه خواره وهی بووه به
ئه مری خودای گه وره .

یه که م نزوول ئه مه یه : که به خه تی قودره ت له (لوح المحفوظ) دا
نووسراوه . خوا خوی فه رمووویه تی : (بَلْ هُوَ قُرْآنٌ مَّجِيدٌ فِي لَوْحٍ مَّحْفُوظٍ)
واته : ئهم که لامه قورئان و خویندراوه که ی پیروزی به پایه یه و له
له وحا پاریزراوه و ئه و نووسینه وه بو قورئانی ئیسلام یا بو باقی کتیبانی
ئاسمانی وا له عیلمی ذاتی خودا داو ئیمه نازانین به چ شیوه یی بووه .

نزوولی دووه م ئه مه یه : وه کو چون هه مووی له (لوح المحفوظ) دا
نووسراوه ته وه ، هه موویشی به یه ک جار له (لوح المحفوظ) ه وه
وه رگیراوه و ، جویره ئیل به پۆلی له فریشته کانه وه هیناویه تی له ئاسمانی
یه که م دا له شوینیکدا که ناوی (بیت العزة) یه دایناوه و ئاماده کراوه بو
نازل کردن بو سه ر ئه رز بو لای پیغه مبه ر (ﷺ) واته : له ئاسمانی
یه که میشدا نوسخه یه کی ته واوی هه یه ، وه کو له (لوح المحفوظ) دا .
ده لیلی ئه مه یش ثایه تی خودایه : (شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنْزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ .
هُدًى لِلنَّاسِ وَبَيِّنَاتٍ مِنَ الْهُدَى وَالْفُرْقَانِ) واته : مانگی ره مه زان
مانگیکی پیروزی وه هایه که قورئانی تیدا نیراوه ته خواره وه بو ئه وه بیی به
چرای رووناک و رینوما ی پاک و حق نیشاندهر به هه موو ئاده میزادو
جیا که ره وهی حق له به تال و حه رام له حه لال و راست له لار .

هه روه ها فه رمووویه تی : (إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةٍ مُبَارَكَةٍ إِنَّا كُنَّا
مُنْذِرِينَ) . به راستی ئیمه قورئانمان به جاری ناردووه ته خوار بو ئاسمانی
یه که م له شه ویکی پیروздаو به راستی ئیمه ئیسته یش و له مه و به ریش وه کو
مژده ی جه زای کرده وهی باشمان داوه به کرده وه چاکان هه روه ها
ئه وانه یش که بیروباوه ریان ناباره و کرده وه یان ناهه مواره ، به ثایاتی خویمان

له ئازارو سزای روژی پاشه روژ ترساندوومانن .

ههروه ها فره موویه تی : (إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ) واته : به راستی ئیمه قورئانمان به جاری ناردوووه ته خواره وه له شه ویکی خاوه ن پایه و خاوه ن حورمه ت و به ریزو پیروژدا که خوا په رستی له و شه وه دا خیری زورتره له خوا په رستی له هه زار مانگدا .

نزوولی سییه م : ئه مه یه که له ماوه ی بیست و سی سالدای به پی پیو بیست به فره مانن خودای ته عالا ئه و ئه ندازه یه ئه مری پی کراوه جبره ئیل له ئاسمانی یه که مه وه هیناویه ته خوار بولای هه زره تی (محمد المصطفی - ﷺ) وه کو خودا فره موویه تی :

(تَبَارَكَ الَّذِي نَزَّلَ الْفُرْقَانَ عَلَى عَبْدِهِ لِيَكُونَ لِلْعَالَمِينَ نَذِيرًا) واته : گه وره یی بو ئه و خودایه یه که ئه و قورئانه ی وا حق جیائه کاته وه له ناحه ق به مو له ت جومله جومله ناردووویه ته خواره وه بو سه ر عه بدی خو ی که موحه ممه ده هه تا بیته ترسین بو هوشیارانی جیهان هه موو له په ری و ئاده میزاد .

ههروه ها فره موویه تی : (إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ) واته : ئیمه به راستی ئه م قورئانه که پیو بیسته به زمان بخوینریته وه و به دل بیری لی بکریته وه به جومله جومله ناردووومانه ته خواره وه . ئیمه پاریزگارو نیگابانین بو ئه وه له ئیلقای شه یتانه کان و له کوژاندنه وه ی بی دینه کان و له ئیفسادی موفسیده کان بیپاریزین .

ئه وزانایانه که بیروریان له سه ر ئه وه یه که ئایاتی پیشوو باسی هاتنه خواره وه ی قورئان ئه که ن بو سه ر ئه رز ، فره موویانه : مه به ست ئه وه یه که ده ستمان کردوه به ناردنی قورئان بو سه ر ئه رز له مانگی ره مه زانداو له شه وی به ریزی پیروژداو له شه وی قه دردا ، ئیتر لازم ناکا بو ئه وه به جاری هه مووی هاتبیته خواره وه .

له ئایاتی (إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ) وه ده ر ئه که وئی هه ر که سی بلیت : سووره تی یا ئایه تی له قورئان نه ماوه ، ئه وه درو ئه کا ، به لکوله وانه یه به و

گومانه و به و وتاره کافر بی ، چونکه خودای ته عالا ئیعلانی کردوو که
ئیمه نیگابانی قورئانین و ئه پیاریزین .

که لامی خودا نیگابانی بی
خه لاتی به ندهی میهره بانی بی

دهستی خائینی باش لی ئه بری
سه گ له دووره وه با هر بوهری

له چوارده قه رنا حه رفیکی ته نیا
نه فه وتاوه لی له هه موو دنیا

هه روا ئه مینی به پایه و مایه
ساغ و سه لامه ت هه تا هه تایه

ئه م قورئانه پیروزه که هاتوه ته خوار له سه ر پیویستی حه زره ت بووه
بئو وه لامی پرسیارو ، بو ئیرشادی هوشیارو ، بو ئه حکامی دینی
دیندارو ، بو ره هنومایی حه زره ت (ﷺ) و یارانی و ئوممه ته که ی بو دنیا و بو
دین ، هه تا به نه صصی عیباره ت یا به ئیستینباط و ئیشاره ت ره فتاری پی
بکه ن . واریکه وتوووه نیوه ئایه تی یان یه ک ئایه ت یا پینج ئایه ت ، و بووه
ده ئایه ت ، و بووه سووره تی له سووره ته کان هاتوووه ته خواره وه ،
هه لکه وتوووه چه ند له فظی هاتوووه ته خوار بو ته و او کردنی مه وزووعی که له
پیشیا نازل بووه ، وه کو : (غیر اولی الضرر) له ناو ئایه تی (لا یستوی
القاعِدونَ مِنَ الْمُؤْمِنِینَ غَیرُ اُولِی الضَّرَرِ وَالْمُجَاهِدُونَ فِی سَبِیلِ اللّٰهِ بِأَمْوَالِهِمْ
وَأَنْفُسِهِمْ) ئه وه له پیشا نه بوو به لام هه ر له عه ینی ئه و شوینه دا که ئایه ته که
نازل بوو ئه م چه ند له فظه یشه هاته خواره وه بو ئه وه هه رکه سی که
عوزریکی هه بی بو نه چوون بو جیهاد یا مال صه رف نه کردن ئه جری که م
نه بیته وه .

له ته رتیبی نازل بوونی قورئاندا راستی یه که ی ته وه یه له پیشا
ته ووه لی سووره تی (عَلَق) نازل بوو :

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
(اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ ، خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ ، اقْرَأْ
وَرَبُّكَ الْأَكْرَمُ ، الَّذِي عَلَّمَ بِالْقَلَمِ عَلَّمَ الْإِنْسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمْ) .
دوا ئایه تیش که نازل بووه ئایه تی : (وَاتَّقُوا يَوْمًا تُرْجَعُونَ فِيهِ إِلَى اللَّهِ
ثُمَّ تُوَفَّى كُلُّ نَفْسٍ مَا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ) ه له سووره تی به قه رده دا که
ئایه تی دوو صه دو هه شتاو یه که .

ده رزی شه شه م هاتنه خواره وه ی جویره ئیل

به دوو شیوه بوو هاتنی جویره ئیل
عه رزو قه بولی ره هبه ری جه لیل

جار جار ئاوازی به وینه ی جه ره س
ئه یدا له سه معی ره هبه ری ته قده س

وه کو کاره با ئینسانی بگری
حه زره تی ته گرت تو ته توت ته مرئ

هیزی کاره بای وه حیی حه ق و ابوو
ئاره ق له له شی ره هبه ر ده رئه چوو

له م حاله ته دا جبريلي ته مين
بوی ته خوینده وه قورئانی موبین

فامی ته م حاله شعوری ته وی
دلّیکی پاکی پر نووری ته وی

جار به جار یکیش به شیوه ی ئینسان
وه کو پیاویکی به سیمای جوان

به شیوه ی (دحیه) خوی ته خسته دهر
قورئانی ته خویند بو ذاق ره هبه ر

(علی کلّ حال) پاش ئیلقای جبریل
حه زره ت وه کو ته و ته یخویندو ته نزیل

به سهر کومه لی له موسولمانان
یارانی به رزی پر هوش و ئیمان

ته وانیش به خه ت به کردنه به ر
باش وه ریان ته گرت قورئانی ته نوهر

ده رزی شه شه م به په خشان

هينانی وه حی له لایه نی جوږه ئیله وه له سهر دوو شیوه بووه : یه که م
وابووه که وه حی ته هات بو لای حه زره ت (ﷺ) له پیش ته وه دا شتی
بخویننه وه ئاوازه یه کی وه کو ئاوازه ی جهره س ته هاته گویچکه ی
حه زره ته وه (ﷺ) و به شوینی ته وا هیزیکی غه یی دلی حه زره تی (ﷺ)
داگیر ته کرد به جوړی که ئاره ق له ناوچاوانی موباره کیه وه ده رته چوو . له م
حاله دا جوږه ئیل هر ته ندازه یی له قورثانی پی بووه خویندوویه ته وه
به سهر حه زره تاو ته ویش به موافیقی ته ووه ری گرتووه و ، له پاش ته وه که
ته م وه زعه به ری داوه ته و میقداره ی له قورثان به سهر ته صحابه کاندای
خویندووه ته وه .

دووه م شیوه وابووه که جوږه ئیل له شیوه و سیمای (دحیه) دا که
ئینسانیکی جوان بووه ده رته که وت له پیش چاوی حه زره تا (ﷺ) و ، ته و
ته ندازه ئایه ته که پی بووه خویندوویه ته وه به سهر حه زره تا (ﷺ) ته ویش
به ته واوی وه ری گرتووه و ، پاش ته و حاله خویندوویه تیه وه به سهر
ته صحابه کاندای ، ته وانیش نووسیویانه ته وه و کردوویانه ته به رو له وانه وه
که یشتووه به باقی خوففاظی قورثانی پیروزو ، هه روا بلاو بووه ته وه له
عاله می ئیسلامدا .

دەرزى ھەوتەم

بۆچى قورئان بە بەش بەش ھاتوھتە خوارەوہ ؟

حیکمەتى زور بووتەنجیمی قورئان
کە بەش بەش ئەھات بوشاھى عەدنان

یەكەم تەنوبرى دەروونی رەھبەر
لەسەر عادەتى خویندنی بەشەر

دووہم بۆدەفعی شەرى کافران
ھەر جارى جورى پىئى ئەبوون ھەیران

سینەم وەلامى پرسیارەکان
بەپىئى پرسیار ئەھاتە مەیدان

چوارەم یارمەتى حافیظى قورئان
کەم کەم ئاسانەو بە جوملە گران

پینجەم بۆفامى غایەى بەمایە
کە ئەم قورئانە لەلای خودایە

ئەگەر کەلامى خودا نەبوایە
ئىختیلافى زور ئەبوو ببوایە

عه لاوه ئه گهر به تاقه جاري
قورئان سه راسه ر ئه هاته خواري

نه ئه نووسراوه و نه ئه كرايه بهر
مه خسووس بو قه ومي بي عيلم و خه بهر

ناساغى زوره بو نه فسي نه خوش
هه ركه س به جوړي دلي ديتته جوش

به موناسه به ي ئه و نه خوشينه
وه لامي ئينسان گه لي شيرينه

زور خوشه نه خوش دلي چي ئه وي
له سه ر دلخوازي ده واي ده س كه وي

له سه ر كتيبى يه ك جار بيتته خوار
توهمه تي كوفقار زوره و بيشومار

به راستي ئه ليم كه لامي خودا
ئه بي وه هابي بو نه شري هودا

○ ده رزی چه وته م به په خشان ○

هوۍ ته وه که قورئانی پیروژ به به ش به ش هاتوه ته خواره وه زوره :
 یه که م : دامه زړاندنی دلی چه زرهت بووه (ﷺ) چونکی له تازه بوونه وهی
 وه حی دا و نازل بوونی ثایاتی قورئان به هه موو مونسه به یی و هاتنی
 جویره ئیل بو لای چه زرهت (ﷺ) له هه ر مونسه به یه کا نووری دلی
 چه زرهت (ﷺ) زیاتر ته بوو وه خاطری جه م ته بوو وه باوهری به ئوصوولی
 یاسای خوۍ به هیتر ته بوو . له واقعدا له هه ر جاریکدا موعجیزه یه کی
 سه ر به خوو هیزیکی تازه و نوی بو په یدا ته بوو ، وه کو خودای ته عالا
 فه رموویه تی : (كَذَلِكَ لَنُنشِئَ بِهٖ فَوَادِکَ) واته : وه ها به ش به ش قورئانمان
 بو نازل کردی هه تا دلی تو به و وه زعه دامه زرینین .

دوووه م : ثایاتی قورئانی پیروژ هه میشه له به رانبه ری شوبه ی
 کافره کاندای بووه و هه ر ره خنه یه ک و هه ر عه یییک ته وان ده ری بیرن
 مونسب وایه له و کاته دا له موقابیلی ته و شوبه وه ثایه تی بیته خواره وه تا
 ره دده که ی باش ده ربکه وئی ، وه کو خودا فه رموویه تی : (وَلَا یَأْتُوْنٰکَ
 بِمَثَلٍ اِلَّا جِئْنَاکَ بِالْحَقِّ وَاَحْسَنَ تَفْسِیْرًا) واته : نایه نه لای تو به هیچ
 سوئالیکی گه وره وه له گومانی ته واندا ، ئیلا ئیمه جوابیکی راستی
 جوانترو رووناکتر له باسه که ی ته وانمان هیناوه بو تو بو جوابدانه وه ی
 ته وان وره ددی ره خنه که یان .

سییه م : وه لامدانه وه ی ره خنه ی کافره کان ، له گه لی جاردا یه ک
 له دوا ی یه ک وه کو ته وه وه هایه که دژمن گه لی جار بیته سه رت و له هه موو
 جاریکدا بده ی به قه پوزیاو به نائومییدی بیگیریته داوه به نه وعی که رسواو
 سه ر شووری بکه ی له جیهانداو ، هیز له دل و ده روونیدا نه هیلیت و به

جاری ئەژنۆی بشکینی . جا قازانج و سوودی یاسای وه ها له هه موو
هوشیاریکه وه دیاره .

چواره م : پیگه یاندنی ئوممه ت به پله پله و مۆله ت و تیگه یاندنیان له
یاسای دین و ژین و ، ئاسانی نووسینه وه ی پارچه پارچه کانی ئایاتی قورئانی
پیرۆزو حیفظ کردنیان . ئەمه حیکمه تیکی گه وره ی تیدایه ، چونکی
له به رکردنی کتیبی گه وره یاخود نووسینه وه ی گه لی زه حه ته و له تاقه تی
گه لی که س دووره به تایبه تی بو ئوممه تی که نه خوینده وارو بی عیلم بن .

پینجه م : ئەوه یه که هه موو هوشیاری تی بگا له وه که ئەم که لامه
که لامی خودایه ، چونکی ئینسانی ژیر که ته ماشای قورئان بکا و بزانی ئەو
ئه ندازه یه که له ئەوه له وه هاتوه ته خوارو ئەوه ی له ناوه راستدا هاتوه و
ئه وه ی که له ئاخردا نازل بووه هه موو له غایه و مایه دایه ک شیوه ن و پروویان
له یه ک نیشانه یه و هه موو پارچه کانی هاو ئوسلووب و هاو سیمان ، به دل
باوه ر ئەکا به وه که ئەم که لامه که لامی خودایه ؛ چونکی ئینسانی عاده تی
که قسه ی کرد گه لی خیلاف له ئەوه و له و ئاخری قسه که یدا ده رئه که وئی و
مادام موخاله فه له قورئاندا نی یه دیاره که حه قه .

جا ئەم حیکمه تانه و گه لی حیکمه تی تری مه عقوول هه ن ئەبن به
ده لیل له سه ر ئەوه که نازل بوونی قورئانی پیرۆز به به ش به ش گه لی باشته
له وه که به جاری ئەو کتیبه نازل ببیته سه ر حه زره ت (ﷺ) .

له به ر حالی بوون له م مه به ستانه زۆر باشه ئینسان ئەسباب و هوئی
نازل بوونی هه ر پارچه ئایه تی له ئایه ته کانی قورئان بزانی هه تا باش له
ئامانجه کانی قورئان حالی ببی .

دەرزى ھەشتەم

قورئان بە گوڭىرەى ھاتنە خواری
بۇ شاھى رۇسول لای ذاتى بارى

ئەوھى پېش ھىجرەت ھاتىتە خوار
پىي ئەلین مەككى لەسەر ئىعتىبار

ئەوھى پاش ھىجرەت ھاتوھ بۇرە سوول
مەدەنى ناوھ بە گوڭىرەى ئوصوول

سوورەى مەدەنى قورئانى كەرىم
بە ئىتتىفاقى ئەصحابى تەعلیم

بىستىن (بقرة) ھەم (آل عمران)
(نسا) و (مائىدە) واتە : سۈرەى خوان

(أنفال) و (توبە) ھەم (نور) و (أحزاب)
(محمد) و (فتح) بە شارەى نایاب

(حجرات) و (حدید) ھەم (مجادلە)
(ممتحنە) و (حشر) (جمعه) ى فاضیلە

(منافقین) و (طلاق) و (تحریم)
جا سوورەتى (نصر) بۇفەوزو تەكریم

ئەو سوورەتانه یش که موخته له فن
(فاتحه) و (رعد) و (رحمان) و (صف) ن

سوورە ی (تغابن) هەم سوورە ی (تطفیف)
(قدر) و (لم یکن) (زلزله) ی شەریف

(إخلاص) و (فَلَق) جا سوورە تی (ناس)
بمان پارێزە خودا له وه سواس

ئەلباقی مە ککین بۆ شوبهه و خیلاف
خیلافی مەرۆی له ئە هلی ئینصاف

مە ککی یا هەمووی تەواو مە ککی یه
یا هەندی ئایه ی له مە دەنی یه

هەر وا مە دەنی به عەینی شیوه
ساغه و تیکه له بیزانن ئیوه

فەر قیان زۆره ئەم دوو به شانە
بۆ هەر به شیکیان هەیه نیشانه

ئایاتی مە ککی باسی تەوحیدە
دە لیلی بوونی خودای مە جیدە

زۆری هەر هه شه و تاوی تە هدیده
باسی ئاثاری قه هری شه دیدە

باسی عه ذابه له قیامه تا
باسی حیسابه له گه ل ئومه تا

باسی ئومه تی پیشووی فه وتاوه
چونکی ئازاری ره هبه ریان داوه

به لام مه ده نی به غه یری ئوسلووب
عالم بانگ ئه کا به ره و رووی مه طللووب

به نه زاکه ت و به شیوه ی نه رمی
مه گهر ناچار بی بو شیوه ی گهرم

باسی ته شریعی ئه حکامی دینه
باسی عه ذابی بو موجرمینه

باسی جیهاده و ئه حکامی جیهاد
ته قسیمی فه یئه و غه نیمه ی زیاد

ئێعدادی هیزه به گویره ی ئه ییام
ته رغیبه له سه ر وه حده و ئیعتیصام

باسی حورمه ته له بو ئه هلی دین
چ له ئه نصار بی چ موهاجیرین

ئه مره به نوێژ و زه کات و صیام
ئه مره به چه ججی (بیت الله) ی چه رام

پایه و مهرته به له بو صادقان
قارو عه ذابه بو مونا فیقان

هه روا به م یاسا له بو شه خسی ژیر
فه رقیان زوره نایته ته حریر

ئه و سووره تانه سوجده یان تیایه
هه موویان مه ککین ئایه به ئایه

هه روا سووره تی (کلا) ی تیایه
مه ککی یه و زه جری ئه هلی غه و غایه

حالی قورئانه ئه ی برای ئه نوهر
نزوول له حه ضه ر یاخود له سه فهر

یه که میان زوره ، وینه بو دووهم
سووره تی فه تحه و ئایه ی (تیمم)

هه روا نزوولی نه هاری و له یله
وهك نزوولی فه تح بو ئه و پر مه یله

هه روا نزوولی سه یفی و شیتایی
یه که م ئایه تی که لاله ی دوائی

دووهم ده ئایه ت له نووری مو بین
له سه ر به رائه ی (أمّ المؤمنین)

حالی ئیسنادی قورای سه رفه راز
موته واته ربی یا ئاحادو شاذ

یا حالی راجیع ئە بی بو ئە لفاظ
وینه ی غه ریب و حه قیقه و مه جاز

یا حالی راجیع له بو مه عانی
وه کو (عام) و (خاص علی الاتقان)

یا حالی راجیع له بو مه عانی
مه ربو و ط به ئە لفاظ (عند البیان)

وه کو فه صل و وه صل ئیجاز و ئیطناب
یا ئە حوالی قه صر (بالوجه الصواب)

ئه سماو ئە لقاب و ئە لفاظی مو به م
وه ربگره وینه له برای ئە کره م

یا باسی راسی (أسباب النزول)
ئه لحه ق کلله بو گه لی حولوول

نووسه ری قورئان حافظانی ئە و
جه معی صیددیق و عوئمانیش له نه و

ته رتیبی قورئان که زور به نه فعه
هه روا ته حقیقی قیرائه ی سه به

حالی ته جویده وه قف و ئیبتیدا
گه لی نافیعن له بو ئیقتیدا

هه موو ئه مانه به ته رتیبی خاص
به یانیان ئه کهم به صیدق و ئیخلاص

هه ندی به کورتی هه ندی به ته فصیل
وه ها نافیع بی بو خاوه ن ته حصیل

ده رزی هه شته م به په خشان

بزائن قورئان عیباره ته له و ئه لفاظانه که هاتوونه ته خواره وه به
جوبره ئیلی ئه میندا بو سه ر موحه ممد (ﷺ) بو ئه وه بی به بورهان و ده لیل
له سه ر راستی چه زره تی موحه ممد (ﷺ) له وه دا که فه رموو یه تی :
پیغه مبه ری خودام .

به هو ی ئه وه وه که که لامیکی موعجیزه و کهس نه یتوانیوه و ناتوانی
وینه ی هه موو ئه و قورئانه یا ده سووره ت له سووره ته کانی یا تاقه سووره تی
له وانه دابنی و بیخوینیه وه ، وه ئه و که لامه که موعجیزه بو جین و ئاده میزاد
ته نیا بو ئه و ئیعجازه نازل نه بووه ، به لکو نازل بووه بو به یان و نیشان دانی
عه قیده و بیرو باوه ری ئیسلام و ئه حکامی دین له چه لال و چه رام و
سوننه ت و واجب و مه کرووه و موباح ، وه بو ته نویری دلی تابعانی ئه و
قورئانه و ئیطاعه و فرمان به رداری خودای گه و ره ی بی نیاز .

سووره ت بریتی یه له کو مه لی له و قورئانه لای که می سی ئایه ته ،
ئایه تیش پارچه ییکه له که لامی خودا جیاکراوه ته وه له به رو دوا ی خو ی ،
قورئان گه لی ئایه تی پایه به رزی تیا هه یه وه کو ئه و ئایه تانه ی باسی ذات و

صیقاتی خودا ئه که ن ، وه کو ئایه تی کورسی له سووره تی به قه رهداو ، سووره تی ئیخلاص و ، ئایه تی پایه نزمیشی تیدا هه یه وه کو که لامی خودا که باسی غه یری ذات و صیقات بکا ، وه کو سووره تی فیل و سووره تی قوره یش ، ئه م قورئانه خویندنه وه ی عیاده ته و ، له سهر ههر حه رفیکی ده خیر و ئیحسان هه یه و دروست نی یه به زمانی غه یری عه ره بی بخوینریته وه .

قورئان گه لی ئه حوالی هه یه . هه ندی له و ئه حوالانه ئه گه رینه وه بو نزوول . ئه مه له سهر دوازده به شه ، وه کو نزوولی له مه ککه یا له مه دینه و ، نازل بوونی له ئیقامه تا یا له سه فه راو له روژا یا له شه واو ، له هاویندا یا له زستانداو ، له کاتیکدا که حه زره ت له ناو جیگه دا بووه که وه حی نزوولی کردوه و ، ئه سبابی نزوول و ئه وه ی که له پیشدا نازل بووه و ، ئه وه ی له ئاخردا نازل بووه و ، باسی قیرائه تی موته واته رو ئاحاد چ مه شهوور چ غه یره مه شهوورو قیرائاتی شاده .

هه ندیکیش له ئه حواله کانی ئه گه رینه وه بو سهر ئه دای قورئان له ته له ففوظدا ، وه کو : وه قف و ئیتبیداو ، ئیماله و مه دده و ته خفیف دان به هه مزه و ئیدغام .

هه ندیکیش له وانه ئه گه رینه وه بو سهر نه فسی له فظه کان ، وه کو : له فظی غه ریب و مه جازو موشته ره ک و ئیستیعاره و ته شبیه . هه ندیکی تریش له و ئه حوالانه ئه گه رینه وه بو سهر ئه و مه عنایانه که پیوه ندیان به ئه حکامه وه هه یه ، وه کو : عامیک که له سهر عوموم مابیته وه و عامیک که ته خصیص کرابی یا عامیک که مه قصه د له و عامه خاص بی و ، موجه ل و موئه ووه ل و ، مه فهوومی موافیق و موخالیف و ، موطله ق و موقه ییه دو ، ناسیخ و مه نسووخ . هه ندیکی تریش له و ئه حوالانه ئه گه رینه وه بو ئه غراضی که پیوه ندیان به ئه لفاظه وه هه یه وه کو : فه صل و وه صل و ، ئیجاز و ئیطناب و ، موساوات و قه صرو ، ئه سماو ئه لقاب و موبه مات .

ئیمه به کورتی له م باسانه نموونه یی ئه نووسین بو ئه وهی له و
 ئه حوالانه ئاگادار بن هه تا کاتی خوئی له کتیه گه وره کاندایاش به ته فصیل
 وهریان بگرن .

باسی مه ککی و مه دهنی

قورئانی پیروژ هه ندیکی مه ککی و هه ندیکی مه دهنی یه ، له باره ی
 مه قصوود به م دوو نیسبه ته وه گه لی قسه کراوه . زور به ی زاناکان له سه ر
 ئه وه ن که مه ککی ئه و ئایه تانه ن له پیش کوچ کردنی چه زرته له مه ککه وه
 بو مه دینه نازل بوون ، خواه له شاری مه ککه دا هاتبینه خوار یا له ئه طرافی
 مه ککه دا . مه ده نیش ئه وه یه که له پاش کوچ بو مه دینه نازل بووبی ،
 خواه له شاری مه دینه دا نازل بووبی یا له شاری مه ککه دا له مه وسیمی
 فه تح و سالی (حجة الوداع) .

ئه و سووره تانه ی که مه دینه یین به ئیتتفاق ئه مانه ن : (بقرة) و (آل
 عمران) و (نساء) و (مائدة) و (أنفال) و (توبة) و (نور) و (أحزاب) و
 (محمد) و (فتح) و (حجرات) و (حديد) و (مجادلة) و (حشر) و
 (ممتحنة) و (جمعة) و (منافقين) و (طلاق) و (تحريم) و (نصر) .
 ئه وانه یش که ئیختیلافیان تیدا هه یه ، سووره تی (فاتحة) و (رعد) و
 (رحمن) و (صف) و (تغابن) و (تطيف) و (قدر) و (لم یکن) و (إذا
 زلزلت) و (اخلاص) و (معوذتین) ن .

باقی له م سووره تانه هه موو . مه ککین . (مع العلم) ئه و
 سووره تانه که به مه ککی دانراون هه ندیکیان هه موو ئایه ته کانیان
 مه ککین و ، هه ندیکیان گه لی ئایه تیان مه ده نی یه . هه ر ئه و سووره تانه که
 به مه ده نی دانراون هه ندیکیان هه مووی مه ده نی یه و هه ندیکیان چه ند
 ئایه تی مه ککی یان تیدا هه یه . وینه ی به شی یه که م سووره تی (مدثر) ه که
 هه موو ئایه ته کانی مه ککین . وینه ی به شی دوو هه میش سووره تی

(أعراف) ه كه هه موو ئايه ته كاني مه ككي نين ، چونكي ئايه تي :
 (وَأَسْأَلُهُمْ عَنِ الْقَرْيَةِ الَّتِي كَانَتْ حَاضِرَةَ الْبَحْرِ) وه كو ريوايه ت كراوه له
 (قتاده) وه مه ده ني يه به لام غه يري (قتاده) چه ند ئايه تي ترپيشيان به مه ده ني
 داناوه ، وه كو ئايه تي (وَإِذْ أَخَذَ رَبُّكَ مِنْ بَنِي آدَمَ) ئه لين ئه مانه هه موو
 مه ده نين . وينه ي سييه م سووره تي (آل عمران) ه كه هه مووي
 مه ده ني يه . وينه ي چواره م سووره تي (حج) ه ئه مه سووره تيكي مه ده ني يه
 به لام چوار ئايه ت له م سووره ته دا مه ككين كه برپيتن له ئايه تي (وَمَا أَرْسَلْنَا
 مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَسُولٍ وَلَا نَبِيٍّ إِلَّا إِذَا تَمَنَّى أَلْقَى الشَّيْطَانُ فِي أُمْنِيَّتِهِ) هه تا
 ئه گاته (عَذَابُ يَوْمٍ عَقِيمٍ) . تيكر نيشانه ي سووره ته مه ككي يه كان
 ئه مانه ن :

يه كه م هه ر سووره تي له فظي (كَلَّا) ي تيډا بي ئه وه مه ككي يه . ئه م
 كه ليمه سي و سي جار له پازده سووره تا واريده و هه مووي له نيوه ي
 ئاخري قورئاني پيروزدايه . دووه م هه ر سووره تي ئه مر به سوجده ي تيډا بي
 مه ككي يه . سييه م هه ر سووره تي ئه وه له كه ي حروفي هيچائي
 موقه ططه عه ي تيډا بي هه موو مه ككين ئيللا سووره تي (البقره) و (آل
 عمران) ئه مانه به ئيتيفاق له سووره ته مه ده ني يه كانن . چواره م هه ر
 سووره تي باسي سه رگوزه شته ي پيغه مبه ره كاني تيډا بي ئه وه مه ككي يه
 ئيللا سووره تي (البقره) . پينجه م هه ر سووره تي له موفه صصه له كان بي
 ئه وه مه ككي يه .

نيشانه ي سووره ته مه ده ني يه كانيش ئه مانه ن : يه كه م هه ر
 سووره تي خودوودي تيډا بي يا ئه حكامي فهرزي تيډا به يان كراي ئه وه
 مه ده ني يه . دووه م هه ر سووره تي باسي جيهادو دابه ش كردني ده سكه وتي
 غه زاي تيډا بي ئه وه مه ده ني يه . سييه م هه ر سووره تي باسي مونا فيقه كاني
 تيډا بي ئه وه مه ده ني يه ئيللا سووره تي (عنكبوت) ئه وه به ته حقيق
 مه ككي يه ، ئيللا يازده ئايه ت له ئه وه ليه وه كه باسي مونا فيقانه ئه وه
 مه ده ني يه .

باسی ئایاتی حه ضه ری و ئایاتی سه فه ری

حه ضه ری ئەو ئایه تانه ن له کاتی نیشته جی بیدا نازل بوون ئەمانه زۆرن . سه فه ریش ئەو ئایه تانه ن که له سه فه ردا نازل بوون ، وه کو ئایه تی : (وَاتَّخِذُوا مِنْ مَّقَامِ إِبْرَاهِيمَ مُصَلًّى) ئەمه له سه فه ری فه تحی مه ککه دا یا له سه فه ری (حجة الوداع) دا ، نازل بووه . هه روا ئایه تی : (وَأَتِمُّوا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لِلَّهِ) هه ر له وه سه فه ره دا هاته خواره وه . هه روا ئایه تی (إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تُؤَدُّوا الْأَمَانَاتِ إِلَى أَهْلِهَا) هه ر له سه فه ری (حجة الوداع) دا نازل بوو . ئایه تی (تِيَمُّم) یش له سووره تی (نساء) دا که له (حمراء الأسد) دا نازل بوو له سه فه ری غه زاداو ، ئایه تی : (آمَنَ الرَّسُولُ) له فه تحی مه ککه دا نازل بوو . ئایه تی : (وَإِذَا كُنْتَ فِيهِمْ فَأَقَمْتَ لَهُمُ الصَّلَاةَ) یش له (عسفان) دا نازل بوو له به ینی نیوه روو عه صرداو ، ئایه تی : (اليوم أكملت لكم دينكم) له روژی جومعه دا له عه ره فات له سه فه ری (حجة الوداع) دا نازل بوو . هه روا سووره تی (مائده) له (حجة الوداع) دا نازل بوو له به ینی مه ککه وه مه دینه دا به هو ی رووداوی حوده یبیه وه^(۱) .

ئایاتی نه هارییه و له یلییه

ئایاتی نه هارییه واته ئەوانه ی به روژ نازل بوون زۆرن و ، ئایاتی له یلییه واته ئەوانه ی به شه و نازل بوون به گویره ی ته حقیق چه ند ئایه تیکن . له وانیه ئایاتی ئاخری سووره تی ئالی عیمران (إِنْ فِي خَلْقِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ) . هه روا له وانیه ئایاتی نازل له شانی ئەوانه دا که له سوپای غه زای (تبوك) دوا که وتن . هه روا له وانیه سووره تی (أنعام) . طه به رانی ئەلی : ئەم سووره ته به شه و له مه ککه دا نازل بوو . گه لی ئایه تی تریش به شه و نازل بوون ، سیوطی (رحمه الله) له (الاتقان) دا به یانی کردوون .

(۱) بوزانی زیاتر له م باره وه ته ماشای کتییی (اسباب النزول) ته کری .

ئاياتی صه یفی و شیتائی

به عزه ئایه تی له ئایه ته کانی که لاله که له ئاخری سووره تی (نساء) هوه ن : (يَسْتَفْتُونَكَ قُلِ اللَّهُ يُفْتِيكُمْ فِي الْكَلَالَةِ) وئه و ئایه تانه ی له غه زای (تبوك) دا نازل بوون و ، ئایه تی هاوینه ن . ئایاتی غه زای (خندق) یش له سووره ی (أحزاب) دا ، له زستانی یه کائن . ئه م باسه له ئیتقانی سیوطی دا (رحمه الله تعالى) به دریژی باسی کراوه . له جومله ی ئه و ئایه تانه یه که نازل بوونه ته سه ر چه زره ت (ﷺ) له کاتی که دا خوی پیچاوه ته وه به نوینی نوسته وه ، فه رمووده ی خودا : (وَاللَّهُ يَعْصِمُكَ مِنَ النَّاسِ) . ئه مه ثابت بووه که له سییه کی ئاخری شه ودا نازل بووه . پاش نازل بوونی ئه م ئایه ته ئیتر چه زره ت پاسه وانی رانه گرتووه .

له ئایه ته نازل بووه کانی کاتی نووسته سووره تی (کوثر) . ریوایه ت کراوه له ئه نه سه وه خوای لی رازی بی وتویه تی : چه زره ت (ﷺ) له ناوماندا چاوی نا به یه کداو خه وی لی که وت . له ناکاودا به زه رده خه نه وه چاوی کرده وه و فه رمووی : ئیسته له م نووسته دا سووره تی که وئه رم بو هات ، جا خویندیه وه : (بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ، إِنَّا أَعْطَيْنَاكَ الْكَوْثَرَ ، فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَانْحَرْ . إِنَّ شَانِئَكَ هُوَ الْأَبْتَرُ) .

ئه ووه ل ئایه تی که نازل بووه و

ئاخر ئایه تی که نازل بووه

ئه ووه ل ئایه تی نازل بوو عیباره ته له ئه ووه لی سووره تی (علق) هه تا ئاخری (عَلَّمَ الْإِنْسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمْ) ، ئاخر ئایه تی نازل بوو یش عیباره ته له ئایه تی (وَاتَّقُوا يَوْمًا تُرْجَعُونَ فِيهِ إِلَى اللَّهِ) که ئایه تی دوو صه دو هه شتاویه که له سووره تی (البقرة) دا .

قيرائاتی موته واته ره و ئاحادو شاذ

شیخی سیوطی له ئیتقاندا فهرموویه تی جه لالوددینی به لقینی ئه لی :
قیرائت سیّ به شه : موته واته ره ، که عیبارته له قیرائاتی سهبعه ی
مه شهووره . قیرائاتی ئاحاد ، وه کو ئه و سیّ قیرائته ته که زیادن له و
حه وته . قیرائاتی شاذه ، وه کو قیرائته تی تابعین ، وه کو (أعمش) و ،
(یحیی) و (ابن جبر) .

به لام سیوطی فهرموویه تی : ئه م به یانه پیوستی به لی کولینه وه یه و
باشتر له مه فهرمووده ی (أبو الخیر ابن الجزری) یه که له ئه ووه لی کتیبی
(النشر) وه فهرموویه تی هه ر قیرائته تی موافقی قه واعیدی زمانی عه ره بی بی
هه رچه ند موافیقی وه جهی بی له وجوووه موافیق بی بو یه کی له
موصحه فه عوثماني یه کان و با به ئیحتیمالیش بی سه نه ده که ی صه حیج
بیت ئه وه له قیرائته تی صه حیحه یه و درووست نی یه ره د بکریته وه و ره و
نی یه ئینکار بکری ، به لکو داخل ئه حروفی سهبعه یه که قورئانی پی نازل
بووه ی ، واجبه له سه ر موسولمانان قبولی بکه ن ، خواه مه نقول بیت له
حه وت ئیمامه کانه وه یا له سیّ که سه زیاده کان له ژووری حه وته وه ، یا له
غه یری ئه وانه وه له و ئیمامانه که مه قبولن ، هه ر کاتیکیش روکنی له و
ئه رکانانه فه وتا ئه وه ئه و قیرائته ته پی ئه وتری : صه عیف ، یا شاذ ، یا
باطل ، خواه له حه وت ئیمامه وه ریوایه ت کرابی یا له که سیکه وه که
له وان گه وره تر بی . ئه م بیره فیکری صه حیج و راسته و ئیمامانی خاوه ن
ته حقیقات له سه له ف و له خه له ف له سه ر ئه وه ن . (صرح بذلك
الدانی ، والمکی ، والمهدوي وأبو شامة ؛ وهو مذهب السلف الذي
لا يعرف عن أحد منهم خلافة انتهى) .

بۆ ئاگاداریی برادهران !

لەم بابەدا قسە زۆرە و راستە کە ی ئەمە یە :
قورئان کە بریتی یە لە کەلاموللای نازل بۆ سەر فەخری عالەم
(ﷺ) بە ھەموو ئەجزایەو ھەمووی مۆتەواتەرەو ، لە ھەزرەتەو تا
ئێستە بە تەواتور رێوایەت کراوە بۆمان و شووبە لە نەفسی ئەو قورئانەدا
نی یە . بەلام قیرائەت و خویندەنەو ئەویش ھەرچی رێوایەت کراوە لە
قیرائەتی سەبعە ھەمووی مۆتەواتەرە . ئەمە بکەن بە عەقیدەو باوەرتان .

باسی ئه و ئه حوالانه که عاریضی ئه لفاظ ئه بن وه کو غه ریب و مه جازو موشته ره ک :

غه ریب ئه و ئه لفاظانه یه که مه عناکه یان مه شهوور نه بیت ،
وه کوو ، (مشکاة) که تاقیکی وایه دیوه ودهر نه بن ، وه کو : (کفل)
به مه عنا به ش و ، (أواه) به مه عنا خه فه تبارو زویرو ، (سجیل) به مه عنا
ده فته رو ، (قسطاس) به مه عنا ته رازوو . ئه مانه هه موو پیویسته به
موارجه عه ی لوغه ت بو تیگه یشتی مه عناکه یان و ، ته قریبه ن ئه گه ن
به شه صت که لیمه .

مه جازیش ئه و له فظانه یه که ئیعرابیان گوراوه به حه ذفی له فظی یا
زیاده ی له فظی ، وه کو : (وَأَسْأَلُ الْقَرْیَةَ) یانی : أَهْلُ الْقَرْیَةِ ، یا (وَجَاءَ
رَبُّكَ) آی : أَمْرُ رَبِّكَ ، یا خود له فظیکه له ئه صلی مه عنای خو ی لادرابی
وه کو ئایه تی : (وَأَتُوا الْیَتَامَى) آی : الذین کانوا یتامی فی الزمان السابق .
موشته ره کیش له فظیکه که دانرابی بو چه ند مه عنا وه کو : (قرء) بو
مه عنای حه یض و طوهرو ، (مولی) بو مه عنای سه ییدو به نده و ، (وراء)
بو به رودوا .

مورادیفیش له فظیکه هاو مه عنا بن بو له فظیکه تر ، وه کو (بحر) و
(یم) و (رجز) و (رجس) و (وبال) و (عذاب) .

ئیسیتعاره ییش له فظیکه ئیسیتعمال بکری بو مه عنایه کی غه یری
مه عنای خو ی له بهر عه لاقه ی موشابه هه له به ینی ئه و دوو مه عنادا ، وه کو
ئایه تی : (أَوْ مَنْ كَانَ مِيتًا فَأَحْيَيْنَاهُ) آی : ضَالًّا فَهَدَيْنَاهُ .

ته شبیه به مه عنا ئه وه یه که شتی وینه دار بکا به موناسپیکی خو ی ،
وه کو : (وَالَّذِينَ كَفَرُوا أَعْمَالُهُمْ كَسَرَابٍ بِقِيعَةٍ يَحْسَبُهُ الظَّمْآنُ مَاءً) .

عامیش له فظیکه به جارنی هه موو ئه فرادی مه عناکه ی بگریته وه
وه کو : (الانسان) له ئایه تی (وَالْعَصْرِ إِنَّ الْإِنْسَانَ لَفِي خُسْرٍ) ، جا ئه و

عامه یا هر له سهر عوموومی خوئی ته مینیه وه ، وه کو ئایه ته پیشووه که ،
یا ته خصیص ته کری به به عزئی ته فراده وه ، وه کو ئایه تی (الله خالق کل
شیء) که ته خصیص کراوه به غه یری ذاتی خوویه وه ، یاخود هر له ته صلا
مه قصه د له و عامه فهردیکی تاییه تی به ، وه کو ئایه تی : (الذین قال لهم
الناس ان الناس قد جمعوا لكم فاخشوهم) ئیسته ناسی به که م به مه عنا
شه خصیکه ناوی (نعمان) بووه که زور موسولمانه کانی ته ترساند .

خاص موقابیلی عامه وه کو : ته سمای ته علام . موجه لیش
له فظیکه مه عنای چه ند شت هه لگری وه کو ئایه تی : (واللیل إذا
عسعس) ئیسته (عسعس) موجه له ئیحتیمالی هه به به مه عنا (أقبل) یا به
مه عنا (أدبر) ب : وه لحاصل که لیماتی موشته ره که به ب قهرینه هه موو به
موجه ل دانه نرین و ، له گه ل قهرینه دا به واضح ته ناسرین .
موفه سهر ته وه به مه عنا که ی دیار بیت ، وه موعه پره ف به لامی
عه هدو ئیسمولئیشاره .

مه فهووم مه عنایه که له سیاقی ئیستیعمالی که لیمه به کی تردا
وه ربگری ، وه کو غه نه می مه علووفه له موقابیلی که لیمه ی (سائمه) له
حه دیشی : (فی الغنم السائمة زكاة) یانی مه علووفه زه کاتی تیدا نی به یا
ئایه تی (وَحَلَّائِلُ أَبْنَائِكُمُ الَّذِينَ مِنْ أَصْلَابِكُمْ) .

مه نسووخ ئایه تیکه له فظه که ی نه مابن وه کو : (الشیخ والشیخة إذا
زَنیا فارجهوما البتة) ئیسته ته م ئایه ته له فظی نه ماوه به لام حوکمه که ی
ماوه ، یاخود له فظی مابن و حوکمی نه مابن ، وه کو ئایه تی : (لکم دینکم
ولی دین) که مه نسووخه به ئایه تی قیتال ، یا نه له فظی مابن و نه حوکمی ،
وه کو ئایه تی ئیعتیباری ده جار شیرخواردن بو حه رام کردنی نیکاح که نه
له فظه که ی ماوه و نه حوکمه که ی ، چونکی که س ئیعتیباری زیاد له
پینج جار ریضاعی نه کردووه .

له ته حوالی ته لفاظی قورئانه له پاش ته رکیب عه طفی جومله له سهر
جومله ی مونااسب . ته مه ناو ته بریت به وه صل ، وه کو ئایه تی (إن الأبرار

لَفِي نَعِيمٍ وَإِنِ الْفَجَّارَ لَفِي جَحِيمٍ) . یا ته رکی عه طف له بهر مانیعنی له
 عه طف ، نه مه ناوئه بریت به فه صل ، وه کو ثایه تی سووره تی (هل أتاك)
 که نه فه رمویت : (وَجْوهُ يَوْمَئِذٍ خَاشِعَةٌ) تا ئاخری جومله کان له گهل
 ثایه تی (وَجْوهُ يَوْمَئِذٍ نَاعِمَةٌ) . نه حکامی فه صل وه صل زوره و پیوستی به
 لیکدانه وهیه .

له نه حوالی ثایاتی قورئانه ئیجاز و ئیطناب و مساوات و قه صر .
 ئیجاز نه مه یه که له فظ به نیسبه تی نه و مه عنایه ئیفاده ی نه کا که متر
 بی له میقداری موعتاد ، وه کو ثایه تی (وَلَكُمْ فِي الْقِصَاصِ حَيَاةٌ) .
 ئیطناب نه وه یه که له فظ زیاتر بی له عاده ت بو ئیفاده ی مه عنا له بهر
 نوکته یی ، وه کو ثایه تی (هِيَ عَصَايَ أَتَوَكَّأُ عَلَيْهَا وَأُشْشَ بِهَا عَلَى غَنَمِي وَلِيَّ
 فِيهَا مَآرِبُ أُخْرَى) که نه م زوری که لاه له بهر له زه ت وه رگرتنه به
 خیطاب و قسه کردن له گهل خودادا .

مساوات نه وه یه که له فظ به نیسبه ت بو مه عنا به قه ده ر عاده ت بی
 وه کو ثایه تی : (وَلَا يَحِقُّ الْمَكْرُ السَّيِّئُ إِلَّا بِأَهْلِهِ) .

قه سریش عیبارته له چه صری صیفه تی له مه و صوو فیکدا یا به
 عه کسه وه به یه کی له که لیماتی چه صرو وه کو ثایه تی : (وما محمدٌ إلا رسولٌ
 قد خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ) .

نه سماء (یانی ناوه کان) زورن له قورئاندا ، وه کو ناوی پیغه مه ره کان
 که بیست و پینج ناو ، وه کو : ئاده م ، ئیدریس ، نوح ، هوود ،
 صالح ، ئیبراهیم ، لوط ، ئیسماعیل ، ئیسحاق ، یه عقوب ،
 یووسف ، نه یووب ، شوعه یب ، مووسا ، هاروون ، داوود ،
 سوله یمان ، ئیلیاس ، نه لیه سه ع ، زولکیفل ، یوونس ، ذه که ریا ،
 یه حیا ، عیسا ، (محمد المصطفى عليهم الصلاة والسلام) .

له ناوی مه لائیکه یش چوار ناوی تیدایه ، جبره ئیل ، میکائیل ،
 هارووت مارووت .

له ناوی عه بدیشدا ناوی زهیدی تیدایه . له غه یری نه مانه یش

ناوی ئیبلیس ، قاروون ، طالووت ، جالووت ، لوقمان ، توبیه ،
مهریه می تیدایه .

له ئەلقابدا (ذوالقرنین) و (مسیح علیه السلام) و فیرعهون که
له قه بی وه لیدی پاشای (مصر) بووه له قورئاندا ههیه .

له ناوی نادیاریدا : (مؤمن من آل فرعون) که ناوی حزقیل بووه .

ئه و ذاته یش که به له فظی (رجل) ناوی ئەبا له سووره تی یاسیندا حه بیبی

کووری مووسای نه ججار بووه ، (فتی موسی) یش یووشه عی کووری

نوونه . (رجلان) یش له سووره تی (مائده) دا یووشه ع و کالبه . (ام

موسی) یش ناوی یووحانن بووه . (امراة فرعون) یش ناوی ئاسیه بووه .

(عبد) یش له سووره تی (الکھف) دا ناوی (خضر) بووه . (غلام) یش

ناوی حه یدەر بووه و ، (ملك) یش ناوی هوده د بووه .

دەرزى نوۆیه م ئەسبابى نزوولى قورئان

نزوولى قورئان له بو ئیرشاده

بو ره هه نموونی زومره ی عیباده

له بو ئیمان به خودای ئە کبه ر

به فریشته ی پاک به ذاتی ره هبه ر

به و کتیبانه هاتوونه ته خوار

به روژی دواپی به قه زای جه بهار

له بو شعوره به مه سئوولیه ت

به موحاسه به ی روژی قیامه ت

بۆنە شىرى خولق ورە وشتى بەرزە
لە بۆزاسالى خەلكى سەرئەرزە

كە واپى ناپى ئاياتى قورئان
بى مەبەستى بەرز داپى بۆجىهان

هاتنە خوارى قورئانى كەریم
هەموو حىكمەتە بۆعەقلى سەلیم

بەلام تايىبەتى بۆبە عزى ئايەت
سەبەبى ھەيە لە بۆرەعايەت

يا رووداويكە لە سىررى ئەدوى
يا بېداربوونە تا بەشەر نەنوى

يا ۋەلامىكە بۆپرسىياري
يا بەيانىكە بۆئىعتىياري

يا بۆتە عليمى ئەحكامى عامە
بۆدامە زرائى دىنى ئىسلامە

يا لە بۆزەجرى شەخسى بەدکردار
لە بەدرەفتارى و كوشتارو ئازار

لە ئىفسادى ئەرز لە بى نامووسى
لە زىيانى عام يا بە خصوصى

له موسكيرات و قومارو ئه لعاب
ئه وهى چه رامه به گویره ی كيتاب

له خيانه ت و خوار دنى چه رام
مه خسووس له مالى كومه لى ئه يتام

يا بو ته خويفه له قارو عه ذاب
يا بو ته لطيفه بو ئه جرو ئه واب

يا سه رگوزه شته ی گه لى به دئيشه
كه له بهر گوناھ ده رچوون له ريشه

ئه وهى كه بلين سه به بى نى يه
مه قصه د سه به ب و هوى تايبه تى يه

ئه نا (بالعموم) له سه ر ئه ساسه
يانى ته وجيهى سلووكى راسه

جا ته فه ككورو زانستى ئه سباب
گه لى موهممه بو (أولو الألباب)

ئه مجار گوى بگره تا به بلاوى
بو ت به يان بكه م بى ناته واوى

ده رزی نویم به په خشان

ئه سبابی نزوول و هاتنه خواره وهی قورثانی که ریم بریتین له و شتانه که بوون به هوئی نازل بوونی قورثانی که ریم که م یا زور . له حه قیقه تدا قورثانی عه ظیم له بهرئه وه که بناغهی دینی ئیسلامه پیویسته بناغهی ئه حکامی ئیسلامی تیدا بیت ، چ له ئیعتقادو بیرو باوه رداو چ له کرده وه دا ، کرده وه کان ، چ له واجیبات بن و چ له سوننه ت بن ، هه روا ئه بی ئایاتی وایش بین که مه نعی شتی حه رام و مه کرووه بکه ن . ئه گه ر به وردی بروانین هیچ ئایه تی نی یه له بهر مه به ستی نازل نه بووی ، خواه ئیمه بیزانین یا نه ی زانین . به لام له عورفدا ئه سبابی نزوول به و سه به به خصوصی یه تاییه تی یانه ئه لین که بوون به هوئی نزوولی ئایاتی قورثان ، وه کو ئه وه : یه کی یا چه ند که سی پرسیار بکه ن له شتی و خودا وه لامیان بداته وه ، خوای ئه و شته له عیبادت بی وه کو نویژ و روژوو زه کات و حه ج کردن بو (بیت الله) . یا شتی سوننه ت بن وه کو : خیر و خیرات و چاکه کردن له گه ل خه لکدا ، یا خود له ئومووری عیلمی بی ، وه کو پرسیار له وه زعی مانگ له ئه و وه لی مانگ وه تا ئاخر ، سوچی و اشکی ئه گوری ؟ یا ئومووری پاشه روژ له قیامه ت ، یا له ئومووری میرات و پیتال و به شکر دنه وهی به سه ر خواهن به شه کاندا .

دووه م ئه وه یه کاره ساتی رووی داوه و گه لی قسه و باسی تیدا کراوه ، جا خودای ته عالا ئه و باسه به یان ئه کاو ئایه ت نازل ئه کاو له و مه وضو وعه دا ته نوبری موسولمانان ئه کا ، وه کو باسی واقعیه ی غه زای به درو ئو خودو باقی غه زاکانی تر .

سییه م باسی به عزه مه وضووعی کاریکی موهیم ، وه کو : مه وضووعی (ذوالقرنین) و ئه مثالی ئه وانه .

به لی له م به شانده دا هه رکامیان پیوه ندیان به ئه حکامه وه بی زور پیویسته ئینسان لیان بکولئیه وه و بروانی بو موناسه باقی ئه و ئه حکامه بوئه وه

که بتوانی ئە حکامی غەیرە مەنصوصە لەو ئایەتە ئیستینبات بکا بە
 طەریقە (دلالة الاشارة) یا (ایماء) یا (قیاس) یا غەیری ئەمانە .
 ئەو ئایەتانە کە لە باسی سەرگوزەشتە ئومەتە پیشوەکاندا وارید
 بوون ئەو بو ئەو نە ئینسان عیبرەت وەربگری لەوانەو و خۆی لەو
 تاوانانە لا بکا کە ئەوان کردوو یانەو بە هۆیانەو گورفتار بوون .
 وە لحاصل قەت ئایەتیک نەبوو کە هۆی نازل بوونی نەبێت ، بەلام
 ئیمە ئەسبابی نزوولی ئایەتەکانمان کاتی زور مەقصوصووە کە سەبەبیکی
 خصوصی بێ هەتا فائیدە یی وەربگری و بین بە هۆی چاوەکرانەو مان
 بو ئیستینبات و زیاده ئیستیفاده لەو ئایەتانە .
 لە ئەسبابی نزولدا گەلی تەئلیفات کراوە پێویستە بو ئەو یی یەوی
 موراجەعەیان بکات .

ده رزی ده یه م
نووسه رانی وه حیی موقه دده س

لەسەر رىوايات ھەتا چل و دوو
کاتىبى نووسەر بو قورئان ھەبوو

هەر کهس له وانه که حاضر ئەبوو
ئەو وەحیە ئەهات ئەینوو سیەو وەزوو

لہم کاتبانہ چہ ند کہ س مہ شہوورن
خواہن مہ قام و پایہ ی حضورن

چوار یارانی پاکی پیغه مبه ر
بووبه کرو عومه ر عوثمان وحه یدەر

عامری کوری فوهه یره ی زانا
(أبي بن كعب) قاریشی توانا

(ثابت بن قیس) کاتبی قورئان
هه روا یه زیدی (بن أبي سفیان)

زوبه یری کوری عه ووامی ره شید
سه یفوللای مه سلوول (خالد بن ولید)

عه لای حه ضره می عه مری ئیبنی عاص
عه بدوللای کوری حه ضره می حه قناس

هه روا ئه رقه می بن ئه بی ئه رقه م
موحه محه د ئیبنی مه سه مه ی ئه کره م

خالیدو حیبيان هه روه ها ئه بان
وه له دی سه عید کاتبی قورئان

عه بدوللای کوری عه بدوللای مه سلوول
وه له دی ئوبه ی وه له دی سه لوول

موعه یقیب کوری ئه بو فاطم بوو
که له نووسیندا گه لی فاهیم بوو

(ابن حسنه) شوّره ت شه ره حبیل
حه نظه له کوری ره بیعی جه لیل

(زید بن ثابت) هم (معاویه)
کاتبی وه حیی (خیر البریّة)

ئه م دوو کاتبه بو وه حیی عه ظیم
نووسه ری خاص بوون هوشیارو فه هیم

هه روا بو باقی نامه و مه کتووبات
حاضر بوون له لای چرای کائینات

ئه مانه هه موو به ئه مری چه زره ت
به دل حاضر بوون له بو کیتابه ت

له ته خته ی داری خورمای باخه کان
یا له ته خته ی به رد یا له ئیسکی شان

ته سلیمیان ئه کرد به مالی چه زره ت
له وی ئه ماوه بو دینی ئوممه ت

هه روا ئه مانه بو نه فسی خویمان
ئه یان نووسیه وه به دل و به گیان

به و نه وعه رابورد زور به ئیحتیرام
راگیریان ئه کرد بو چه رخی ئه پیام

ته عیّنی جیگه ی ئایه ت له سووره ت
ئه کرا به ئه مری موطاعی چه زره ت

هم بو جینی سووره ت له شوینیکی خاص
ریوایه هه یه له ئینو عه بیاس

چه زره ت ئه یفه رموو به کاتبه کان
شوینی تاییه تی بو سووره ته کان

کاتی (بسم الله) ئه هاته وه خوار
له خه تمی سووره ت ئه بوو ئاگادار

هه موو به ته وقیف به ئه مری خودا
جوبره ئیل ئه هات فورمانی ئه دا

کاتی خه به ری ئه دا به چه زره ت
ئه ویش ته بلیغی ئه کرد به ئوممه ت

خاوه ن موصحه فیش هه ر که سی بو خوی
موصحه فه که ی خوی رائه گرت له بوی

سی که س له وانه موصحه فیان نووسی
نیشانیا ن ئه دا به مه ولای قودسی

له لای چه زره تدا ئه م سه ر تا ئه و سه ر
خویندیانه وه بو مه ولای ره هبه ر

(ابن مسعود) و (زید بن ثابت)
(أبي بن كعب) قاریئی قانیت

مه صاحیفی تر زور بوون له ناوان
چ له لای پیران چ له لای لاوان

وه کوئه وانه ئه هاتنه مه یدان
نه خوینرانه وه بو دوستی یه زدان

خودا رازی بیت لیان سه راسهر
له ئیمه یش له بهر خاتری ره هبه ر

مه قصه د ئه مه یه قورئانی که ریم
به حق نازل بوو بو ته می و ته علیم

سووره و ثایه ت و ژماره و ته رتیب
هه موو ته وقیفین لای خودای موجیب

ده رزی ده یه مین به په خشان

حه زره ت (ﷺ) گه لی ئیه تیمامی ته کرد به نووسینه وهی ته و ئایه تانه که نازل ته بوون ؛ چونکی ته وهی بکریته بهر له وانه یه له بیر بچپته وه ، به لام ته وهی بنووسریته وه ته مینیتته وه ، جا هه رچه ند له و چه رچه دا نووسهر که م بوو له ولاتی حجازدا ، ده وری چل و دوو که س نووسهر له موسولمانه کان له ته صحابه ی پیغه مبه ر (ﷺ) حازرته بوون بو نووسینه وهی قورئان وه کاتی هه ر ته ندازه یه له وه حی نازل ته بوو بولای حه زره ت (ﷺ) پاش ضه بطی خوی ته یخوینده وه به سهر ته صحابه کاند او ، ته وانیش ته وانه یان نووسهر بوون گورج ته یان نووسیه وه بو حه زره ت و ته یشیان نووسیه وه بو خویان .

نووسینه که ی له سهر ته خته ی سافی دار خورماو به ردی سافو ئیسکی باله که شان بوو ، جا ته وهی بو حه زره ت ته نووسرایه وه ته سلیم ته کرا به حه زره ت له لای خوی هه لی ته گرت و ته وه یش بو خویان ته نووسیه وه له لای خویان ته مایه وه .

مه شهوور له ناو ته و نووسه رانه دا ته م که سانه ن :

ته بووبه کری صیددیق و عومهری کوری خه ططاب و ، عوثمانی کوری عه ففان و عه لی کوری ته بوو طالب و ئوبه یی کوری که عبو زه یدی کوری ثابت و ثابتی کوری قه یس و خالیدی کوری وه لیدو موعاویه ی کوری ته بوو سوفیان و یه زیدی کوری ته بوو سوفیان و عامری کوری فه هیره و زوبه پری کوری عه وام و عه مری کوری عاص و عه لای حه ضره می و عه بدوللای کوری حه ضره می و ته رقه می کوری ته بوو ته رقه م و موحه مده دی کوری سه مه و عه بدوللای کوری عه بدوللای کوری ئوبه یی کوری سه لوول و موعه یقی کوری ته بوو فاطم و شه ره حبیل و حه نظه له ی کوری ره بیع و ته بانی کوری سه عید خودایان لی رازی بیت .

له ناو ته م شه خصانه دا به تایبه تی زه یدی کوری ثابت و موعاویه ی

کوری ئه بوو سوفیان کاتبی تاییه تی حه زره ت بوون (ﷺ) چ بو قورئان چ
بو نووسینی نامه بو ئه طرافی عالم .

له مانه دا که موصحه فی شهریفیان بو خویان نووسیوووه وه سی
که سیان موصحه فی خویان له حضوری حه زره تدا خویندوه ته وه ئه مانه :
زه یدی کوری ثابت و ثوبه یی کوری که عب و عه بدوللای کوری
مه سعوودن (رضی الله عنهم) . ئه و شیوه که ئه وان نووسیویانه ته وه له
لای حه زره ت مه قبول بووه .

ده رزی یازده یه م باسی ئه وانیه ی قورئانیان له بهر بووه

له چه رخی به رزی حه زره تی ره هبه ر
زور که س قورئانیان هه موو کرده بهر

(أبي بن كعب) خاوه ن له هجه ی خوش
(زید بن ثابت) صافی بیرو هوش

سییه م ئه بوو زه ید چواره مین موعاذ
هه موو ئه نصارن به قه درو ئیعزاز

حه زره تی عوئمان شه خصی (ذي النورین)
حه زره تی عه لی (أبو الحسنین)

عه بدوللای کوری عه مری کوری عاص
عوباده ی ئینو صامیتی حه قناس

عه بدوللای کوری مه سعودی ته کرم
ته میمی داری شه خصی موخته ره م

ئه مانه هه موو بو هه موو قورئان
حافظ بوون له سه ر یارمه تی یه زدان

گه لیکی تریش هه ر له به ریان بوو
به لام ناته واو به عزیزی که م بوو

ئه م حافظانه قورئانیان هیئا
به دلیکی صاف به وینه ی مینا

قورئانیان هیئا له بو تابیعین
به ته واتوری موو جیب بو یه قین

هه ر وه ها چین چین به پایه و مایه
هه رواش ته مینی هه تا هه تابه

(نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا
لَهُ) أي : للذكر (لحافظونا)

گه ل به گه ل وینه ی گولباخی باخان
عه طری قورئانیان گه یانده شاخان

بوون به رابه ری قورئانی ته نوهر
بو گه لی دواپی سیلسیله ی به شهر

هه ر موهاجیری له بهر ئه م وینه
هیجره تی ئه کرد له بو مه دینه

حه زره تی ره هبه ر له یارانی خوئی
یه کیکی ئه کرد به موعه للیم بوی

هه تا له شارو له دهشت و دهردا
له چه رخی به رزی ذاتی ره هبه ردا

وه ها بوو به باو خویندنی قورئان
دهنگی ئه داوه مال و ماوایان

ئه یان کرده بهر که لامی خودا
دلایان پر ئه بوو له نووری هودا

ئه وانیش وه ها به سۆزی جگهر
ئه یان خوینده وه : (الله اکبر)

ده مانخی دلایان پر ئه بوو له نور
له نووری صافی قورئانی مه نصوور

عاده ت بوایی هه لفرین بۆمان
ئه فرین به بال له بو ئاسمان

یانی سه حابه ئه فرین به بال
به هیزی ئه نوار به سه فای ئه حوال

ویردی زمانیان هه موو قورئان بوو
سکووت به سه عات کاتی شه وان بوو

کاتی ده رئه چوو قورئان له ده میان
ئه روپی هه موو په ژاره و غه میان

ئه وان بوون به حه ق له سه ر واته ی راس
(خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ)

(رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ أَجْمَعِينَ
وَعَنْ كُلِّ تَابِعِينَ)

ده رزی یازده یه م به په خشان

حه زره تی پیغه مبه ر (ﷺ) کاتی جوهره ئیلی ئه مین ئه هاته خواره وه بو
لای قورئانی به سه ردا ئه خوینده وه به و ئه ندازه ی که خودای ته عالا ئه مری
پی کردبوو . شیوه ی هینانی جوهره ئیل بو وه حی وه هابوو که : خودای
ته عالا ئه مری پی کردوه ئه و ئه ندازه ئایه ته که پیویست بووه بیته خواره وه
وه ری بگری له (لوح المحفوظ) یا له (بیت العزه) له ئاسمانی یه که مداو ،
به و جوهره فه رمانی وه رگرتوو هه یناویه تی و خویندوو یه ته وه به سه ر
حه زره تدا ، ئه ویش به فه یضی قودسی ره بانی ئه و ئایه تانه ی وه رگرتوو وه
له دلیدا دامه زراوه و ، به و شیوه که وه ری گرتوو ه ، له پاش به رزبوونه وه ی
جوهره ئیل خویندوو یه ته وه به سه ر ئه صحابه کاندای ئه وانیش هه رکام
نه خوینده وار بوون کردوو یانه ته به رو ده وریان کردوو ته وه بو ئه وه که
له بیرسان نه چیته وه ، ئه وانیه یش که خوینده وارو نووسه ر بوون

نووسیویانه ته وه دوو جار . جارێك بۆ چه زرهت (ﷺ) و جارێك بۆ
خوڤیان و له سهر نوسخه كه ی خوڤیان كردوویانه ته بهر . ئوبه یی كوری
كه عب و زهیدی كوری ثابت و نه بوو زهید و موعاذی كوری چه بهل نه مانه
له نه نصاری مه دینه ن و ، عوثمانی كوری عه ففان و عه لی كوری
نه بوو طالیب و عه بدوللای كوری عه مری كوری عاص و عوباده ی كوری
صامیت و عه بدوللای كوری مه سهوود و ته میمی داری له م كه سانه ن .

نه مانه هه موو قورئانیان له بهر بوو .

ئوبه یی كوری كه عب و عه بدوللای كوری مه سهوود و زهیدی
كوری ثابت ، نه م سنی كه سه موصحه فه كه ی خوڤیان نیشانی چه زرهت
(ﷺ) داو بوڤیان خوینده وه . گه لی صه حابه ی تریش قورئانیان له بهر
بووه ، به لام هه موویان نه كرد بووه بهر . نه مانه له سهر نه مری چه زرهت
(ﷺ) قورئانیان به موهاجیرین و نه نصار فیر نه كردو قورئان خویندن وه ها
بوو به ویردی زمانیان كه ئیعتیقادیان به شتی تر نه نه كرد . ژن و پیاو ، به
تایبه تی له به یانیدا ، نه وه نده قورئان خوین زور بوو ماله كانی مه دینه ی
مونه ووه ره له بهر قورئان دهنگی نه دایه وه .

وهك چون نه ووه ل جار له چه زره ته وه قورئان گه یشته به نه صحابه
حاضره كان ، هه ر وه ها له وانیشه وه گه یشته به نه صحابه كانی ترو
له وانیشه وه گه یشته به باقی ئومهت . هه روا چین به چین به
قه ره بالغیکی گه وره قورئانیان هیناوه و بلاویان كردوه ته وه به جیهانداو
قورئان نوو سراوه ته وه بو موسولمانان .

نه مانه به ریز هاتوون ، جویره ئیل به نه مری خودا قورئانی هینا بو
پیغه مبه ر (ﷺ) و پیغه مبه ر بوو به پیشه واو موعه لیمی قورئان به
كومه لیکی گه وره له نه صحابه كانی . نه و كومه له یش گه یاندیان به غه یری
خوڤیان له نه صحابه و نه و نه صحابه نه یش ته علیمیان كرد به تابعین و له
تابعینه وه هاته خواره وه به ته واتوری مووجیب بو یه قین تا ئیسته و له
ئسته یشه وه تا رۆژی قیامهت دایی .

له وەرگرتنی قورئانی پیروژدا سیلسیله‌ی ئەسانید هه‌یه که قورئان
چون وەرگیراوه و له گوشتار و زمانی کێوه هاتوه ته‌ خواره‌وه . راگرتنی قورئان
به ژماره‌ی ته‌واتور فه‌رزی کیفایه‌یه له سه‌ر ئوممه‌تی ئیسلام و ، ئەبێ له
هه‌موو قه‌رنیکدا چینی قورئان له‌ به‌ر کا .

بو‌به‌ قای ئیسناد بو‌دینی ئیسلام   فه‌رزه ئیجازه‌ی عوله‌مای ئەعلام

ده‌رزی دوا‌زده‌یه‌م جه‌مع کردنه‌وه‌ی صیددیق بو‌قورئان

قورئان له‌ ماوه‌ی ژبانی چه‌زره‌ت
هه‌موو هاته‌خوار ئایه‌ت به‌ ئایه‌ت

سالی ئاخیری ره‌هبه‌ری جه‌لیل
دوو جار خویندیه‌وه له‌ بو‌جوبه‌رئیل

مه‌عنای وه‌هابوو کیتابی ئیسلام
هه‌موو ته‌واو بوو به‌ حوکمی عه‌للام

له‌ سه‌ر ئەم شیوه‌ نصوصی کیتاب
هه‌موو مه‌حفوظ بوون بو‌گه‌لی ئەصحاب

ئه‌خوینرایه‌وه وه‌کو نازل بوو
له‌ قیرائه‌تیا ئەنوار حاصل بوو

له پاش وه فاتى چه زره تی ره هبه ر
صیددیق دامه زرا له جیگه ی سه روه ر

هه ر به و ئوسووله به عه ینی عاده ت
قورئان دائیر بوو سووره ت و ثایه ت

تا دوازده ی هیجری له چه رخی صیددیق
جه نگی (یمامة) رووی دا به تاقیق

له سه ر سه روکی که ذذابی له عین
موسه یله مه ی پیس ناپاکی بی دین

که ئه بوبه کر مودافه عه ی کرد
تا ئه و مه لعوونه ی له ناوا لابر د

له ئه و جه نکه دا حافیظی قورئان
که لی شه هید بوون له ئه صحابه کان

جا بو مانه وه ی قورئانی ئه نوه ر
که وته ئه ندیشه چه زره تی عومه ر

وه ختی خو ی قورئان هه مووی نووسر ابوو
به لام ته رتیبی خاصی نه کرابوو

چون نووسر بوو له سه ر ده فه ی شان
یا ته خته ی خورما یا له به ردی پان

زۆر مه ظه ننه بوو ن بو ف نه او ف نه وتان
ئه شكى به ردو دار يا ئيسكى حه يوان

خو له م لاي شه وه خوف فاضى قورئان
ئه كوژرين به گه ل له جه نكي جيهان

پيوسته فه رزه ته دبيري بكه ين
بو حيفظى قورئان حه ولى باش بده ين

عومه ر ئه مانه ي گه يانده صيدديق
پاش مونا ف شه گه يين به ته و فيق

ناردى به دواى (زيد بن ثابت)
كاتىبى ئه مين حافىظ و قانىت

پاش ره ددو به ده ل ئه ويش كه وته رى
تا ئه م موهممه بويان بيته جى

جا فه رمانى دا صيدديقى ئه كبه ر
(زيد بن ثابت) كاتىبى ره هبه ر

وهك عه صرى حه زره ت به حوسنى صوره ت
ئايه ت به ئايه ت سووره ت به سووره ت

به ئاگادارى يارانى كىبار
له موهاجىرين له گه لى ئه نصار

هه ر كه س ئاياتي چه ندي له بهر بوو
يا نووسراوني له لاي حاضر بوو

هه مووي نووسيه وه له چه ند صه فحه ي ساغ
له پيستي پاكي پوخته به ده باغ

داينا له به يني دوو له وحى شيرين
دايه ده ست بوو به كر صيد ديقى ته مين

حه زره تي عه لي و ماباقي ره فيق
كه لي مه منوون بوون له جه معي صيد ديق

ته م جه معه وينه ي (لوح المحفوظ) بوو
مه عناي حيفظي حه ق لي را مه لحووظ بوو

ته م جه معه كرا به ياساي ئيثبات
به شاهيدي ساغ دوور له خه رافات

ته وه ي (منسوخ التلاوة) نه بوو
له م موصحه فه دا باش گرده وه بوو

ئيجماعي ته صحاب دامه زرا له سهر
ته م جه معه به حه ق (الله اكبر)

گرد کردنه وهی قورئانی که ریم له چه رخی ئه بوبه کری صیددیقا

له صه حیجی بوخاری شه ریفدا ریوایهت کراوه کاتی که جه نگی
یه مامه رووی دا له بهینی سوپای ئیسلام و کومه لهی موسه یله مهی
که ذابدا ، چه فتاوپینج که س له حافیظانی قورئانی عه ظیم شه هید
کران . به هوئی ئه م کاره ساته وه چه زرهتی عومه ر (رضی الله عنه) که وته
ترس و ئه ندیشه وه ، ئایا ئه گهر له چه ند رووداوی تر دا ژماره یه کی تر له
حافیظانی قورئان شه هید بکرین ئیتر ئه بی قورئان له سینه ی کیدا بمینیه وه و
ئه م ته خته دارو به ردو باله که شانانه یش ئه گهر ونبین یا بشکین و زایه بین
له کوئی نوسخه ی قورئانی که ریم وه ربگرین ؟

جا به م ئه ندیشه وه رویشته قصه ی کرد له گهل ئه بوبه کری
صیددیقا (رضی الله عنه) و له پاش موناقه شه یه کی که م ئه بوبه کر
موافه قه ی عومه ری کرد بو جه معی قورئان و ناردی به دوا ی زهیدی کوری
ثابیتدا که کاتبی وه حیجی چه زرهت (ﷺ) بوو و خواوهنی موصحه قه
باوه رپیکراوه که ی خوی بوو که عهرزی چه زرهتی کرد بوو ، جا زهید
هات و ئه ویش حاضر و ئاماده بوو بو جه مع و نووسینه وه ی قورئان ،
ئه وه ی له ناو موصحه فی ئه صحابه دا یا له سینه یاندا هه یه گردی بکه نه وه و
بریاریان دا هیچ نووسراوی وه رنه گرن هه تا دوو شاهید شه هادهت نه دا
به وه که : ئه و نووسراوه له سه ر ئه مری چه زرهت نووسراوه ته وه . جا به م
یاسایه هه ر که سی هه رچی قورئانی له لا بوو له نووسراوو له مه حفووظ
ته قدیمیان کرد به زهیدی کوری ثابت - رضی الله عنه .
ئه بوو داوود ریوایهت ئه کا ئه لی :

ئه بوبه کری صیددیق (رضی الله عنه) ئه مری کرد که عومه ری
کوری خه ططاب و زهیدی کوری ثابت له ده رگای مزگه وتی پیغه مه ردا
(ﷺ) دانیشن بو وه رگرتنی قورئان له ئه صحابه کان چ نووسراوو چ

له به رکراو .

له م جه مع و گرد کردنه وه دا زه یدی کوری ثابت قه ناعه تی نه ده کرد
به له به ربوونی به ته نها هه تا نووسراوی له گه لدا په یدا ته کرد ، بویه زه یدی
کوری ثابت ته لی :

ئاخري سووره تی ته وبه : (لَقَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ) له گه ل ئایه تی
دوايیدا ده ستم نه که وت ئیلا له لای ته بو خوده یمه ی ته نصاری ، واته
غه یری خوم هر ته و له به ری بوو و نووسیو ویشیه وه ، جا له سهر ته م
یاسا راسته به ئاگاداری ته بوبه کرو عومه رو عوتمان و عه لی و ته کابیری
موهاجیرین و ته نصار خودایان لی رازی بی ، له ماوه ی دوو سالدا ته قریبه ن
ته م جه مع و نووسینه وه ی هه موو قورئانه ته واو بوو ، وه له سهر چه ند
پارچه پیستی ده باغ کراو هه موو قورئانیان نووسی یه وه و هه مووی له به ینی
دوو له وحی جواندا دانراو ته سلیم کرا به ته بوبه کری صیددیق (رضی الله
عنهم أجمعین) . له ماوه ی ژیانی ته بوبه کردا له لای ته و بوو و پاش وه فاتح
ته و که وته لای عومه ری کوری خه ططاب و ، له پاش شه هاده تی ته ویش
له لای (أُمُّ الْمُؤْمِنِينَ حَفْصَةُ) ی کچی عومه ر مایه وه هه تا زه مانی عوثماني
کوری عه ففان (رضي الله عنه) .

ته م جه معی قورئانه له عه هدی چه زره تی ته بوبه کردا زور
مه عقوول و به جی بوو ، به لکو واجبیکی موهیممی ئیسلامی بوو

جی به جی کرا . گه وره کانی موهاجیرین و ته نصار - به تاییه تی چه زره تی
عه لی (کرم الله وجهه) گه لی دلشاد بوون به م کرده وه پیروزه ی ته وانه که
هو ی مانه وه ی ده ستوری ئیسلام بوو .

مومه یزاتی ته م جه معه چه ند شتی بوو :

یه که م هه ولیکی وه ها درا که مه جالی قصه ی که س نه ما بو ئیهمال و
فه وتانی به عزی له قورئانی پیروز .

دووهم ته وه ی (منسوخ التلاوه) بوو نه یان خسته ناو قورئانه وه هه تا
نه بی به هو ی ئیختیلاف و موشاغه به له ناو موسولماناندا . سییه م

شه خصییه تی قورئان بوو به مه وریدی ئیجماعی موسولمانان و مه یدانی
نیزاع نه ما له وه دا فلان تایهت قورئانه یا قورئان نی یه ، ئه گهرچی
هه رکه سنی موصحه فی تاییه تی خوئی بوو هه ر له لای مایه وه تا کاتی جه معی
دووهم له لایه نی عوثماني کوری عه ففانه وه .

چوارهم له م جه مع کردنه وه ی قورئانی پیروزه دا پایه ی ئیخلاص و
دلسوزی ئه صحابی کیرام به تاییه تی شه یخه یین (ئه بوبه کرو عومهر)
دهرکه وت ؛ چونکی له گهل ئه وه ش که موصحه فی زه یدی کوری ثابت
له حضووری چه زره تدا (ﷺ) خوینرا بووه وه و قه طعه ن که م و زیادی تیدا
نه بوو و له دواپیشاندا نا دوو جار چه زره ت ته قریری کردبوو ، به لام ئه گهر
ئهم جه معه نه بوایه و هه یئه تی کیباری ئه صحابی کیرام ئاگادار نه بوونایه
قابیل بوو به عزئی که س بلین : قورئان ناته واوه و گهلکی فه راموش
کراوه ، یا نه نووسراوه ته وه ، یا له سنگی شه هیده کانی یه مامه له گهل
ئه واندا له ده ست ده رچووه . به لام که ئهم جه معه جوانه به م ته حقیقه
جئی به جئی بوو بو موسولمانی عاقل شو به نه ماوه که قورئان ته واوه ، چونکه
به عادهت زور دووره ئهم سوپا گه وره له ئه صحابی کیرام ئاگادار نه بن له
ئایاتی که له عه هدی چه زره تدا خوینراوه ته وه ، به تاییه تی ئه وانه که
ئیشرافی ئهم جه معه یان کردوو له زانا گه وره کانی ئه صحاب بوون .
مه ضمونی تایه تی : (إِنَّا نَحْنُ الذَّكْرُ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ) به م کو کردنه وه
پیروزه دا ده رکه وت .

جه معى عوثمانى كورى عه ففان بو قورئان

له سالى سيدا به ئه مرى عوثمان
بوو به سهر سوپا مير (عبدالرحمن)

سوپايى گه وره له گه لى ئه صحاب
بو غه زاكردن تا (باب الأبواب)

له م سوپادا بوو حوزده يفه ي يه مان
ئه ميني سىرپرى سه ييدى عه دنان

ئىختىلاف رووى دا له به ينى ياران
له خوئندنه وه ي چه ند جى له قورئان

له بو مه دينه زوو گه رايه وه
چوو بو لاي عوثمان نه چووه ماله وه

تى گه ياند ئه گه ر خيلاف بمىنى
شان و شكوهى ئىسلام ئه شكىنى

چارى ئىختىلاف له سهر قيرائه ت
واجبه له سهر خه ليفه ي ئوممه ت

جا عوثمان هه ستا زور به ئيه تيمام
بو پاراستنى قورئانى ئىسلام

ريکي خست لوجنه ياراني وه لي
له سه ر ئيشرافي چه زه تي عه لي

هه رچي موصحه ف بوو هينايانه روو
بو ئيستينساخي چه ن موصحه في زوو

له گه ل موصحه في مه جمووعی صيدديق
هه روا موصحه في زه يدي پر ته و فيق

مه علوومه ته مه يش به عه رضی ته خير
دوو جار لای چه زره ت گه يی به ته قرير

جا ته م موصحه فه و موصحه في صيدديق
بوون به سه رمه شقی ته وحيدو ته و فيق

ته هلی ته و لوجنه که دانرا بوون
چواريان مه شهوورو هه موو دوازده بوون

(ابن الزبير) و (سعید بن عاص)
(عبد الرحمن) ی بن حارثی خاص

(زيد بن ثابت) چوار که سی پیشوو
قوره یشی ، زه يدیش خو ی مه ده نی بوو

به ماوه ی سالی یا شتی زياد
حه وت نوسخه قورئان ده رچوون بو ئيرشاد

به يهك سوورهت و به يهك قيرائهت
سوورهت به سوورهت ئايهت به ئايهت

له سهر ته رتيبي موصحه فه كه ي زه يد
به بي ته غييردان بي حاشيه و قه يد

بويه پيم وتن ته رتيبي سوورهت
وا له سهر وه ضعي ته قريري چه زرهت

چون موصحه في زه يد دوو جار لاي چه زرهت
ته واو خويناوه پي خوش بوو چه زرهت

ههر به و ته رتيبه يش چه زرهت عو ثمان
مه صاحيفي خوي دانا بو جيهان

ياني ته رتيبي ئايات و سوورهت
وهك موصحه في زه يد هات له بو ئوممهت

كه س چه قى نيه له م شيوه لادا
ئه نا خوي ئه دا به سهر به لادا

(قران مجيد في لوح محفوظ)
يه قين موره تته ب مه رقوومه و مه لحووظ

كه مورته ب بي له وي چون ئه بي
له لاي ره هبه ردا موره تته ب نه بي

مه علووم عه رضى زه يد بو مه ولاى به شير
بوو به وه سيله ي ته شريف و ته قرير

(فرضاً ، جدلاً) به ئيجتیهاد بى
ته رتیبى سووهر ده ستى ته صحاب بى

كه بوو به جیگه ي ئیجماعى ئوممه ت
مه جال نامینى بو خواوه ن توهمه ت

(لا یجتمع أمتی علی
ضلالٍ) به سه بو ته هلی وه لا

كه نووسرانه وه ته م جهوت نوسخانه
كران به سه رمه شق له رووی زه مانه

ره وانه كران طه ره ف به طه ره ف
تا وه رى بگرن خه له ف له سه له ف

بو یه مه ن ، به حره ین له بو میصرو شام
بو کووفه و مه ککه بو عوثمان ئیمام

بوو به یه ك له هجه بو موسولمانان
شیوه ي نووسین و خویندن قورئان

(اشترى اللجنة ثلاث مرّات
هذه المرّة لجمع الآیات)

به م کرده وه به چه یدهری که رار
گه لی مه منوون بوو له عوثماني یار

هه روا ماباقی زانای ته صحابان
گه لی مه سروور بوون به جه معی عوثمان

هه موو رازی بوون ته وحید بنوینن
موصحه فی خویان زوو بسووتینن

چونکی هه ر خیری له لای ته وان بوو
له مه صاحبی عوثمانا جه م بوو

حه تتا موصحه فی چه یدهری که رار
موصحه فی ئینو مه سهوودی موختار

به ته مری خویان زوو شورانه وه
بو ده فعی خیلاف هیچ نه مانه وه

مه زایای جه معی چه زره تی عوثمان
به چه ن ده لیلی روونا که بو مان

یه که م ته مه بوو هه رچی زانرا
موته واته ره ته وه نووسرا

دووه م (منسوخ التلاوه) ی قورئان
هیچ نه مایه وه له جه معی عوثمان

سینه م ته فسیر و ته قیدی ئه صحاب
هه رچی بوو لاچوون له ئه صلی کیتاب

چوارهم ته رتیبی ثایه ت و سووره ت
هاتوو به م شیوه هه یه لای ئوممه ت

پینجه م ئه و جه معه به حه ق جامع بوو
له بو قیرائات به هه ر وه جهی بوو

چوون نوخته و ئیعراب نه بوو له ناوا
باش دهستی ئه دا بو هه موو قورپا

به لی بو شوینی ئیمکانی نه بی
به له فظی واحید ئیکتیفا بکری

ته وزیعی ئه کرد به گویره ی موصحه ف
هه ر قیرائه تی بو به عزی طه ره ف

هه زاران ره حه ت بو روچی عوثمان
هه م ئال و یاران تا ئاخ زه مان

ئاخ هه ر خیلافی ئه هاته ولات
به وینه ی ئه مه ریشه ی ده رئه هات

ئیسلا م دوژمنه له بو ئیخیلاف
دوسته بو راستی و یه کیتی و ئینصاف

با (رسم الخط) ی موصحه فی عثمان
بمینیته وه تا ئاخر زه مان

ده خیل صه د ده خیل نه که ونه خه یال
بو گوړینی خه ت بکه ونه صه لال

ره سمی خه ط سه دده کاتی که شکا
لافاوی نه گبه ت عاله می نه با

با هر به و له هجه له سه ر هاته خوار
به و شیوه خه ططه گرتی ئیستیقرار

بمینیته وه هه تا هه تایه
مایه ی مانه وه ی دینی خودایه

خودا ته وفیقمان بدا بو خزمه ت
تا بگا پیمان شه پوی ره حمه ت

له زه مانی خه لافه تی چه زره تی عثماندا (رضی الله عنه) فتوحات
زور بوو و عاله میکی زور داخلی دینی ئیسلام بوون . جا له بهر نه وه که
قورئان ده ستووری دینی ئیسلامه قوتابخانه ی زور کرایه وه بو خویندنی
قورئان و ، له بهر نه وه نه صحابه گه وره کان که (مقرئ) بوون و ته علیمی
موسولمانانیاں نه کرد هر کام له هجه و قیرائه تی تاییه تییاں بوو ، ئیختیلاف
له ته علیمی قورئاندا په یدا بوو ، بو وینه نه هلی شام به قیرائه تی ثوبه یی
کوری که عب و نه هلی کووفه به قیرائه تی عه بدوللای کوری مه سعوودو
نه هلی به صره به قیرائه تی نه بوو موسای نه شعهری (رضی الله عنهم)

قورئانیان ته خویند ، چه تا له نه فسی مه دینه ی مونه ووهره دا ئیختیلاف له
ته علیم و قیرائه تدا په یدا بوو . که چه زره تی عوثمان له م ئیختیلافه ئاگادار
بوو له خو طبه دا مه نعی موسولمانانې کرد له م ئیختیلافه و فهرمووی : ته م
ئیختیلافه باش نی یه و ئیوه مادام له بهر چاوی مندا ئیختیلاف بکه ن ته بی
خه لکی شاره دووره کان ئیختیلافیان زورتر بی و ته مه یش ته بی به هو ی
تیکچوونی عاله می ئیسلام و له م وه زعه زور دلی موته ته شیرو په ریشان
بوو .

له لایه کی تریشه وه حوذه یفه ی کوری یه مان که له ناو سوپای
جه به ی شیمالدا بوو و له مه نطیقه ی (باب الأبواب) قه رارگایان
کردبوو ، ته ماشای کرد ئیختیلافیکی ناباری له ناو ته صحابه کاندایینی ،
ته گهر خوداره چی نه کردایه ته بوو به فیتنه و ئاشووبیکی نابار و ناهه موار ،
که هاته وه بو مه دینه ی مونه ووهره هر که گه یشته بهر وه نه رو یشته مالی
خوی و له پیشاندا رو یشته خزمه تی چه زره تی عوثمان و کاره ساتی ئیختیلافی
ته صحابه کانی بو گئرایه وه هه تا عهرزی کرد : ته گهر چاری ته م وه زعه
نه کری ته نجامی زور خراب ته بی و تا مه سه له که زور گهره نه بووه
پیو سته چار بکری .

چه زره تی عوثمان راو یتړی کرد به پیاوه زاناکانی موهاجیرین و
ته نصارو بریاریان دا هه موو موسولمانان گردبینه وه له سه ر یه ک شیوه له
خویندنې قورئانداو ، له سه ر ته م راو یتړه لوجنه یه کی پیکه وه نا له دوازه
که س و چه زره تی عه لی (کرم الله وجهه) ی کرد به موشریف له سه ر ته و
لوجنه یه ، له م دوازه که سه دا : عه بدوللای کوری زوبه یرو سه عیدی

کوری عاص و عه بدولره حماني کوری حاریشی هیشامی و زه یدی کوری
ثابت کاتبی وه حیی مه شهوورن .

پاش ته مه چه زره تی عوثمان ناردی بو خزمه تی (ام المؤمنین حفصه)
چه ره می چه زره ت (رضی الله عنه) و کچی عومه ری کوری خه ططاب (رضی الله
عنه) ته و مو صحه فه که وه ختی خوی ته بووبه کری صیددیق ته مری کردبوو

جه معی قورئان کراو نووسی یانه وه ، هینایان ، ههروا موصحه فی زهیدی
 کوری ثابت که دوو جار عه رزی چه زرهت کرابوو و چه زرهت لئی رازی
 بوو ئه ویشیان هینا ، ههروا مه صاحیفی باقی ئه صحابه کانیش حازر
 کران . لوجنه که بریاریان دا هه رچی بنووسنه وه نیشانی ئه صحابه
 گه وره کانی بدهن تا شه هادهت بدهن که چه زرهت (ﷺ) وه های
 خویندوو ته وه ئه و جار بینووسنه وه ، ههروا بریاریان دا له سهر ئه مری
 عوثمان که له وجوو هی قیرا ئاتا ئه وه ی به یه ک (رسم الخط) به بی نوخته و
 ئیعراب قابیل بی بو هه موو قیرا ئه ته کان وه کو : (فَتَبَيَّنُوا) له گه ل :
 (فتثبتوا) له سووره تی (الحجرات) دا ، ئه وه به ره سمی خوئی
 بنووسنه وه ، چونکه بو هه ردوو قیرا ئه ته که ده ست ئه دا . ئه وه یش که
 قابیلی هه موو قیرا ئه ته کان نی یه له موصحه فی ئیمامدا که له لای چه زره تی
 عوثمان له مه دینه مایه وه له سهر له هجه ی قوره یش بینووسن و
 له هجه که ی تر له به عزئی له موصحه فه کانی تر دا بنووسن ، وه کو له
 موصحه فی مه غریبی یه کاندایه - ئیسته چه ند له فظی هه یه له سهر له هجه ی
 غه یری قوره یشه به م شیوه چه وت نوسخه له موصحه فی شه ریف
 نووسرایه وه و ره وانه کرا به ئه طرافی عاله مدا ، بو مه ککه و یه مه ن و
 به حره یین و کووفه و شام و میصرو یه کئی بو مه دینه ی مونه ووهره که
 پیی ئه لین : ئیمام .

جا پاش ئه وه که ئه و چه وت نوسخه له موصحه فی شه ریف
 نووسرایه وه و ره وانه کران بو ولاتانی ئیسلام ، چه زره تی عوثمان ئه مری
 فه رموو به خاوه ن موصحه فه کان هه ر که سی موصحه فی خوئی بشوریه ته وه
 به ئاو یا خود بیسووتینی بو ئه وه که له موسته قبه لدا نه بی به هوئی ئیختیلاف

له قورئانی که ریمدا ، چه تتا چه زره تی عه لی (رضی الله عنه)
 موصحه فه که ی خوئی شورده وه . ههروه ها چه زره تی عایشه (رضی الله
 عنها) و ثوبه یی کوری که عب و سالمی مه ولای حوذه یفه و عه بدوللای
 کوری مه سعوود ، هه رکام له مانه موصحه فی خوئیان شورده وه ،

هه رچه ند عه بدوللای کوری مه سعود له ته ووه له وه که می موخاله فه ی کرد به لام له ته نجامدا ته ویش هاته سهر بیرى باقى ته صحابه کان . به م کرده وه باشه ناجیحه عاله می ئیسلامی له ئاشووب و ئیختیلاف له قورئاندا ده رچوو و ئیجماع له سهر ته م وه زعه دامه زرا (والحمد لله على ذلك) .

ریوایه ت کراوه له عه مری کوری سه عیده وه ته لی :
 حه زره تی عه لی (کرم الله وجهه) فه رمووی : لو كنت الوالي وقت عثمان لفعلت في المصاحف مثل الذي فعل عثمان - رضى الله تعالى عنها وعن بقية اخوانهم أجمعين .

مومه ییزاتی ته م جه معه که له لایه نی عوئمانه وه کرا ته وه یه : یه که م ته رتیبی سووره ت و ئایه ته کان ، وه کو ئیسته که له ناو ئیمه دا هه یه بوو به ته مریکی ئیجماعی بو ته صحابی پیغه مهر (ﷺ) .

دووهم (منسوخ التلاوة) له قورئاندا نه ما به قه طعی و هه رچی ته فسیرو ته علیقات له سهر موصحه فه کانیا ن نووسرا بوو هه موو له ناویران و به س قورئانه که مایه وه .

سییه م ته وه ی که ته م لوجنه قه راری دا ئیجماعی له سهر دامه زرا و مه جالی شو به ی که س نه مایه وه .

چواره م یه کجوری قیرائته ت بو قورئانی که ریم له عاله می موسولماناندا و دامه زرانی موسولمانان له سهر ته م حاله .
 ته م مومه ییزانه بوون به ته فسیری ئایه تی : (إِنَّا نَحْنُ الذَّكْرُ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ) .

دەرزى سىازدە يەم لىكۈلىنە وە يەك

بە عزى كەس ئەلن تەرتىبى سوورەت
بە ئىجتىھاد بوونەك ئەمرى خەزەرەت

يە عنى ئەولۇجنە خەزەرەتى عوتمان
ئامادەى كىردن بۇجەمى قورئان

لە سەر ئىشراقى خەزەرەتى عەلى
وايان تەرتىبىدا بىنە صىصى جەلى

ئەگەر وەھاش بىن دانانى سوورەت
والە بوئىمە بووبە خەروورەت

لە لايەكە وە ئەمرى عوتمانە
كە عەينى خەياو كەھفى ئيمانە

تەبە عىيەتى خەلىفەى راشىد
ئەمرى رەسوولە رەھبەرى ماجىد

(سنتى وسنة الخلفاء)
رىگەى ئىسلامە رىنى صىدق و صەفا

لە لايەكى. تر بوو بە ئىجماع
ئىجماعى ئەصحاب بىن نوختەى نىزاع

(ولا تجتمع أمتي علي
ضلال) حه ققه لای ته هلی وه لا

هه رچه ند به قه ولی ته صحابی ته حقیق
ته رتیبی سوور هت ته وقیفه و ته وفیق

عه رضی ثاخری قورئان بو جو بریل
له ره مه زاندا سالی پیش ره حیل

دوو جار بو جو بریل هه مووی خوینده وه
دهوری وه حیه که ی تازه کرده وه

هه روه ها زه یدیش سالی پیش ره حیل
دوو جار خویندیه وه به شیوه ی ته رتیل

له بو حه زره تی فه خری کائینات
برژی به سه ریا نووری سه لاوات

ته ویش ته و شیوه سوور هت و ثایه ت
ته قریری فه رموو له سه ر عینایه ت

وا ته و ته رتیه له لای زه یدا بوو
به یاسای ته قریر به سوننه ت ده رچوو

عوثمان و ته صحاب به یاسای سوننه ت
ئیتیفایان کرد به پاکی طینه ت

مادام دامه زرا ئیجماع بی خیلاف
له سه ر ته قریری (أشرف الأشراف)

قه ت مه لی ته رتیب به ئیجتیهاد بوو
به لکوپه پره وی مه ولای عیباد بوو

حه زره ت به شیوه ی موصحه فه که ی زه ید
ده وری کرده وه به بی شه رطو و قه ید

بویه صیددیق و عومه رو عوثمان
زه یدیان هینا بو جه معی قورئان

ئیر ئیجماع بی له سه ر ئیجتیهاد
یاخو سوننه تی سه ییدی عیباد

مادام به ئیجماع نه میش دامه زرا
موخالیف په نجه ی به جه فا گه زرا

تکاور جایه ک

ده خیل صه د ده خیل به دل هوشیار بن
بو پاراستنی قورئان بیدار بن

ساخته چیه کان به ساعات و ثان
مه شغوولن له بو ته شویشی قورئان

له بهر ئاره زووی هه واو نه فسی خووی
ئه دا به شانا چاکی که وا بووی

دینیتته مه یدان ئه وضاعی پیشوو
پیش ئه وه چه زرعت موته وه فا بوو

فلان موصحه فی وه ها وه های بوو
له سه ر ته رتیبی نزوول نووسرا بوو

فلان که سی تر موصحه فیککی وا
که وینه ی نه بوو له چه رخی دونیا

فلان که س وه ها ئایه ی خوینده وه
دینی ئیسلامی تازه کرده وه

له مه دخی کونه و له قه دخی تازه
به وینه ی بولبول دهم به ئاوازه

قه صدی ئه وه یه دلت تیک بدا
بو ریگه ی ناریک شانت لی بدا

ئه و ساخته چیه ئیمان ناناسی
ئاره زووی وایه سه رمان بماسی

نازانی هه رچی کیتاب و سوننه ت
ته قریری بکا ئه وه یه حوججه ت

ئه گهر ته رتيبي له سهر سوننه ت بوو
مه علوومه سوننه ت ته علا حوججه ت بوو

ئه گهر ئيجماع بوو ته ويش به سوننه ت
بووه به حوججه ت بوو كاري ثوممه ت

(ما آتاكم الرسول) بگرن
له گهل ئيجماعا هه تاكو ته مرن

ئه ر ئيجماع نه بوو هه ر ته كشر ييه ت
ته بي به سه به ب بوو مه نصوور ييه ت

(ليس في الدين أعلى حجة
بمثل : كنتم خير أمة)

هه رگيز نه خله تين به دروو به تال
لانه دهن له راي ته صحابي كه مال

ثابته چه زره ت ته مري ته فه رموو
فلانه ثايه ت له كام سووره ت بوو

فلانه سووره ت له فلانه جي
لاي فلان سووره ت ته بي دابنري

ئه م ته رتيباته وه ها مه لحووظه
هه مووي به ياساي له وحول مه حفووظه

که ئیجماعی عام دایه وه پرتیه و
ئیتربی سووده واتیه ئه م و ئه و

هه ر موصحه فی زوو هه رچون نووسراوه
له کاتی جه معا حاضر کراوه

ئه وان فه ردی بوون جه مع ئیجماعه
ئیجماع ده لیلی ریی ئیتیباعه

مادام که ئیجماع لای دا له فه ردی
رێگه ی دینی گرت به شیوه ی وردی

به ئه مری خوداو فه رمووده ی ره هبه ر
ئیجماع رێگه یه بو دینی به شه ر

(خیر أمةٍ أخرجت للناس)
بو کرده وه ی راس بکه به میقیاس

ئیجماع دامه زرا ئه فراد نامینی
شه یتان وه سه وه سه بو دل ئه نوینی

قه ت مه که ونه دووی واتیه زه یدوعه مر
هه ر بو خودایه حوکم و حه مدو ئه مر

ره سوول ره هبه ره یاسای حوججه ته
ئیطاعه ی حه زره ت فه رزی ئومه ته

(ابن مسعود) و (أبي) و عه لی
هه موو تابع بوون بوّ خه یری جه لی

سووننه تی خوله فای راشیدین به حق
بکه ن به ده لیل بوّ خه ققی موطله ق

ئیجماع مه نصووصه ئه بی به ده لیل
شه خصی بی ده لیل عه لیل و ده لیل

ئیطاعه ی خوداو ره هبه رو ئه میر
به حق ده ستووره بوّ دینی به شیر

ره هبه ریش یاسای خوله فای دانا
ئیجماعی دانا له موسولمانا

شاهیدی حه ققه بوّ خودا خواهی
جومله ی (حَسْبُنَا كِتَابُ اللَّهِ)

قه ت نابی ئیوه له سووننه ت لاده ن
با گومراهه کان هه ر ملیان باده ن

ئه ر راست ئه وی زه ید ئینو ثابت
زانا بوو به حق به یاسای سووننه ت

به لام که وته دووی فه رمانی صیددیق
بوّ جه معی ثایات به شیوه ی ته حقیق

مه به ستي وابوو تا به شه هادەت
قورئان دەرکەوێ ئایەت به ئایەت

نەك یەكێ بلی ئایەتیکی وا
یاخود سوورەتی له قورئان نەما

بەس وه کو وتمان تا له لای عالەم
دەرکەوێ فەضلی ئە صحابی خاتەم

خودا بو خاطر ئیخلاصی ئەوان
پەنامان بدا له شەری تاوان

رسوایان نەکە ی له دونیاو دینا
خاسیرمان نەکە ی له دین و ژینا

تا به سەر به رزی حەشرمان بکری
دەسمان داوینی پیغه مەر بگری

دروودی خودا به توولی زەمان
برژی به سەرتا (یاکەف الأمان)

کە هفی کەرەمت کافیه بۆمان
بو حیفظی پەیمان بو حیفظی ئیمان

باوەرم وایه که تەکاکاری
تکا پەسەندی پەروەردگاری

پوخته ی ئەم ھونراوانە ئەمە یە :

ئەو جەمعی قورئانە کە لە لایەنی خەلیفە ی سێھەمەوہ عوثمان (رضی اللہ عنہ) جێ بە جێ بوو ، کاریکی زۆر بە سوود بوو و لە سەر راویژ کردن بوو بە زانایانی موھاجیرین و ئەنصارو ، ئەو لوجنە کە دانرابوون بۆ ئەم کارە موھیممە ، زاناو تەوانا و ئەمین و بە تاییەتی کە موشریف لە سەر ئەوان حەزەرەتی عەلی (رضی اللہ عنہ) بوو . لەم جەمەدا قورئان بە سافی لە ئایاتی (منسوخ التلاوہ) لە سەر لەھجە ی قورەیش نووسرا یەوہ ، ئەگەر لە فظی لەھجە یەکی وای تیدا بووبی کە لە گەل ئەم لەھجە دا ریک نە کەوتی لە موصحە فیکری عەلاحیدە دا نووسراوہ و تیکەلی لەھجە ی قورەیش نە کراوہ و تەرتیبی ئایات و جیگە یان لە سوورە تەکاندا بە دیاری کردنی پیغەمەر (ﷺ) بووہ .

ئەمما بۆ تەرتیبی سوورە تەکان بە عزی ئەلین : ھەر لە زەمانی حەزەرە تدا بووہ و موصحە فی زەید بە و تەرتیبە نووسراوہ تەوہ و تەقریر کراوہ لە لایەنی حەزەرە تەوہ (ﷺ) . خو ئەگەر بە فیکری عوثمان و باقی ئەصحابە کانیش بووبی ئەوہ ئیجماعی لە سەر کراوہ .

دەرز ی چواردە یەم قیرائاتی سەبعە

حەزەرەت فەرموو یە : کاتی جوبرە ئیل
ئەھات بە یەك جوړ ئە ی ھینا تە نزیل

منیش بۆ سەھلی لای موسولمانان
داوای زیادەم کرد بۆ لەھجە ی قورئان

کاتی هاته وه به ئه مری خودا
به جهوت له هجهی ساغ به شاره تی دا

نه ك بو هه موو له فظ به لكو به عزتی جی
كه ئیختیلاقی تیدا بیته جی

ئه و جهوت له هجانه وه هان بو مانا
صافن له غوبار به وینهی مینا

ته ئیریان فی یه بو مه عنای قورئان
به نه وعیکی وا بگوری میزان

بو چه لی مه عنای ئه م قیرائاته
ئه فکار گه لیکن له م سه ر بساته

فیکری مه شهووره له دینه وه ری
(ابن قتیبه) ی پایه سه روهری

رایه کیش له لای (ابن الجزری)
فیکری لای رازی به موخته صهری

جا بیری رازی چون به ته مکینه
لیره نووسینی گه لی شیرینه

وجووھی سه بعه باش به یان ئه کا
حه ق بو حه ق په رست باش عه یان ئه کا

یه که م فرووقی ته سما به ته خصیص
به ته ثنیه و جه مع ته ذکیرو ته ئنیث

دووهم ئیختیلاف بو صیفه ی (أفعال)
ماضی و مضارع ته مری (ذی الجلال)

سییه م ئیختیلاف له وه زعی ئیعراب
چوارهم زیاده و نه قصه به حیساب

پینجه م ئیختیلاف ته قدیم و ته ئخیر
شه شه م به شیوه ی ئیبدال و ته غیر

حه وته م ئیختیلاف له له هجه ی ته عبیر
وینه ی صه نعه تی ئیماله ی یه سیر

ته فخیم و ته رفیق ئیظهار و ئیدغام
میثالیان زوره له نه صصی که لام

ئه و قیرائاته یش چون وه رگیراون
له سه ر شیوه ی زوو تا ئیسته ماون

ده رزی چوارده یه م به په خشان

ریوايه ت کراوه روژي چه زره ت (ﷺ) له مه دینه ی مونه ووه ره وه ته شریفی رویش ت بو ناو قه بيله ی به نی غيفار ، له وی له سه ر گولاوی به نی غيفار وه حی هاته سه ری و له و مولا قاته دا فهرمووی به جوبره ئیل : من ره وانه کراوم بو سه ر عاله م و فیهلن وام له ناو قه ومیکي ئومی نه خوینده وارداو له ناو ته واندان ئینسانی دوور له مه عریفه ت زوره و له هجه یان له یه ک دووره و زه حه ته هه موو به یه ک له هجه قورئان بخویننه وه ، تکام له خودا وایه که ریگه ی ئاسانیان بو بکاته وه و ، جوبره ئیل غائب بو .

بو کاتی دوايی که گه یشته وه به خزمه تی چه زره ت (ﷺ) عه رزی کرد : خودا ته فهرمویت : ته مر بکات به قه ومه که ی که به له هجه یه ک تا حه وت له هجه قورئان بخویننه وه و مانیع نی یه . راوی ته م حه دیته ته بو داوودی فه قی موحه ممه دی کوری ئیسماعیلی بوخاری یه (رحمة الله علیهما) .

له ته فسیری ته م حه وت له هجه یا حه وت قیرائاته دا زاناکانی دین گه لی قسه یان کردووه ، له ناو ته واندان چوار که سیان واته یان موناسبه که بریتین له : ئینو قوته یبه ی دینه وه ری و ئینو لجه زه ری و قاضی ته بو طه ییب و ئیمامی رازی . له ناو ته م چواره یشدا بیرو رای ئیمامی رازی زور په سه نده ، به لکو وتوو یانه : فیکری رازی له واقعدا هه ر فیکری ره فیه پيشووه کانیه تی ، په لام ته م پوخته ی کردوون و ناوی خو ی به سه ردا داوه . به هه ر حال بیری ئیمامی رازی جوانه و بریتی یه له مه ی که به یانی ته که ین ، حه وت قیرائه تیش عیباره ته له وه که له خواره وه نووسراوه :

یه که م : ئیختیلافی ته سما به ئیفرادو ته ثنیه و جه مع و ته ذکیرو ته ثنیت ، وه کو ته وه له به عزی قیرائه تدا ته خوینریته وه : (والذین هم لأماناتهم وعهدهم راعون) له سه ر جه معیه تی (أمانات) و له به عزی

قیرائه تدا به ئیفراد ئه فه رموئیت : (وَالَّذِينَ هُمْ لِأَمَانَتِهِمْ) که موفرده ده .

دووه م : ئیختیلاف له ته صریفی ئه فعالدا به ماضی و ماضاریع و
ئه مر ، وه کو ئایه تی : (رَبُّنَا بَاعِدْ بَيْنَ أَسْفَارِنَا) به م شیوه که (رَبُّنَا) موندای
موضاف بیّت و (باعِد) صیغه ی ئه مر بیّت له بابی (مفاعله) . له به عزّی
قیرائه تیشدا (رَبُّنَا بَعْدَ بَيْنَ أَسْفَارِنَا) له سهر ئه وه که (رَبُّنَا) موبته دا بیّت و
(بَعْدَ) به ته شدیددی عه ین له سهر وه زنی (فَرَّخَ) فیعلی ماضی له بابی
(تفعیل) بیّت .

سییه م : ئیختیلاف له ئیعرابدا وه کو : (ذو العرش المجید) که
له فظی (المجید) مه رفووع بیّت و خه به ربیّت بو (هو) یاخود مه جروور
بیّت و صیفه تی (العرش) بیّت .

چواره م : ئیختیلافه به نوقصان و زیاده وه کو : (وَمَا خَلَقَ الذَّكَرَ
وَالْأُنثَى) له گهل (والذكر والأنثى) که هه ریه کی له سهر قیرائه تیکه .

پینجه م : ئیختیلافه به ته قدیم و ته ئخیر ، وه کو : (وَجَاءَتْ سَكْرَةُ
الْمَوْتِ بِالْحَقِّ) له گهل قیرائه تی (وَجَاءَتْ سَكْرَةُ الْحَقِّ بِالْمَوْتِ) .

شه شه م : ئیختیلافه به ئییدال و گورینه وه ی حه رفی به حه رفی ،
وه کو : (نَنْشُرُهَا) به زنی نوخته دار له گهل (نَنْشُرُهَا) به ربی بی نوخته .

حه وته م : ئیختیلافه به له هجه ، واته : یه کی له فظی
ئه خوینیته وه له سهر عاده ت و یه کیکی تر ئه یخوینیته وه به ئیماله وه کو :
(وَهَلْ أَتَاكَ) به ئیشاتی ئه لفی (أَتَا) له سهر عاده ت ، یاخود له سهر ئیماله و
لارکردنه وه ی بو شیوه ی (ئ) ی کراوه به دوو نوخته . مه غزی مه عنای
ئایه ته کان له هه موو وجوووه ی قیرائه ته کاندای هه ر ئه مینیته وه .

ده رزی پازده یه م قورای سه بهه

قورای خاوه ن دین سه بهه ی مه شهوورین
دابآری بویان هه زار ئافه رین

نافیع و چه مزه کیسائی و عاصیم
پینجه م ئه بوو عه مر عادل و عالیم

ئینو که ئیرو ئینو عامیره
له قیرائه تدا گه لی فاخیره
هه موو هه یانه یه کی دوو راوی
بو ضه بطی له هجه باش به ته واوی

راوی له عاصیم شوعبه ی ئه سه دی
دوو هه میان چه فسه راوی موخته دی

له سه ر له هجه ی چه فص ئوممه تی ئیسلام
قورئان ئه خوینن خه واصل و عه وام

عاصیم له چه بیب دلپاکی وه لی
له زه یدو ئوبه ی عوثمان و عه لی

ئه وانیش هه موو له ذاتی ره هبه ر
چه زره تی ره سوول شافیه ی مه حشه ر

دروودی خودا به ئیحسان و جوود
بیته سه ر خاوه ن مه قامی مه حموود

له دینی ئیسلامی پیروژدا له خصوصی خویندن قورئان و ته علیمیه وه به خه لك ئیعتیما د له سهر وه رگرتنی ته و قورئانه یه له ماموستایه کی عادل و عالم ، وه ته و ماموستایشه له ماموستایه کی تری عادل و عالم تا ته گات به چه زره ت (ﷺ)

به رده وام له م ئوممه تی پیغه ممره دا (ﷺ) گه لی زانای پیشه وای باوه رپیکرا و بوون ، که وه کو به ئیسناد له لایه نی چه زره ته وه (ﷺ) قورئانیان بی گه یشته وه وه ها ته و قورئانه یان ته علیمی موسولمانان کردوه ، هه روا چین به چین تا ئیمرو وه ها ته هه تابه (إن شاء الله تعالى) . مه شهووره کانی ته صحابی پیغه ممر (ﷺ) بو ته علیمی قورئان ته مانه ن : عوثماني کوری عه ففان ، عه لی کوری ته بی طالب ، زهیدی کوری ثابت ، عه بدوللای کوری مه سعوود ، ته بو ده رداء ، ته بو مووسای ته شعهرین . ته مانه هه موو قورئانیان له ذاتی چه زره ت (ﷺ) وه رگرتوه و ته علیمی موسولمانیان کردوه .

هه روا ته و که سانه یش که عوثماني کوری عه ففان (رضی الله عنه) موصحه فه کانی پیدا ناردن بو شاره کانی ئیسلام و ، مه شهووره کانی چینی تابعین (رضی الله عنهم) که ته مانه ن : سه عیدی کوری موسه ییب و عوروه و سالم و عومه ری کوری عه بدولعه زیزو سوله یمانی کوری یه سارو عه طائی کوری یه سارو زهیدی کوری ته سلهم و موسلیمی کوری چوندوب و ئینو شه های زوهری و عه بدولره حمانی کوری هورموزو موعادی کوری ته لحاریث .

هه موو ته مانه له مه دینه ی مونه ووه ره بوون . عه طاء و موجاهیدو طاووس و عه کریمه و ئینو ته بی مه لیکه و عوبه یدی کوری عومه یریش له گه ل کومه لی تردا له مه ککه ی موکه ره مه بوون .

عامیری کوری عه بدولقه یس و ته بولعالیه و ته بو ره جاء و نه صری کوری عاصیم و یه حیای کوری یه عمورو جه بیاری کوری زهیدو چه سه نی

به صری و موچه مەدی کۆری سیرین و قەتادەیش لە گەل کۆمە لێکی تر ،
ئەمانەیش لە بە صرە بوون .

عەلقە مە و ئە سۆدو مە سرووق و عوبە یدە و ڕەبیعی کۆری خە یثم و
خاریشی کۆری قەیس و عومەری کۆری شەرەحبیل و عەمری کۆری
مە یموون و ئە بو عە بدولرەحمانی سە لەمی و عوبە یدی کۆری فە ضلە و ئە بو

زەرەعی کۆری عە مرو سە عیدی کۆری جوبە یرو نە خە عی و شە عبی ،
هە موو ئەمانەیش لە شاری کووفە بوون .

موغیرە ی کۆری ئە بی شە هابی مە خزوومی صاحیبی موصحە فی
حە زرەتی عوثمانی کۆری عە ففان و ، خولە یدی کۆری سە عید صاحیبی
ئە بو دەرداء و کۆمە لێکی تر . ئەمانەیش لە شام بوون .

لە پاش ئەمانە لە هە موو لایە کە وە خویندە وارو قورئان خوین گە لی
زۆر بوون و قیرائات بلاو بوو وە لە هە موو ولاتیکدا . بە لام لە گە ل
ئە مە یشدا بە خواستی خودا بو پاراستنی قورئانی پیرو ز گە لی لە زانایانی
عالە می ئیسلام خوێان ئامادە کرد بو ضە بطلی قیرائات و لە هجە کان لە
تە لە ففوظ کردن و ئە دای قورئان بە مە ضبووطی ، وە ک :

لە شاری مە دینە ی مۆنە و وەرە (زادە شرفاً) ئە بو جە عفەر یە زیدی
کۆری قە عقاع و شە یبە ی کۆری یە ضاح و نافیع ی کۆری ئە بی نە عیم .
لە شاری مە ککە ی مۆکەرە مە (زادە شرفاً) عە بدوللای کۆری
کە ثیرو حە میدی کۆری قە یسی ئە عەرەج و موچه مە دی کۆری
موچه یصین .

لە شاری کووفە یە حیای کۆری وە ثئاب و عاصیمی کۆری ئە بی
نوجوود و سولە یمانی ئە عە مە ش و حە مزە .

لە شاری بە صرە عە بدوللای کۆری ئیسحاق و عیسای کۆری
عە مرو ئە بو عە مر ی کۆری عە لاو عاصیمی جە حە دەری و یە عفووبی
حە ضەرە می .

لە شاری شام عە بدوللای کۆری عامیرو عە طییه ی کۆری قە یس و

ئىسماعىلى كۆرى عەبدوللای ئىبنوموھاجىرو يەھىي كۆرى خارىشى
ذەمارى و شۆرە يېڭى كۆرى يەزىدى ھەزىرەمى .
بە جۈھدو تېڭۇشىنى ئەمانە كۆمەن لى قورپاء پەيدا بوون وە كۆ
ئەستىرەى ئاسمان ئەدرەوشانە وە .

لە ناو ئەم زانايانە دا چاودىرى وجوھى سەبە ئەكرا ھەزەرەت
(ﷺ) يە كە يە كە بە ئەصحابە كانى گە ياندېو ، بە لام لە وروژە دا بە ناوى
قىرائاتى سەبە مەشھور نە بوون و لە پاش چەرخى ئەوان ئەو ناو
مەشھور بوو لە عالەمى ئىسلامداو لە سەرى سالى دوو صەدى
ھىجرى يەو ناوى قىرائاتى سەبە مەشھور بوو لە ئىسلامدا . ئەو
ھوت كە سە عىبارەتن لەمانە :

نافىع ، عاصىم ، ھەمزە ، عەبدوللای كۆرى عامىر ،
عەبدوللای كۆرى كەئىر ، ئەبو ھەمىرى ئىبنو ھەلا ، عەلى كىسائى .
لە سەرى سالى دوو صەدى ھىجرى يەو كە ئەو ناو بلاو بوو وە
قىرائەتن ئەبو ھەمىر يە عقوب لە بە صرە و قىرائەتن ھەمزە و عاصىم لە
كووفە و قىرائەتن ئىبنو عامىر لە شارى شام و قىرائەتن ئىبنو كەئىر لە شارى
مەككە و قىرائەتن نافع لە شارى مەدىنەى مۇنەوۋەرە مەشھور بوون .
لە سەرى سالى ھىجرىدا ئىبنو موھاجىد ئەھمەدى كۆرى
موساى كۆرى عەبباس كىتەبىكى بە نرخی لە قىرائەتن سەبە دا
تەئلىف كەردو قىرائاتى سەبە بە تەفسىل كەوتە ناو قورراى قورئانى
كەرىمە وە لە ناو كىتەبى خوياندا نووسى يان ، بە لام لەم تەئلىفە دا ھەر
ناوى كىسائى نووسى ئىتر ناوى يە عقوبى رەفىقى نە نووسى .

ئەمەش كە ئىبنو موھاجىد ناوى ئەو ھەوتەى نووسىو مەعنەى
ئەو نە يە كە قىرائاتى صەھىحەى قورئانى كەرىم ھەزىرە بوو لە وانە دا ،
بە لكوھەر كەسنى كە قىرائەتە كەى جامىعى شرووطى موقەررە بى ئەو
ئەو كە سە بە قارىئى موعتەبەر ناو ئەبىرەت و قىرائەتە كەى جىگەى
ئىعتىمادو باوەرە لە عالەمى ئىسلام و موسولماناندا .

زیاد له و حوت قیرائه ته سنی قیرائه تی مه شهوور بوون که بریتین له
 قیرائه تی جه عفه رو خه له فو یه عقووب . له گهل حه و ته که دا بوون به ده
 قیرائه ت ، وه کو زیاد له مانه یش چوار قیرائه تی تر هه ن که بریتین له
 قیرائاتی : حه سه نی به صری و ئینو مو حه یصین و یه حیای یه زیدی و
 شه نبوودی ، جه معن بوون به چوارده قیرائه ت .

له واقعدا ئه م قیرائه تانه که وان له ژووری حه و ت قیرائه ته که وه
 خو یان سه ربه خو نین به لکو له ته رکیب له حه و ت قیرائه ته که ن و له زیادو
 که می ئه وان په یدا بوون .

قیرائاتی سه بعه موته واته رن ، هه رکام له وانه جو بره ئیل (علیه
 السلام) که یاندوویه به حه زره ت (ﷺ) و ئه ویش که یاندوویه تی به
 کومه لی له ئه صحابه کانی به شیوه یه ک کومه له ی وه ها ریک نه که ون له سه ر
 درو کردن ، هه روا چین به چین هاتووه ته خواره وه به ته واتور . باوهر
 به وانه واجبی ئینسانی موسولمانه .

(وفقنا الله تعالى على الاعتقاد الجازم بها آمین)

به یانی وه لادته و وه فاتی قورای سه بعه

یه که م : ئینو عامر ناوی عه بدوللایه و نیسبه ت ئه دری له
 یه حصوب که به شیکه له ولاتی یه مه ن ، ئه م ذاته له تابیعینه و قیرائه تی
 وه رگرتووه له موغه یره ی کوری ئه بو شه هابی مه خزوومی ، ئه ویش له
 عوثماني ذی النورین ، ئه ویش له پیغه مبه ر (ﷺ) و له ته ئرخنی سه دو
 هه ژده ی هیجریدا له شاری شام موته وه فا بووه . ئه م ذاته دوو راوینی
 هه یه یه که م هیشام که له شام له دوو سه دو چل و پینجدا وه فاتی کردووه .
 دووهم ذه کوان ، که له دوو سه دو چل و دوو دا وه فاتی کردووه .

دووهم : ئینو که ئیر که ناوی عه بدوللایه و مه شهووره به ئینو
 که ئیری داری ، له تابیعینه و له ئه صحابه کاندا که یشتووه به عه بدوللای

کوری زوبه یرو ته بو ته یو وې ته نصاری و ته نه سی کوری مالیک - خودایان
لی رازی بُو ، له تاریخی صه دو بیستدا له مه ککه ی موکه ره مه موته وه فا
بووه . ته م ذاته یش دوو راوی هه یه : به ززی و قونبول .

سییه م : عاصیم که کونیه ی ته بو به کړه و کوری ته بو نه جوودی
ته سه دی یه . ته م ذاته له خزمه تی زیری کوری حوبه یش دا که ته ویش له
لای عه بدوللای کوری مه سعوود ته ویش له حه زره ت (ﷺ) قورثانی
وه رگرتووه و ، له سالی صه دو بیست و حه وتدا له کووفه یا له سه ماوه
موته وه فا بووه . ته م ذاته یش دوو راوی هه یه : یه که م شوعبه ، دووه م
حه فص ، شوعبه مه شهووره به ثینو عه ییاش و له سالی صه دو نه وه دو
سیدا له کووفه موته وه فا بووه ، دووه م ته بو عه مر ، (حفص بن سلیمان
بن المغیره) . ته م ذاته ره بیبی عاصیم بووه و له خزمه تی ته ودا ته ربیه تی
وه رگرتووه و له سالی صه دو هه شتادا موته وه فا بووه .

چوارهم : ته بو عه مر ره بیان کوری عه لای کوری عه ماری
به صری ، ریوایه تی کردووه له حه سه نی به صری و حه سه ن له حه ططان و
له ته بو عالیه . ته م ذاته له سالی صه دو په نجاو چواری هیجریدا موته وه فا
بووه ، ته م ذاته دوو راوی هه یه ، یه کیکیان : دوری و ، ته ویان :
سووسی یه .

پینجه م : ته بو عه ماره حه مزه ی کوری حه بیبی کووفی . ته م ذاته
له حه لوان له سالی صه دو په نجاو شه شدا موته وه فا بووه و دوو راوی
هه یه : خه له ف و خه للاد .

شه شه م : نافعی کوری عه بدولره حمانی کوری ته بو نه عیمی
مه دهنی ، ره ئیسی موقریثان بووه له مه دینه ی مونه ووه ره و له سالی صه دو
شه صت و نوډا موته وه فا بووه . ته م ذاته دوو راوی هه یه : قالوون و
وه رش .

حه وته م : کیسائی ته بولحه سه ن عه لی کوری حه مزه ی کیسائی
نه حوی ، مه شهوور بووه به کیسائی ؛ چونکی له کاتی ئیحرامی حه جدا

به رگ و پوشاکی له بهر کردووه و له سالی صه دو هه شتاو نوډا موته وده فا
 بووه . ئه م ذاته دوو راويي هه يه : ئه بو حارپث له يشي کوري خالیدی
 مه روزی که له ئه صحابی کيسائی بووه و له سالی دوو صه دو چلدا موته وده فا
 بووه . دوووری یش که ئه بو عومه ر حه فصی کوري عومه ری دوووری یه ،
 خودای ته عالا جه زایان بداته وده به لوطف و مېهره بانی خوئی و ئیمه یش
 له بهر خاطری ئه وان ببه خشی .

(الحمد لله) له فه ضلي مه ننان
 ته و او بوو باسی حه وت عالمه کان

ئه و قورای سه بعه ی صاحب دهره جات
 که بوون به میصباح له بو کائینات

هیوام وه هایه باسی ئه مانه
 قه لای پاریز بی له رووی زه مانه

وصلی الله علی سیدنا محمد وعلی آله وصحبه أجمعین والتابعین
 باحسان إلی یوم الدین .

ده رزی شازده یه م

ئه مجاره کاتی ته جویده و ته رتیل
 ته جوید واجبه بو ئه دای ته نزیل

ته جوید به لوغته ئه ی برای دلپاک
 کردنی کاره به وه زعیکی چاک

له ئیصطیلا حی قوررای قورئانا
ته جوید ئه وه یه له گه ل ئیمکانا :

حه قی هه ر حه رفی بی زیادو نوقصان
جی به جی بکه ی بو فیه وزی ئیحسان

حه ره که و سکوون ، وه صل و وه قف و مه د
ئیخفاو ئیظهار و قه لب و ده غم و شه د

ته فخیم و ته رقیق باش ئاگات لی بی
جی به جی بکه ی بو هه ر حه رفی بی

مه وضووعی ته جوید له فظی قورئانه
(من حیث الأداء) وا بیستوو مانه

غایه ته حسینه له بو تیلاوه ت
بو نه یلی جه زا بو فیه وزی ره همه ت

حوکمی وجووبه فه رزه له سه رمان
فه رزی کیفایه ی عامه ی موسولمان

بو خویندنه وه له فه رزی عه ینه
تیی ئه گا ئه وه ی که خواهن زه ینه

یانی فاتیه که فه رزی به ینه
ته جویدی به حه ق له فه رزی عه ینه

باقی تیلاوهی ماباقی قورئان
ته جوییدی فره پیویستی ئینسان

مه خارجی حروف

حروفی عیله ئه لف و واو و یی
له هه ر که لیمه و شوینیکا هه بی

مادام ساکن بن مه ددن ئه وده مه
یی له پاش که سره واو له پاش ضه مه

ئه لف به ده وام له حه رفی مه دده
هه م حه رفی لینه و عیلله ی بی ره دده

به لام واو و یی جار به جار مه ددن
جار به جار لینی بی مه نع و سه ددن

بو ئه م حه رفانه له کاتی ئه دا
مه خره ج ناوده مه له گه ل هه وادا

به لام بو واوی که غه یری مه دده
به ینی دوو لیوت جیگه و سه رحه دده

حرووفی حەلق

حرووفی گەر ووشەشن ھەمزە و ھێ
ناوەراستە کە ی لە بو عەین و حێ

ئاخری گەر ووشەخرەجە بو عەین
لە ژوور غەینە وە حێ ئە ی نووری عەین

قاف و کاف

قاف جێی لوھاتە بنی زمانە
کاف وا لە م لاو بەرە و لیوانە

رێکی مەخرەجیان لە مە لا شووی دەم
پێویستە بۆیان یە قین خاطر جەم

جیم ، شین ، یی

جیم و شین و یی مەخرەجی ھەمووان
دائەگری بە حەق ناو قەدی زمان

له گهل مه لاشووی به رابه ره به وجی
باش ده ریان بڅه ئاگات له خو بی

بو ضاد قه راخی زمانه ئینسان
له گهل خریدا له راست و چه بیان

گهل گرانه ته که للوم به ضاد
بیویستی مه شقه لای به عزى ئوستاد

ضاد حه رفی ساغه قه ت نه یکه ی به ظی
نویژ به تال ته کا ئاگات له خو بی

لام له قه راخی زمانه جیگه ی
له گهل مه لاشوو ته بی تی بگه ی

گهل گوشاده جیگه ی حه رفی لام
بویه ئاسانه له ریزی که لام

وا له ژیر لاما جیگه ی حه رفی نوون
له گهل مه لاشوو به بی چه ندو چوون

ری له ژیر لاما بو پستی زمان
ته روانی دائیم به طوولی زه مان

حه رفی زه لاقه ن لام و نوون و ری
زمان به مانه پاش ده رته په ری

دال و تني بچووك له گه ل حه رفي طني
به سه ري زمان هه موو دينه جي

هه م بني داني سه رووي پيشه وه
له بو مه لاشوويش به رزته بيته وه

ته فارتنيكي زوريشيان هه يه
ماموستاي زانا وينه ي بابه يه

صادو سين وزي به سه ري زمان
هه م سه ري داني پيشووي خواروومان

حه رفي ذال و ثني له گه ل حه رفي ظني
به سه ري دان و سه ر زمان نه بي

به ناوي ليوي خواروو و سه ري دان
له لاي سه ره وه في بكه به يان

واوي غه يري مه د له گه ل ميم و بي
به هه ردوو ليوي ئينسان دينه جي

به لام له بو واو باش نه كرينه وه
له بو ميم و بي ليك نه درينه وه

غوننه ده نكيكه ناسك و مه ربووت
ديته ده ره وه له برناخي لووت

ده رزی شازده یه م به په خشان

ته جوید له زمانې عه ره پیدا ، مه عنای : کاری باشکردن ،
له عورفې قاریته کا نیشدا ته وه یه : هه ر حه ر فې حه قې خوې پی بده ی ، له
ئیظهارو ئیخضاو ئیدغام و قه لب و غوننه و غه یری ته وانه له صیفاتې
حرووف .

مه وضووعی عیلمی ته جوید : ته لفاظی قورثانی پیروزه له باره ی
ته له ففوظ پی کردنیانه وه به راستی موافیقې واقع و شهرع .
غایه و فائیده که ی : پاراستنی زمانه له غه له ط کردن له خویندنه وه ی
قورثانداو گه یشتنه به شیوه ی خویندنه وه ی حه زره تی فه خری عالم (عالم)
وه ها که گه یاندوویه تی به ته صحابه کانی ، ته وانیش گه یاندوویانه به چینی
دوایی .

حوکمی زانینی عیلمی ته جوید : فه رضیه ت و وجووبه ،
به صووره تی کیفایه ، بو پاراستنی قورثانی پیروز به ساغی و راستی و به
صووره تی فره زی عه ین بو ئینسان بوخوې له واجیباتی دیندا ، وه کو :
خویندنه وه ی سووره تی فاتیه حه له نویژداو ته و سووره تانه ی که له گه ل
فاتیه حه دا ته خوینرین ، هه روا له خویندنی قورثاندا . ئینسان که قورثانی
خویند فره زی عه ینه ته و قورثانه به ته جویده وه بخوینیته وه ، ته گه رنا
گونه بار ته پی .

مه خاریجی حرووف

خودای ته عالا به میهره بانی خوې بو ته وه که ئاده می له یه ک
تی بگه ن و چاری پیویستی خوینان بکه ن ، وته وویژه ی پی داون ، که له ناو
ته سبابی ته فاهومدا له ئیشاره کردن و وینه نووسی ئاسان تره .
هوې ئاسانی یه که شی ته وه یه که ئاده می گیان له به ره ، خواوه ن هه ناسبه یه و

هه ٻيڻه هه وا له دهروه وه ورته گري بو دهرووني و له پاش چهند ثانيه يه ڪ
 ٿو هه وايه گهرم ٿه ٻيٽ و پيوسته بيڪاته دهروه وه هه وايه ڪي تازه ي فينڪ
 وه ربگريٽ . ٿم هه وايه ڪه دهرو ژور ٿه ڪا له لاي ژووري گهرو وه وه تا
 سه رليوه ڪان ، له هه ر شويني بيري دهنگيڪي تايه تي لي په يدا ٿه ٻي ، ڪه به
 عه ره ٻي ناوي حه رفه و له ڪورديڏا (پيٽ) ي پي ٿه لين .

بو زماني ٿاده ميزادي عه ره ب بيست و هه شت حه رف هه يه و
 بيست و هه شت مه خره جيان پيوسته ، وه ڪو باسيان ٿه ڪه ين . پيش
 باسي مه خره جه ڪان ٿه مه بزانه :

هه رکاتي هه مزه ي مه فتو و حه ت نايه سه ر حه رف ي له و بيست و
 هه شت حه رفه و له سه ري راوه ستاي ، مه حه لي ٿه و حه رفه ت بو
 ده رٿه ڪه وي بو ويٺه ڪه وٽي : (ام) ، ٿه زاني مه خره جي ميم هه ردوو
 ليوه . ڪاتيڪيش وٽي : (اخ) ، ٿه زاني مه خره جي خي گهرو وه هه رو هه ها
 حه رفه ڪاني تريش ، جا ٿم مه خره جانه وه ربگرن .

۱ - باسي مه خره جي حرووفي عيلله ، ڪه ٿه لف و واوو يي يه ، ٿم
 حه رفانه مادام ساڪن بن ، واته : زه نه يان بيٽ و حه رف ي پيش واو
 مه ضموم و پيش يي مه ڪسوور ٻي - وه ڪو حه رف ي پيش ٿه لف دائيمه
 مه فتو و حه - ٿه وه له م ڪاته دا ، وه ڪو به حه رف ي عيلله و حه رف ي لين
 ناوٿه برين ، ناويش ٿه برين به حه رف ي مه دد .

خو ٿه گهر ساڪن بن و ماقه بليان مه فتو و حه ٻي ٿه وه به حه رف ي
 عيلله و حه رف ي لين ناوٿه برين ؛ ڪه واپي ٿه لف به ده رام حه رف ي مه دو
 لينه ، به لام واوو يي جاري حه رف ي مه دو جاري حه رف ي لين ٿه بن .
 مه خره جي حرووفي عيلله ، ڪاتي ڪه حه رف ي مه د بن ، ناوي ده مه
 له گه ل هه واي ده مڊا ، به لام مه خره جي واو ڪه حه رف ي لين ٻي ناوي
 ليوه ڪانه .

۲ - مه خره جي حرووفي حه لق = گهروو ، ڪه شه شن : هه مزه ، هي ،

عهين ، حئي ، غهين ، خئي : گهرووه . جا مهخرهجي همزه وا
له لاي ژووري گهرووهوه . مهخرهجي هئي له نزيكي ته ودايه به لاي
دهمهوه . مهخرهجي عهين ناوه راستي گهرووه . ههروا مهخرهجي
حئي له پال ته ودايه به لاي دهمهوه . مهخرهجي غهين له كهوانه ي
گهروودايه و مهخرهجي خيش له لاي ته ودايه به لاي دهمهوه .

۳ - مهخرهجي قاف له بني زمانه له گهل به رابهري خوي له مهلاشو .
مهخرهجي كاف له لاي ته ودايه به لاي دهمهوه . به مهخرهجي قاف
ئه لين (غلصمه) . به مهخرهجي كاف ئه لين : (عكده) .

۴ - مهخرهجي جيم و شين و يئي زه نه داري ماقه بل مهفتووح ناوه راستي
زمانه له گهل ههواي ناوده مدا هه تا ئه گاته مهلاشو .

۵ - مهخرهجي ضاد : قهراخي زمانه به لاي راستدا يا به لاي چه پدا
له گهل خريدا له لاي راسته وه يا له لاي چه په وه . دهركردني ئه م
حه رفه به م شيوه زور گرانه و پيوستي به پي راهاتنه .

۶ - مهخرهجي لام قهراخي زمانه له سه ره وه بو خوارو مهلاشووي
سه روو به رابهري به شي خوي له زمان جيگه ي دهركردني لامه . ئه مه
زور گوشاده بويه ته له ففوظ پي كردني ئاسانه له سه ر زمان .

۷ - مهخرهجي نوون سهري زمانه له گهل به رابهري خوي له مهلاشووي
سه روو له ژير مهخرهجي لامدا .

۸ - مهخرهجي ري : سهري زمانه له گهل به رابهري خوي له
مهلاشو ، به لام بولاي پشتي زمانه وه مهيل ته كات .

۹ - مهخرهجي طي گه وره و تي بچووك و دال : سهري زمانه له گهل
بيخي دانه پيشووه كان لاي سه ره وه و له گهل مهلاشوودا .

۱۰ - مهخرهجي صادو سين و زي : سهري زمانه له گهل سهري دانه
پيشووه كاندا له لاي خواره وه .

۱۱ - مهخرهجي ظي و ذال و ثي : سهري زمانه له گهل سهري دانه
پيشووه ژوورووه كاندا .

۱۲ - مه خره جي في سهری دانه پيشووه سهرووه کانه له گهل ناوی لیوی
خواروودا .

۱۳ - مه خره جي واوی غه یری مه ددو میم و بی : هه ردوولیوه ، به لام بو
واو ته کرینه وهو بو میم و بی ته نرینه وه به یه کدا .

۱۴ - مه خره جي غوننه ی نوون برناخی لووته که به زمانی عه ره بی :
(خیشوم) ه .

ده رزی حه قده یه م له صیفاتی حرووفدایه

حرووفی هیجاء وه کو مه شهووره
ده یان مه همووسه ن باقی مه هجووره

به عزى شه دیده به عزیکیان نه رمن
به عزى به ینه به ین نریک به شه رمن

هه روا به م جوړه عوله مای ته جوید
باسیان کردوون بوړوله ی ره شید

(کسف شخصه حثت) مه و صووفه
به صیفه تی هه مس وه کو مه عرووفه

کاتی ئیخراجیان هه ناسه ی ئینسان
بی ده نگه ده رته چی به یاسای ئاسان

باقی حەرفەکان مەهجوورن تەواو
هەناسە بەهێز دەرئەکەن لەناو .

(اکتب ، قط ، جد) خاوەن شیددەتن
خەرفی (لم نرع) مۆتەووە سسیطن

حرووفی (رخوه) ن باقی حەرفەکان
نەرمن دەرئەچن بێتاوو تەکان

(قظ ، خصّ ، ضغط) حەرفی ئیستیعلان
بەرەو مەلاشووسەرئەخەن زمان

ئەلباقی هەموو حرووفی سوفلین
یەعنی بەئەوصاف دژمنی عالین

لەمۆستەعلادا حرووفی ئیطباق
صادەو ضادەو ظا تا بەئیتتیفاق

زمان ئەلکینن بەمەلاشوودا
بەبێموسافە لەهاتوچوودا

باقی مۆنفەتیح کاتی کە دەرچوو
زمان ناچەسپێ لەسەر مەلاشوو

(فرّ من لبّ) حەرفی ئینزیلاق
زمان رەوینن لەسەر ئیتتیفاق

غه یری ئه و شه شه خاوه ن ئیصماتن
له ته له ففوظدا بی ده نگه و ماتن

(ذو الجناحین) ه ری به له هجه ی ساف
خاوه ن ته کراره و خاوه ن ئینحیراف

به وینه ی دوو ری ئه که وینه ری
به په له کردن ده رته چی له جی

لام مونحه ریفه شین ته فه ششی دار
واته : به بوشی خوی ئه کا ئیظهار

به عز ی ته فه ششی هم دینیه یاد
بوئی هم بوئی هم بو حه رفی صاد

حرووفی صه فیرزی یه و صادو سین
ئاوازه ی دریژ ده رته خه ن به تین

ضاد موسته طیله دریژ ه داره
نوطق به م حه رفه بو جه وهه رداره

حه رفی قه لقه له قافه و طی یه و بی
له گه ل جیم و دال ئاگات له خو بی

به (قطب جد) ضه بط کراوه
قوطب به قه دره له هه موو لاوه

ده رزی چه قده یه م به په خشان

صیقاتی ته م چه رفانه که رابووردن زوره یه که م همسه ، که مه عنای وایه : له ته له ففوظ به وچه رفانه هه ناسه ی ئینسان به په نامه کی ده رته چی . ته مانه ده چه رفن : تی ، ئی ، حی ، خی ، سین ، شین ، صاد ، فی ، کاف ، هی . ته مانه له (کسفه شخص حثت) دا گردته بڼه وه . باقی حرووی هیجاء هه موو مه جهووره ن و صیفه ته که یان جه هره و له کاتی ته له ففوظ کردن به وانه هه ناسه ی ئینسان به ئاشکرا ده رته چی . دوه م صیفه ت جه هره له موقابیلی هه مسه وه . سییه م و چواره م و پینجه م له و صیفه تانه شیدده ت و ره خواوه ت و ته وه سسوطه ، یه عنی ره قی و نه رمی و ناونجی .

ده چه رف له حرووی هیجاء شه دیدن ، یه عنی ره ق و سه ختن له ته له ففوظ پی کردن دا ، وه کو : هه مزه ، بی ، تی ، جیم ، دال ، طی ، کاف ، قاف ، که گردته بڼه وه له له فظی : (اکتب ، قط ، جد) دا . موته وه سسیطه کان (یانی ناونجی یه کانیاں) ته مانه ن : لام ، نوون ، عه ین ، میم ، ری که له له فظی (لن عمر) دا گردته بڼه وه . ماباقي حرووی هیجاء هه موو ره خواوه تیان هه یه ، واته : له ته له ففوظ دا نه رمن .

شه شه م و خه وته م له و صیفه تانه ئیستیعالا و ئیستیفاله یه . واته چه رفی عولوی و سوفلی .

حرووی ئیستیعالا ته وانه ن که له کاتی ته له ففوظ کردن به واندا زمان به رزته بیته وه بو مه لاشوو ، ته مانه بریتین له صاد ، ضاد ، طی ، ظی ، غه ین ، قاف ، خی ، که له م سی که لیمه دا : (قط ، خص ، ضغط) گردته بڼه وه .

ماباقي حرووی هیجاء هه موو حرووی ئیستیفاله ن ، واته له کاتی ته له ففوظ کردن دا به وچه رفانه زمانی ئینسان ناروات بو مه لاشوو ، به لکو

مه یلی خواره وه ته کا .

هه شته م و نویه م له م صیفه تانه ئیطباق و ئینفیتاحه ، هه رفی ئیطباق یا مو طبقه ئه وانه ن له کاتی ته له ففوظ پی کردنیانا زمانی ئینسان چه سپ ئه پی به مه لاشوویه وه . هه رفی ئیستیفاله ئه وانه ن که له کاتی ته له ففوظدا چه سپ نابن ، حرووفی ئیطباق عیاره تن له : صاد ، ضاد ، طی ، ظی . باقی هه ر فه کانی تریش حرووفی ئینفیتاحن .

ده یه م و یازده یه م ئینزیلاق و ئیصماته . حرووفی ئینزیلاق یا زه لاقه ئه وانه ن که : زمان له کاتی ته له ففوظ پی کردنیاندا ئه جوولی و ئه روا . ئه مانه شه ش هه ر فن پی ، ری ، فی ، میم ، نوون ، لام . که له : (فر من لب) دا گردئه بنه وه . باقی حرووفی هیجاء هه موو موصمه ته ن و له کاتی ته له ففوظدا زمان له سه ر عاده ت ئه جولیته وه .

دوازده یه م و سیازده یه م ته کرار و ته فه روده . هه رفی ته کرار ته نیا هه رفی ری پی نوخته یه ، کاتی ته له ففوظی پی ئه کری . وه کودوو هه رف وایه . باقی حرووف فه ردن و ثابتن .

چوارده یه م : صیفه تی ته فه ششی یه ، واته : بوشی له ده نگدا . ئه م صیفه ته بو ئی سی نوخته و بو شین به سی نوخته و بو فی و ضادی نوخته دار .

پازده یه م : صیفه تی صه فیره . که صیفه ته بو صادو سینی پی پی نوخته و بو زنی نوخته دار .

شازده یه م : ئیستیطاله یه که صیفه ته بو ضادی نوخته دار . هه قده یه م صیفه تی قه لقه له یه ، که صیفه ته بو جیم و دال و قاف و طی و پی ، که له (قطب جد) دا گردئه بنه وه .

دەرزى ھەژدە يەم راگرتنى صىقاتى حرووف

صىقاتى حرووف رابگرە تەواو
نە كا بىنەدەر نيوە و ناتەواو

ئەلف كەوتە پاش حرووفى سوفلى
حەقيان نەرمى يەوتە رقيقى جەلى

ھەمزە موطللەقەن تە رقيقى ئەكرى
تايىبەتى كاتى لەم چوار جىدا بى

لەگەل عەين و حى لەگەل حەرفى ھا
يا لەسەر ئىسمى پىرووزى (الله)

رابگرە ھەمزەى خاوەن حەرەكە
ئەپاش واو و بى خاوەن بەرەكە

يا ھەمزەى ساكن لەپاش موخەرەك
چاودىرى بۆتۇ باشە و موبارەك

بى بخوينەو بە جەھرو شىددەت
لە ھەر شوئىنى بى بە غەزم و ھىممەت

بني (برق ، باطل ، بهم ، بهما ،
بذي) ره قيقه له لای عوله ما

به لام بن له ناو (ارکب معنا)
ده غمه له ميمدا ته ی خاوه ن مه عنا

وه صفی حه رفی تی باش به جی پینه
شیدده ت و هه مسی ته واو بنوینه

گرانه ته دای تی له گه ل تی دا
له گه ل سین و شین هم له گه ل ری دا

له گه ل صادو ضاد له گه ل حه رفی طی
هه روا له گه ل ظی ئاگات له خو بی

تیی زه نه داری ته ئنیث ده غم ته بی
له دال و تی دا هم له حه رفی طی

ئیظهار ی ته کری له پیش جیم و ئی
له پیش سین و زنی له گه ل صادو ظی

ته مه ی که نووسیم قیرائه ی حه فسه
لادان له ده رزی پیشه وا نه قصه

ئی له (لَبِثُّم) ئیظهار ته کری
هه روا (اورثتم) با جیگه بگری

هه ركه س به ريگه ي چه فصا ساليكه
به ئيدغام ئه لّی : (يَلْهَثُ ذَلِكَ)

ئىظهاري چه قه جيمني زه نه دار
له گه لّ ئه م هه شتا ئه ي براي هوشيار

تّی دال و ذال و رّی زّی سین و لام
هی ئاخريانه ئه ي براي ئارام

حّی به يان بکه به به يانی صاف
له گه لّ صاد و طّی له گه لّ چه رفی قاف

(حِطّة) و (حَصْحَص ، حَقّ) بو ميثال
بکه به سه رمه شق بو گه وره و مندال

خّی له کاتيکدا ئه بخوينيته وه
شيدده ي پيوسته لّی نه بيته وه

دال چه رفی چه هره و قه لقه له و شيدده ت
چاو ديري ئه وّی براي به عيززه ت

که گه يشته دال يا گه يی به تّی
نه ياسای ته جوید ده غمی ديته جّی

له پيش حرووفی (بل نفخر) هه موو
ئىظهاري فه رزه لانه ده ي به موو -

پیش ئەم حەرفانەیش ئیظھاری فەرزە
لای حەفصی راوی ئەو ذاتە بەرزە

جیم و ذال و زى سین و شین و صاد
لە گەل ضاد و ظى وەربگرە ئیرشاد

دەغمی ذال ئەکری لە ذال و ظى دا
بە ئیتتیفافی قوراء لەم جیدا

ئیظھاری ئەکا حەفص بو ئیرشاد
پیش تی و جیم و دال ، ری ، زى سین و صاد

ری کاتی گیرا واتە : موشەدەدە
ئیخفای تەکراری مەطلووبە و مەقصەد

کە کەوتە پیش نوون یا لەپیشی لام
ئیظھاری فەرزە لای حەفصی ئیمام

یە کەم (وَقَرْنَ فِي بُيُوتِكُنَّ)
دوووەم بە وینەى (وَاسْتَغْفِرْ لَهُنَّ)

ری کە مەکسوور بى فەرزە لەسەرمان
تەرقیقى بکەین بە گوێرەى ئیمکان

موتەحەرک بى مابەعدى یا نە
پیش ئیستیعلای بى یا دوورەلانە

که سره ی ئه صلی بی یا عاریضی خاص
یا بو ئیماله و ره و م و ئیختیلاس

که سره ی ئیماله لای حه فصی ئیمام
به س له (مجریها) دیته ناو که لام

هه روا رنی ساکن ته رقیقی ئه کری
کاتی پاش که سره جیگه ی خو ی بگری

که سره ی لازمی ئه صلی موته صیل
وه کو (مریة) به قه ولی فاصیل

یا خود سکوونی بوو بی به فاصیل
وینه ی (ذکرو سحر) به وه قفی حاصل

به بی ئیتیصال به ئیستیعلای خاص
به وینه ی (مرصاد) یا وینه ی (قرطاس)

یا به یی ساکن یا ئه لفیکی وا
ئیماله ی بگری بو سووکی صه دا

میثالی به که م به وینه ی* (خبیر)
دووه م (فی الغار) ئه ی برای به صیر

ئیر هه ر ته فخیم فره له بو ری
مادا به غه یری ئه م حالانه بی

دهی ته فخمیه فه رزه بو رنی (ارجعوا)
(الذي ارتضى) هم (أم ارتابوا)

هه روا (مرصاد) و (قرطاس) و (فرقه)
ته فخمیه له بو ری له مانه حه ققه

رنی (کل فرق) له بهر که سره ی قاف
جینی ئیختیلافه لای قورای ته شراف

هه روه هایه ری له (عين القطر)
له بهر که سره ی قاف (فاقرأها واذر)

زی حه رفی جه هره و خاوه ن ضه فیره
چاودیری ته کا ته و که سه ی ژیره

سین پیش حرووفی (جوزه قشط)
ئیظهاری ته وی بی شوبه ی غه له ط

باش ته دابکه حه رفی شین له گه ل
حه رفی تی و جیما ته ی برای ته فضه ل

صاد پیش حرووفی (حدة غلط)
ئیظهاری ته وه لامه ده قه ط قه ط

جیا بکه ره وه صاد له حه رفی سین
وه کر سین له تی وینه ی (نستعین)

ضیاد ئیظهار بکه له لای حه رفی قی
جیم و شین و غه ین له گه ل طی و ظی

طی که که وته پال حه رفی دال و قی
ئیظهار ی حه قه ئه بی بیته جی

ئه گه ر طی گه وره که وته پیشی قی
فه رزه ئیطباقی له بیرت نه چی

وه کو (احطت) وه کو (بسطت)
وینه ی جوانن لیره دا به سته

ظی حه رفی عولوو جه هرو ئیطباقه
چاودیری وه صفی جی ئیتیفاقه

جیابکه ره وه به له فظی شیرین
ظی له حه رفی ذال ئه لیم ئافه رین

عه ینی ساکن بی به وینه ی (معروف)
ئیظهار ی فه رزه ئه ی برای ره ئووف

حه ره که ی عه ینی به ینی دوو فه تحه
ئیظهار ی بو تو باعشی مه دحه

هه روا حه رفی عه ین له کاتی ته شدید
چا دیری شه دده ی فه رزه به ته جوید

غه ینی ساکن بَ له پیش صادو شین
ئیظهاری ته وی ته ی برای شیرین

حه رفی ره فیقی حه رفی ئیستیلا
ئیظهاری ته وی بیلَ به رمه لا

فی له گه لَ فی دا له گه لَ میم و واو
هم له گه لَ بَ دا گرانه ته واو

جَنی ئیختیلافه ده برینی قاف
له (نخلقکم) دا لای قورپرای ته شراف

به عزیکیان به ده غم به عزئ به ئیظهار
ده غمه لای حه فصی خاوه ن ئیعتیار

هه روا ریعایه ی وه صفه کانی کاف
پیویسته له بو قاری به ئینصاف

پیویسته ئیظهار له بو قاف و کاف
له یه ک که لیمه و دوو که لیمه ی صاف

هه روا ئیظهاری دوو کافی ئاوا
حه ره که دار بن له به رو دوا

یه که م ته لف که حه رفی عیله و مه ددولینه و حه رفیکی هه وائی یه ،
 پیویسته به نه رمی له دهم ده رچیت ته گهر له پاش حرووفی سوفلی یه وه بی ،
 وه کو باء ، تاب ، جاء ، وه کو پیویسته ته ماشای ته فخیمی بکری ،
 ته گهر له پاش حرووفی ئیستیعلاو وه بی ، وه کو (قال و غالب و ظالمین) .
 دووهم : هه مزه که له حرووفی حه لقه و له حه رفه گرانه کانه ،
 پیویسته هه مووکاتیک ته رقیق بکری و به نه رم بخوینریته وه ، به تاییه
 له گهل عه ین و حی و هی دا ، وه کو (أعبدُ) وه (أحمدُ) وه (اهدنا) . یا
 له سه ر ئیسمی ذات وه کو «الله» .

هه روا پیویسته چاودیتری هه مزه بکری ته گهر موته حهریک بی
 له پاش واوو تی وه وه کو (وإذا) و (تؤذهم) یاخود ساکن بی له پاش
 موته حهریکه وه ، وه کو (یؤمنون) . پیویسته هه مزه ی دووهم له
 هه مزه کانی (أعجمي) به ته سهیل بخوینریته وه ، واته له به ینی هه مزه و
 ته لفدا له سه ر قیرائه تی عاصیم .

سییه م بی که له حرووفی جه هره ، پیویسته ریعایه تی له هه موو
 شوینیکدا ، به لام ته رقیق ته کری و به نه رمی ته خوینریته وه له وینه ی
 (برق) و (باطل) و (بهم و بها) و (بذی) . ته گهر ساکن بوو له پیش
 میمه وه قه لب ته کری به میم و به غوننه وه ته خوینریته وه وینه ی (ارکب
 معنا) .

چواره م حه رفی تی . پیویسته ریه سایه ت بکری له گهل میثلی
 خویدا ، به م جوړه ده غم بکری له میثله که یداو به قووه ت بخوینریته وه
 وینه ی (وتبتل) . هه روا ریعایه ت بکری له گهل سیندا وه کو (نستعین) و
 (مستقیم) . وه له گهل حه رفی شین و جیم و زی و صاد و ضاد و طی و ظی دا
 وه کو : اشتری ، ولائجد ، وتزدري ، وتضربون ، وتضربون ، فاذا
 تطهرون ، وتظاهرون .

هه روا پیویسته تی ته ئیشی ساکینه ده غم بکری له دال و تی و
 طی دا ، وه کو : أجيبت دُعوتكما ، فما ربحت تجارتهم ، ودَّت طائفة .

ٲيمامي ڇه فص ٲيظهاري ٲي ته ٲنشي ساڪينه ته ڪا له پيش جيم و
ٲي و زي و سين و صادو ٲي ڏا ، ويٺه ي : نَضِجَتْ جُلُودُهُمْ ، كَذَبَتْ
نَمُودُ ، خَبَتْ زِدْنَاهُمْ ، اُنْزَلَتْ سُوْرَةٌ ، حَصِرَتْ صُدُورُهُمْ ، ڪانت
ظالمة .

ٲينجهم ڇه رفي ٲي ٲيوسته ريعايه تي مه ڇره ج و ٲه ڏاي بڪري و
ٲيوسته ٲيظهاري له پيش ڇه رفي تي ڏا ويٺه ي : (لَبِثْتُمْ وَاورِثْتُمْ) وه له لاي
ڇه فص ده غم ته ڪري له ڏال ڏا وه ڪو : (يَلَهْتُ ذَلِكَ) .

شه شهم ڇه رفي جيم ڪه له ڇرووفي ڇه لقه له يه ، ٲيوسته ريعايه تي
جه هرو شيده تي بڪري ، مه خسوس ڪاتي ساڪن بيت و بڪه ويٺه پيش تي و
ڏال و ڏال و ري و زي و سين و لام ، ويٺه ي : اجْتَنِبُوا ، اُجْدَر ، مَجْدُودُ ،
تَجْرِي ، لَا تَجْزِي ، اُجْسَامُهُمْ ، فَاجْلِدُوا ، وَلَا تَجْهَرُوا .

ڇه وٽه م ڇه رفي ڇي ڪه له ڇرووفي ڇه لقه ، ٲيوسته ريعايه تي
بڪري ، مه خسوس له صادو ڇاف و ٲي ڏا ، ويٺه ي : حَضَحَصَ
الْحَقُّ ، حِطَّةٌ ، حَقٌّ .

هه شته م ڇه رفي ڇي ريعايه تي ٲيوسته ، به تاييه تي ڪاتي ڪه
موشه ڏده ڏي ، وه ڪو : سَخَرْنَا .

نويه م ڇه رفي ڏاله ڪه له ڇرووفي ڇه لقه له يه و ڇه رفي جه هرو
شيده ته ، ريعايه تي ٲيوسته به م شيوه ڪه ده غم بڪري له ويٺه ي ڇويڏا ،
وه ڪو : وَقَدْ دَخَلُوا . وه له تي ڏا ، وه ڪو : لَقَدْ تَابَ اللَّهُ . وه ٲيظهاري
بڪري له پيش ڇرووفي (بل نفخر) وه ڪو : فَقَدْ بَاءَ ، وَلَقَدْ لَقِينَا ، قَدْ
نَرَى ، فَقَدْ فَازَ ، وَقَدْ خَابَ ، لَقَدْ رَأَى .

ٲيمامي ڇه فص ٲيظهاري ته ڪا له پيش ته م ڇه رفانه ڏا : جيم ،
ڏال ، زي ، صاد ، ضاد ، سين ، شين ، ٲي ، ميثاله ڪاني : قَدْ
جَاءَكُمْ ، لَقَدْ ذَرَأْنَا ، لَقَدْ زَيَّنَّا ، لَقَدْ صَرَّفْنَا ، قَدْ ضَلُّوا ، قَدْ سَمِعَ اللَّهُ ،
قَدْ شَغَفَهَا حُبًّا ، لَقَدْ ظَلَمَكَ .

ده يه م ڇه رفي ڏاله ڪه له ڇرووفي جه هرو شيده ته ، ٲيوسته له

مه خره جه وه باش ده ربکری ، وه ده غم ته کری له وینه ی خویدا وه کو : اِذْ
ذَهَبَ . وه له ظی دا وه کو : اِذْ ظَلَمْتُمْ .

ئیمامی چه فص ئیظهاری ته کا له گهل ته م چه رفانه دا که عیباره تن
له : قی و جیم و دال و ری و زی و سین و صاد ، میثاله کان : اِذْ تَبَرَّأَ
الَّذِينَ ، اِذْ جَاءَكُمْ ، اِذْ دَخَلُوا ، اِذْ رَأَى ، اِذْ سَمِعْتُمُوهُ ، اِذْ صَرَفْنَا .

یازده یه م چه رفی ری یه که چه رفی جه هرو ته وه سسوط و ته کرار و
ئینحیرافه . پیویسته ته ماشای ته م صیفه تانه ی بکری مه خسوس کاتی
موشه دده د بی ، وه کو : اِذْ تَبَرَّأَ ، وه واجبه ئیظهاری بکری له پیش نوون و
لامه وه ، وینه ی : وَقَرْنَ فِي بُيُوتِكُنَّ ، وَاسْتَغْفِرْ لَهُنَّ ، جائه گه مه ضموم
یا مه فتووح بوو ته وه ته فخیمی واجبه ، ته گه مه کسووریش بوو واجبه
ته رقیقی ، خواه که سره که ی ته صلی بی یا عاریض بی چه تتا به هوی
ئیماله وه ، وهك : مجریها ، یاخود به واسیطه ی رهوم یا ئیختیلاس بیت ،
وه کو له وه قفدا به یان ته کرین . ته گه ر ساکنیش بی ته وه ته رقیقی واجبه له
پینج حالا : یه که م ته وه یه که له پیشه وه که سره یه کی لازمی ته صلی
موتته صیل بی ، وه کو : رسالات ربی . دووه م ته وه یه که ساکن بی
له پاش که سره ی موتته صیله وه ، وه کو : مَرِيَّة . سییه م ته وه یه له پاش
که سره یه که وه بی که فه صل له به ییناندا بی به ساکنی غه یری چه رفی بی بی
وه کو : ذِکْرٌ وَسِحْرٌ . له حالی وه قفدا له سهر ته و چه رفی ری یه . چواره م
ته وه یه که له پاش که سره یه که وه بی که فاصیل له به ییناندا بی ساکینه بی ،
وه کو : خبیر ، قدیر ، بصیر . به وه قفه له سهر ری . پینجه م ته وه یه که له
پاش ته لفیکه وه بی ئیماله بکری ، وه کو : فِي الْغَارِ ، که له ئیماله دا ته بی
به : فِي الْغَيْرِ .

به لی ئیختیلا فی قاریئه کان هه یه له که لیمه ی : فِرْقٌ وَقِطْرٌ ، به
که سره ی چه رفی ته ووهل ، به عزی ته فخیمی ری ته کا ، چونکی چه رفی
ئستیعلاء موعاریضی ته رقیقه ، به عزی ته رقیقی ته کا له بهر که سره ی
ماقه بلی ری و موبالات ناکا به چه رفی ئستیعلاء له دواوه .

حما بینا له سهر ته و قه واعیده ی رابووران واجبه ته فخیمی ری

(ارجعوا) و (ام اُرتابوا) و (الذي ارتضى) ، چونكى كه سره‌ى همزه‌ى
ارجعوا ، لازم نيه و كه سره‌ى ميمى ام اُرتابو ، عاريضه و كه سره‌ى
ذالى : الذى ارتضى ، فه صل بووه له رى كه به ينى الذى ، هرچه ند له
ته له ففوظدا لاچووه له بهر (التقاء الساكنين) .

دوازده يه م حه رفى زى يه كه حه رفى جه هرو صه فيرو شيدده ته و
ريعايه تى ته و صيفه تانه‌ى واجبه ، مه خسوس فهرق كردن له به ينى خوى و
ظى گه وره دا .

سيازده يه م حه رفى سينه كه حه رفى جه هرو صه فيرو شيدده ته ،
ريعايه تى صيفه ته كاني واجبه و پيوسته ئيظهار بكرى له گه ل ته م
حه رفانه دا : تى ، جيم ، رى ، زى ، شين ، طى ، قاف .
مثاله كاني : نستعين ، مسجد ، وإذا النفوس زوجت ، مسرورا ،
واشتعل الرأس شيباً ، ويسطون ، ويسقون .

چواردده يه م حه رفى شينه كه له حه رفى همس وره خاوه ته ، پيوسته
ريعايه تى صيفاتى و پيوسته ئيظهارى له گه ل : تى و جيم دا وه كو :
(يشترون) و (تشابهت) و (شجرة) .

پازده يه م حه رفى صاده كه له خورووفى همس و شيدده ته ريعايه تى
صيفه ته كاني پيوسته و ئيظهارى واجبه له گه ل ته م حه رفانه دا : تى ،
حى ، دال ، صاد ، طى ، غه ين . مثاله كاني : حرصتم ،
أصحاب ، أصدق ، واضطبر ، ولتصغى .

شازده يه م حه رفى ضاده كه له حرووفى جه هرو شيدده ته ريعايه تى
صيفه ته كاني واجبه ، مه خسوس له گه ل ته م حه رفانه دا : تى ، جيم ،
طى ، ظى ، غه ين . مثاله كاني : أفضتم ، فى المضاجع واضطر ،
وانقض ظهرك ، ضغثاً .

حه قده يه م حه رفى طى يه كه له حرووفى جه هرو شيدده ت و
ئيطباقه ، پيوسته ئيظهارى له گه ل تى بچووكدا وه كو : تَطَهَّرْنَ ، و
أحطت و بسطت ، وه له گه ل دال دا .

هه ژده يه م حه ر في ظي يه كه له حرووفي جه هرو شيدده ت و
 ئيطباقه ، پيوسته ريعايه تي صيفه ته كافي و به نه وعي ئه دا بكر ئي كه
 جيابكر يته وه له زال .

نوزده يه م حه ر في عه ينه كه له حرووفي حه لقه و پيوسته ريعايه تي
 بكر ئي ، مه خسوس كاتي كه موشه دده د بي وه كو : يَصْعَدُ ، يا ساكن بي
 له به يني دوو موته حه ريكد ا ، وه كو : بالمعروف . يا مه فتووح بي له به يني
 دوو موته حه ريكد ا ، وه كو : وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا .

بيسته م حه ر في غه ينه ، ئيظهاري پيوسته به تاييه تي كاتي كه ساكن
 بي و له پيش ضاده وه بي وه كو : المغضوب . يا له پاش شينه وه بي ، وه كو :
 يغشي ، هه روا ئه گه ر له گه ل حرووفي ئيستيعلادا بي ، وه كو : (غضب
 الله) و (غضبا) .

بيستويه كه م حه ر في في يه ، ئيظهاري پيوسته كه له گه ل : بي و
 ميم و واودا بي ، وينه ي : (فبما رحمة) و (يعلم المفسد) و (لئوفوهم
 أجرهم) .

بيست و دوو وه م حه ر في قافه له حرووفي قه لقه له يه ئيظهاري واجبه ،
 مه خسوس كاتي ساكن بي ، يا له گه ل كاف دا بي ، وه كو : خَلَقَكُمْ . له
 قافي ساكد ا له پيش كافه وه قاريئه كان ئيختيلافيان بووه له ده غمداو له
 ئيظهاردا ، به لام ئيمامي حه فص ئيختياري ده غمي قاف له كاف دا
 ئه كا .

بيست و سييه م حه ر في كافه ، پيوسته ريعايه تي ، مه خسوس ئه گه ر
 : گه ل كافيكي تر دا بكه ويته يه ك و هه ردوو كيان موته حه رريك بن ،
 وه كو : مَسَلَكَكُمْ فِي سَقَر .

ده رزی نوزده یه م

لام له گه ل نوونا یا لامی مه کسوور
وه کو : (الله) و وه کو : (لن تبور)

هه ردوو لامانی : (ولیتلطفت)
ته وقیفیان بکه ی ته گه ی به شه ره ف

سکوونی لامی له فظی (أنزلنا)
ئیظهاری ته وی به قه د تووانا

لامی بینای فیعل ئیظهاری فه رزه
وه ربگره له من ته م ده رزه به رزه

وه کو (قل نعم ، التقی ، وقال ،
ضللنا إذا لم نرغ الكمال)

ماضی و موزاریع ته مر یه کسانه
مه ر له دوو جیدا باشیان بزانه

یه که م له گه ل لام دووهم چه رفی ری
له سه ر یاسای ده غم با ده غم بکری

لامی که وته سه ر ئیسمی جه لاله
ئیظهاری به چه ق حوسنی فیعاله

وه.كو (على الله) هم لامى (ولا)
له (ولا الضالين) ئه ي براى والا

لامى ساكن بى ده غمى كه له رى
ته نيا (بل ران) ئيستيشنا ئه كرى

لامى (بل) و (هل) لاي حه فصى ئيمام
له پيش ئه م هه شتا ظاهره ته مام

قى ، ثى ، زى وسين ، ضادو طاءو نوون
وينه ي له شه رحان به بى چه ندو چوون

ميم جه هرو شه دده ته واو بينه جى
هه روا غوننه یشى كه موشه دده د بى

ميمى زه نه دار كه وته پيشى بى
ئه بى غوننه كه ي به ئىخفاوه بى

به لام كه وته پيش باقى حه رفه كان
ئىظهاري فهرزه لاي قاريئه كان

مه خسوس كه گه یشت به واوو به فى
ئىظهاري به ليو فهرزه بيته جى

له هه رشوينيكدا ميمت كه وته دهم
ته رقيقى فهرزه براى موخته رهم

لام له حرووفی جه هرو ته وه سسوطه ، پیویسته ته رقیق بکری له
 چه ند شویندا . یه کهم کاتی که مه کسوور بی وه کو لامی : (الله) .
 دووهم : کاتی له پاش مه کسووره وه بی وه کو لامی ئیسمی جه لاله له پاش
 لامی حهرفی جه ره وه ، وه کو : (الله) . سییه م : کاتی که له گهل نووندا بی
 وه کو : (لنا) و (أنزلنا) و (لن تبور) . چواره م : لامه کانی (ولیتلطف) .
 پینجه م : لامی که له بینای فیعلدا بی تیکرا ، وه کو : قال ، یقول ، قل .
 شه شه م : کاتی که ساکن بی و نوون له دوايه وه بی ، وه کو : قل نعم .
 حه وته م : لامی نافیه ی (ولا الضالین) . هه شته م : لامی که داخل بی
 له سه ر ئیسمی جه لاله ، وه کو : (إلى الله) و (على الله) .

هه روا پیویسته بو لامی که ساکن بی له پیش حهرفی ری وه
 ده غم بکری له و ری دا ، وه کو : (وقل رب زدني علما) . وقل رب اغفر
 وارحم) . به لام جومله ی : (بل ران) جیاکراوه ته وه له و قاعیده یه و
 لامه که ی ده غم ناکری له ری دا ، نه کا که لیمه ی : (بل) بو ئیضراب
 له گهل فیعلی ماضیدا ئیلتیاسی بی به ته ثنیه ی (بر) وه . میثالی ئیظهاری
 لامی (بل) و (هل) له پیش نه وه هه شت حهرفانه وه که وتمان ، وه کو :
 (هل تأتیهم) و (هل ثوب الکفار) و (بل زین) و (بل سولت) و (بل
 ضلوا) و (بل طبع) و (بل ظننتم) و (هل ندلکم) .

تائیسته باسمان له لامی ته عریف نه بوو . حوکمی لامی ته عریف
 نه وه یه که ده غم بکری له چوارده حهرف له حرووفی هیجاء : ق ، ثی ،
 دال ، ذال ، ری ، زی ، سین ، شین ، صاد ، ضاد ، طی ، ظی ،
 لام ، نوون ، وه کو : التوبة ، الثواب ، الدین ، الذکر ، الرزق ،
 السمع ، الشهادة ، الصبر ، الضالین . الطیبات ، الظالمین ، اللؤلؤ ،
 النجم .

ئه م لامه له سه ر ئه م حهرفانه پی ئه لین لامی شه منسیه .
 لامی ته عریف له گهل غه یری ئه م حهرفانه دا ئیظهار ئه کری ،
 وه کو : القمر ، الجنة ، الحمد ، الخیر ، العلم . ههروه ها
 ئه وانی تریش . ئه م لامه پی ئه لین لامی قه مه رییه چونکی وه کو لامی :

القمر ، وایه و ده غم ناکړی له وچه رفه دا که ئه لکي پي ښه وه .
 بیست و پینځه م : میمه که حه رفی جه هرو شیدده ته ، ریعایه تی
 صیفه ته کانی واجبه و پیو یسته ئیخفاء بکړی له وکاته دا بکه و یته پیش حه رفی
 بی ، وه کو (جَزِينَاهُمْ بِمَا كَفَرُوا) وه ئیظهار بکړی له پیش باقی حرو و فی
 هیجاوه ، مه خسوس له پیش فی وه ، وه کو : (لَهُمْ فِيهَا) و له پیش
 واویشه وه ، وه کو : (غیر المغضوب علیهم ولا الضالین) . ئه م ئیظهاره
 له م شوینه دا ناوئه بری به ئیظهاری شه فیه وی .

ده رزی بیسته م

نوون حه رفی جه هره و به لین مه و صوفه
 وه صفی غوننه که ی به حه ق مه عرو و فیه

ده ربره غوننه ی نوونی موشه دده د
 ته رقیق بو نوونی (إِنَّا) تائه به د

ئیظهاری زه نه ی نوونی (أُنْعِمْتَ)
 غه ینی (المغضوب) بو ته جوید به سته

نوونی ساکینه و ته نوین به هه ردوو
 چوار حالت هه یه بیان زانه زوو

ئیظهار و قه لب و ئیخفاو ئید دیغام
 به یانیاں ئه که م بو غایه ی ئیفهام

فه رزه ئیظهاریان بو حه رفی گه روو
له له فظیکدا بن یاخود له ناو دوو

(ینأون . ینهون) بو وینه ی به که م
(من أمر . منهم) بو وینه ی دووهم

(حفیظ علیهم) بو وینه ی ته نوین
(فخذہ وکن من الشاکرین)

قه لب ته کرین به میم له پیشی بی دا
له گه ل غوننه داو ئیخفا له جیدا

(مِنْ بَعْد) وینه ی قه لبی به که مه
(سَمِيعٌ بَصِير) وینه ی دووهمه

ده غم ته کرین له گه ل غوننه به ته صمیم
له واووی دا هه م له نوون و میم

له به ر ئیلتیباس ئیستیشنا کران
(بنیان ، دُنیا ، قِنوان ، صِنوان)

ده غمیش ته کرین له لام وری دا
غوننه حه رامه به لام له وجیدا

لاکین (مَنْ راق) لای حه فصی ئیمام
شوینی ئیظهاره نه ک جی ئیددیغام

ئىخفای تە نوین و نوونی زەنە دار
لا باقى حرووف فەرزه به قەرار

نوون حەرفى جە هرو تە وه سسٹو غوننە يە ، وه له له فظى (انا) دا
تە رقيقى پيوسته ، وه له كساتى سكووندا ئىظھارى لازمه ، وينە ي :
(أنعمت) . وه كو چون غەينى ساكن له : (غَيْرِ الْمَغْضُوبِ) دا ئىظھارى
پيوسته .

جابرانن ئە حوالى تە نوین و نوونی ساکینە چوارن : ئىظھار .
ئىدغام . قەلب ، ئىخفای (مع الغنة) . ئىظھارىيان واجبه له گەل حرووفى
حەلقدا ، خواه ئە و نوونە ساکینە له گەل حەرفە حەلقە کە دا له يەك
کە لیمە دا بن ، وه كو : يَنَّاوَنَ وَيَنْهَوْنَ . يا له دوو کە لیمە دا بن ، وه كو :
مِنْ أَمْرٍ وَمِنْهُمْ . مىثالى تە نوین له گەل ئەم حەرفانە دا - کە له واقعدا ئە وان
له دوو کە لیمە دا ئە بن - وه كو : حَفِظْتُ عَلِيمٌ . هەموو مىثالە کان : مِنْ
أَمْرِنَا . رَسُولُ آمِينَ . مِنْ هَادٍ . سَلَامٌ هِيَ . أَنْعَمْتَ . سَمِيعٌ عَلِيمٌ . إِنْ
حَكَمْتُمْ ، غَفُورٌ حَلِيمٌ . مِنْ غَلٍّ . عَزِيزٌ غَفُورٌ . مِنْ خَيْرٍ . قِرَدَةٌ
خَاسِئِينَ .

ئىدغاميان ئە كرى كاتى بکە ونە پيش حرووفى : (يَرْمَلُونَ) ه وه ،
به لام دە غمیان له لام و رى دا بى غوننە يە و له بى و ميم و واو نوون دا
به غوننە دە بى ، مىثالى دە غمى بى غوننە وه كو : مِنْ لَدُنَّا . يَوْمَئِذٍ لَخَبِيرٌ .
مِنْ رَبِّكُمْ . مِنْ رَبِّ رَحِيمٍ . مىثالى دە غمى به غوننە يش وه كو : فَمَنْ
يَعْمَلْ . يَوْمَئِذٍ يَصْدُرُ . مِنْ وَاقٍ . جَنَاتٍ وَعُيُونٍ . مِنْ مَحِيصٍ . صِرَاطٍ
مُسْتَقِيمٍ . مَنْ نَشَاءُ . عَذَابًا نَكْرًا .

قەلبیان دیتە جى ، به م جوړه قەلبى تە نوین و نوونی ساکینە ئە كرى
به ميم كاتى کە بکە ونە پيش حەرفى بى وه ، وه كو : (مِنْ بَعْدِ) و (سَمِيعٌ
بَصِيرٌ) .

ئىخفائىش ئەكرىن لەپىش غەيرى ئەو حەرفانە كە باسيان كرا ،
 وه كو : لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ . جَنَّتِ تَجْرِي . مِنْ ثُلْثِي اللَّيْلِ . مَاءً ثَجَّاجًا . مَنْ
 جَاءَ . كَثِيرًا جَزَاءً . عِنْدَ رَبِّهِمْ . ذَكَاً ذَكَاءً . مُنْذِرًا . جَنَّتِ عَذْنٌ ذَلِكَ .
 مِنْ زَوَالٍ . يَوْمَئِذٍ زُرْقًا . مِنْ سُوءٍ . بَشَرًا سَوِيًّا . مِنْ شَيْءٍ . غَفُورٌ
 شُكُورٌ . مِنْ صِيَاصِيهِمْ . رِجَالٌ صَدَقُوا . مَنْضُودٌ . قَوْمًا ضَالِّينَ . مِنْ
 طُورٍ . قَوْمًا طَاغِينَ . مِنْ ظَهِيرٍ . قَوْمًا ظَالِمِينَ ، أَنْفُسُكُمْ . كِتَابًا فَذُوقُوا .
 مِنْ قَرَارٍ . شَاعِرٌ قَلِيلًا . مَنْ كَانَ . فِي يَوْمٍ كَانَ .

هَيِّ (جَبَاهُهُمْ) لَهُ كَهْلَ (عَالِيهِ)
 هَيِّ (يَعْلَمُهُ) لَهُ كَهْلَ (مَالِيهِ)

ئىظھاريان لەسەر ياساي تەجویدە
 تەجوید کردەوہى قارىی رەشیدە
 دەربرە دوو یى کە موتەحەررىک بن
 با لە شەکلێشدا ناموافیق بن

ئەو یى مەکسوورەو لەپاش مەفتوووحە
 عەکسێشى ئىظھار بو ئەو مەمدوووحە

یى موتەحەررىک ماقەبلى ساکن
 حەقى ئىظھارە باش ئاگادار بن

زەنە دەربرە لەپىش ھەمزەو ھى
 لەپىش عەین و نوون ئاگات لەخوت بى

ھەموو حوکمى یى ھەبە لەبوواو .
 پێویستە بو تو چاودیری تەواو

هِيْ لَه حَرَووْفِي حَه لَقَه وَ هَه مَسَه ، وَاجِبَه ئِيْظَهَارِي بَكْرِيْ ،
 مَه خَسُوْس كَاتِيْ كَه دُوو هِيْ بَكَه وَنَه يَه كُ ، وَه كُو : جِبَاهُهُمْ .
 ئِيْظَهَارِي يِيْ وَاجِبَه مَه خَسُوْس ئَه گَه ر مَه كَسُوور يِيْ لَه پَاش فَه تَحَه وَه
 يَا مَه فَتُووَح يِيْ لَه پَاش كَه سَرَه وَه ، هَه رَوَا ئَه گَه ر مَوْتَه حَه رِيْكَ يِيْ لَه پَاش
 سَاكَنَه وَه بَه مَه رَجِيْ ئَه وَ سَاكَنَه تَه نُوِيْن وَ نُووِيْ سَاكِيْنَه نَه يِيْ . وَه وَاجِبَه
 سَكُووَنَه كَه يِ دَه رِيْبِرِيْ كَاتِيْ لَه پِيْش هَه مَزَه وَه يِيْ ، وَه كُو : لَا تَيَّأَسُوْا . يَا
 لَه پَاش هِيْ وَه يِيْ وَه كُو : فِيْه . يَا لَه پِيْش نُووَنَه وَه يِيْ . وَه كُو : اَيْنَ الْمَفَرِّ .
 يَا لَه پِيْش عَه يِنَه وَه يِيْ وَه كُو : فِيْ عِيْن . حَه رَفِيْ وَاوْ لَه ئَه حَكَاْمَدَا وَه كُو يِيْ
 وَايَه .

بَه عَزِيْ يَاسَايْ گَشْتِي

نَه رَمِيْ وَ نَاسَكِيْ حَرَووْفِي سَوَفَلِي
 رَا بَغْرَه بَه حَه ق بَه مَوَعْتَه دِيْلِي

تَه فَخِيْمِي حَه رَفِيْ ئِيْسْتِيْعَلَاوْ ئِيْطَبَاق
 حَوْمَكِي قَوْرَايَه (عَلَى الْاِتِّفَاقِ)

حَه رَفِيْ قَه لَقَه لَه ئَه يِيْ ظَاھِيْر يِيْ
 بَه تَايِيْبَت كَاتِيْ زَه نَه يِ دَاثِيْر يِيْ

لَه زَه نَه يِ وَه قَفَا قَه لَقَه لَه يِ كُوْبِرَان
 لَه زَه نَه يِ حَه رَفَا قَه لَقَه لَه يِ صَوْغِرَان

(اللَّهُ أَحَدٌ) وَيْنَه يِ يَه كَه مَه
 (أَقْرَبُ إِلَيْهِ) وَيْنَه يِ دُووَه مَه

له مه وپیش باسی چاودیری صیفات یه که یه که ی حرووی سی .
 کرد ، لیره یش به شیوه ی گشتی باسی صیفه تی به عزه کو مه له حرووی
 نه که ین :

حرووی سوفلی که غه یری حرووی ئیستیعلان ، پیویسته ته ماشای
 سووکی و ئیستیفاله یان بکری . حرووی ئیستیعلاء زیعایه تی عولوییه تیان
 بکری ، به تاییه تی حه رفه ئیطباقه کان ، زور ریعیایه تیان لازمه . پیویسته
 ریعیایه تی حرووی قه لقه له بکری و باش ده ربیرین . به تاییه تی کاتی ساکن
 بن و له کاتی سکوونی وه قفدا زورتر مولا حه ظه یان بکری . به حه رفی
 ساکنی ناو که لیمه وه کو قافی (أقرب إلیه) نه لین : قه لقه له ی صوغرا . به
 ساکنی حالی وه قف نه لین : قه لقه له ی کو برا ، وه کو (الله أحد) .

ده رزی بیست و یه که م

ئیدغام نه مه یه حه رفی زه نه دار
 گوم بکه ی ته واو له حه ره که دار

موته ماثیل بن یا موته قاریب
 یا موته جانیس نه ی برای طالیب

به عنی سی به شه به شی یه که میان
 دیته جی له ناو موته ماثیلان

موته ماثیلان دوو حه رفی وه هان
 یه ک بی صیفه ت و مه خره جه که یان

حوکمی وجووبه به یاسای ته جوید
 (اضرب بعصاك) که لامی مه جید

به شی دووه مین ده غمی دیته جی
له ناو دوو چه رفا موته قاریب بی

موته قاریبه یین دوو چه رفی ئاوان
نزیك بی له یه ك وه صف و مه خره جیان

(يَلَهْتُ ذَلِكَ . اَرْكَبُ مَعَنَا .
أَلَمْ نَخْلُقْكُمْ) وینه ن له م شوینا

به شی سییه میان موته جانيسان
صیفه تیان جیايه مه خره جیان یه کسان

(وَدَّتْ طَائِفَةٌ) میثالی وایه
بو ده غمی هاوجینس پرووناکی تیایه

که گرده وه بوون موته ماثیله یین
یاخود دوو چه رفی موته قاریبه یین

هه روا دوو چه رفی موته جانيسه یین
وه کو وه رت گرت له سه ر میثاله یین

مادام ساکن بی یه که م له وانا
ده غمی پیویسته له دووه میانا

گه لی نموونه ی به شیوه ی مه عرووف
رaboوردن له سه ر چاودیری حرووف

لاى ئىمامى حە فەص لامى (بَلْ رَانَ)
حە فەص لامى ئىظھارە زووش و توومانە

هەم ئىظھارە حە فەص لامى نە وەك ئىدەغام
لەم چەن مەئالەى مە شەوورن لاى عام

لە فەظى (سَبَّحْ) لە گەل (قُلْ نَعَمْ .
هُم فَالتَقَمَهُ . فِي يَوْمٍ . أَهْم)

هەروا (لَا تُزِغْ قُلُوبَنَا بَعْدَ
إِذْ هَدَيْتَنَا) يا صادق الوعد

ئىدەغامى كە بىر وەها دىتە جى
يە كەم وەك دوو وەم مەتە حە رىك بى

خوواه لە حە رەفە بى مەتە مائىلە بى
ياخود حە رەفە بى مەتە قارىبە بى

وەكو : (تَأْمَنَّا . مَكَّنَّا . خذها
على مسلك الحفص المقتدى)

ئىدەغام لە عورفى ئەھلى تە جەویدا ئە وەيە : دوو حە رەف تىكەل
بەكەى بە يەك و بە ھىز بە جارى بىانخوئىتە وە ، جا ئىدەغام بە ئىعتىبارى
مەودغەم و مەودغەم و فەھى لە سەر سى بە شە : يە كەم ئىدەغامى
مەتە مائىلە بى ، كە بىرتى يە لە داخەل كەردنى حە رەفەكى ساكن لە حە رەفەكى
مەتە حە رەفەكىدا ، بە مەرجى ئە و دوو حە رەفە لە وىنەى يەك بى ھەو

مه خره ج و هاوصيفه ت بن ، وه كو : دوو بى له ميثالى : اضرب بعصاك
 الحجر . وه دوو لام له ميثالى : بل لا يخافون . وه دوو ذال له ميثالى : اذ
 ذهب . وهكذا . دووهم ئيدغامى موته قارييه بن كه عيبارته له وه : دوو
 حه رف هاووينه نه بن ، به لام نزيك بن له يه كه له مه خره ج و صيفه تداو
 يه كه ميان ده غم بكه ي له دووهمياندا ، وه كوده غمى حه رفى ثى له ذال دا
 له جومله ي : يلهث ذلك . وه ده غمى بى له ميم دا له جومله ي : اركب
 معنا . وه ده غمى قاف له كافدا له جومله ي : ألم نخلقكم . سيهم
 ئيدغامى موته جانيسه بن كه عيبارته له : ده غمى حه رفى له حه رفىكى
 وه هادا كه نه هاووينه ونه نزيكى يه كه بن ، به لكو هاوجينس بن ، وه كو :
 تى و طي گه وره له ميثالى : ودت طائفة . وه تى و دال له ميثالى : فلما
 اثقلت دعوا لله . وه لام و رى له ميثالى : وقل رب . وه ذال و ظى له
 ميثالى : اذ ظلموا أنفسهم . وه ميثالى هم نه وعه ده غمانه مان وت له
 باسى چاوديرى صيفاتى حرووفدا ، كه له چ شوينيكدا ده غم هه يه و له
 چ شوينيكدا نيه . جا مادام دوو حه رف له م سى به شانه كه وتنه يه كه و
 نه وو له ساكن و دووهم موته حه رريك بوو نه وه ده غمى يه كه م له دووهمدا
 پيوسته له سه ر نه و ته فصيله كه باسمان كرد . به لام حه فص (رحمه الله)
 چهن مادده يه كى جيا كردووه ته وه و ئيدغامى تيدا نه كردووه . له به شى
 موته مائيله بن دا ، وه كو : في يوم . كه ده غمى يى (في) نه كردووه له
 يى (يوم) دا . وه له موته قارييه بن دا وه كو : هم فالتقمه . كه ده غمى
 ميمى (هم) نه كراوه له في (فالتقمه) دا . وه (قل نعم) كه ده غمى لامى
 (قل) نه كراوه له نوونى (نعم) دا . وه وه كو : (سبحه) كه ده غمى حى
 نه كردووه له هى دا . وه ميثالى (لا ترغ قلوبنا) كه ده غمى غه بن نه كراوه له
 قافدا له گه ل نه وه شدا هم حه رفانه به موته قارييه بن نه ژميررين . نه مه
 تايسته باسى ئيدغامى دوو حه رفى نه وو له ساكن و ثانى موته حه رريك
 بوو ، كه به ئيدغامى صه غير مه شهووره .
 نه مئيدغامى كه بير نه وه عيبارته له وه : دوو حه رفى

موتە حەررېك بکە ونه یه ک و ده غمی ته ووهل بکړی له دووه مدا ، خواه ته و دوو حه رفه موتە ماثیله ی بن ، وه کو میثالی : مَا لَكَ لَا تَأْمَنَّا عَلَى يُوسُفَ کە ته صله کە ی (لَا تَأْمَنَّا) بووه به ره فعه ی نوونی لامولفیعل و فه تحه ی نوونی ضه میری موتە کە للیمی (مع الغیر) و ده غمی یه کە م کراوه له دووه مدا . یا میثالی : مَا مَكَّنِّي فِيهِ رَبِّي . کە ته صله کە ی (مَكَّنِّي) بووه له بابی ته فعیل و نوونی ته ووهل مه فتووح و نوونی دووهم مه کسوور بووه و ده غمی ته ووهل کراوه له ثانیدا . یا ته و دوو حه رفه له موتە قاریبه ی بن .

ته م ئیدغامی کە بیره له سه ر مه ذهه بی ته بوعه مر جاری یه و دیته جی له هه موو قورئاندا ، به لام له سه ر مه ذهه بی حه فص ته نیا له دوو شویندا هه یه کە یه کە میان له سووره تی (یوسف) دایه و دووه میان له سووره تی (الکهف) دایه . هه روه ها بزائن کە ئیمامی حه فص له جومله ی (لَا تَأْمَنَّا) دا ئیشمام ته کا . واته له کاتی ته له ففوظ به نوونه موشه دده ده کە دا لیوه کانی ته لکینی پیکه وه بو ئیشه ره ته لای ته وه کە ته و نوونه ، وه ختی خوئی مه ضموم بووه ؛ چونکی حه رفی (لا) نافیه یه و عه مه ل ناکاو ناهیه نیه .

ده رزی بیست و دووهم (مدّ)

مه د مانای تووله به هه رچونیک بی
له هه ر له فظیکدا و له هه ر شوینیک بی

یا خو به خو یه و سه به بی نی یه
ته م مه ده ناوی طه بعی و ته صلی یه

یانی به بی مه د بوونی نایابه
(قال ، یقول ، قیل) یا بابه

ئه نڊازهي توولي به قه د ئه لفيكه
چون دوو حهره كه ي ماده ي حه رفيكه

يا سه به ب داره هه مزه يا سكوون
له مه ده رناچي له روبي مه سكوون

توولي زياتره له مه ددي ئه صلي
ناوي فهرعي يه و عاريضي جه لي

ئه وه ي سه به بي هه مزه يه ئه گهر
له عه يني له فظا هاته به ر نه ظهر

مه ددي واجبي موته صيل ناوه
له بو ئه م مه ده هه تاكو ماوه

ميثالي (السوء ، جيئ ، و جاء)
موته واته ري نه قلي قورائه

به دوو ئه لف و نيو به پينج حهره كات
طوولي پي ئه ده ن ئه هلي قيرائات

ئه وه يش هه مزه كه ي له له فظي ثاني
ثابته برام ئه بي بيزاني

مه ددي جائيزي مونفه صيل ناوه
له بو ئه م مه ده تا دونيا ماوه

(قُوا أَنْفُسَكُمْ ، يَا أَيُّهَا النَّاسُ ،
فِي أَيْمَانِكُمْ) سَنَ مِثَالَن خَاص

ئەندازەى كاتى حەدرۆ ئىستیعجال
بە وینەى طەبیعی دیتە سەر مەقال

بۆ كاتى تەدویر بە چوار حەرە كات
یانى دوو ئەلف طوولى پى ئەگات

كاتى تەرتیل و تەجویدی كامیل
دوو ئەلف و نیو ئەى براى فاضیل

ئەوێ سەبەبە كەى سكوونه

ئەوێش سەبەبى سكوونه هەروا
دوو بەشى ساغە بى شوبهە و هەوا

یا سەبەبە كەى لازمى ذاته
یا لەبەر وەقفە و لە عاریضاته

یە كەم چوار بەشە بە یاسای تەرتیب
بۆت بە یان ئە كەم ئەى براى نە جیب

بەشى یە كە میان لە ماددەى تەنزیل
مەددى لازمى كە لیمى ئە قیل

هه یه له پاش مه د ساکنیکی وا
ده غم کراوه له حه رفی دوا

به (وَلَا الضَّالِّينَ) به (طامّه) و (صاخّه)
هاتوه وینه یان ته لئی گولباخه

ته ندازه ی طوولی شه ش حه ره کاته
یانی به سیّ ته لف مه ددی ته صواته

به شی دووه میان ته ی برای شه ریف
مه ددی لازمی که لیمی خه فیف

لیرا له پاش مه د حه رفی زه نه دار
ده غم نه کراوه دیاره به قه رار

وه کو : (آلآن وقد عَصَيْتَ)
مه ددی سیّ ته لفه بیزانه به سته

به شی سییه میان به بی ده خيله
مه ددی لازمی حه رفی ته قيله

شوینی حه رفیکه (فواتح) ماوا
هیجاء سیّ حه رفی مه ددی له ناوا

مابه عدی مه ددیش ده غم کراوه
به (ألف ، لام ، میم) وینه ی ته واوه

به شی چواره مین ئه ی برای شه ریف
مه ددی لازمی حه رفی یه و خه فیف

ئه میش به وینه ی براکه ی وایه
به س مابه عدی مه د بی ده غم و دایه

مه ددی هه ردوویان موشبه عه و طه ویل
دووهمیان خه فیف یه که میان ته قیل

وه کو (کاف ها) حامیمی ئه عظم
(قاف والقرآن)، (نون والقلم)

حه رفه کان هه شتن وه حیی موقه دده س
وان له مه جمووعه ی (عسلکم نقص)

ئه ندازه ی توولیان سی ئه لفی ته واو
خیلافی قوراء نابینی له ناو

به لام له عه ینی (مریم) و (شوری)
دوو شیوه ی زیاد ریوایه ت کرا

یه که م (کالسابق) دووهم دوو ئه لف
یه که م موختاره (لاتتکلف)

مه ددی وه قف

ئه و مه دده يش له بهر سکوونی عاریض
دیته ئاراوه به بی مو عاریض

مه ددی که له بهر سکوونی وه قفه
نه بو که لیمه و نه له بو حه رفه

که وه قفت نه کرد ئاگات له خو بی
مه ددی طه بیعی ئه بی بیته جی

وه کو (العقاب) وه کو (خالدون)
به وینه ی (بصیر) به وینه ی (ممنون)

ئه ندازه ی ئه ویش سی ئه لفه ته واو
مه ددی پی بده به ئیخلاص و تاو

مه ددی لین

مه ددی لین هه یه له سه ر ئیشتیهار
واوو یائیکه صاف و زه نه دار

ماقه بل مه فتووح ، مابه عدی مه وقووف
وه کو (بیّت) و (خوف) لای قورای مه عرووف

مه ددی به دهل

چه ن مه ددی کی تر مه شهوورن به دهم
ئه گه رینه وه بو : (ما تقدّم)

مه ددی به ده لی هه مزه ی زه نه دار
(آدم) و (ایمان . مؤمن) دیته کار

ئه م مه دده ناوی مه ددی به ده له
به قه د طه بیعی مه ددی ته فضه له

مه ددی عیوه ض

مه ددی عیوه ضیش به وه قفه له سه ر
ته نوینی مه نصووب خو ی ته خاته ده ر

وینه ی (حکیما) وینه ی (علیما)
وه کو طه بیعی دیت له ته علیما

مه ددی چه رفی

مه ددی کی چه رفیش به وینه ی طاها
حا ، له حامیها ، کاف ، له کاف ها

قه سه م به ته نزیل هه مووی طه بیعی یه
سه ره به خو بوونیان غه یره شه رعیی یه

مه ددی ته مکین

ینی یه کی ساکن کاتی جی بگری
له پاش ینی مه کسوور که موشه دده د بی

ناوی مه شهووره به مه ددی ته مکین
وه کو (حییتیم) وه کو (نبیین)

مه ددی فاریق

مه ددی فاریقی ئینشا له خه بهر
چوار شوینی ههیه راست و موخته بهر

له ئه نعامه دا (الذکرین)
دوو جار مه ذکووره (یا نور عینی)

(الله اذن) له سووره ی یونس
(الله خیر) له نه ملایه و بهس

ئه مانه هه مووی به شیوه ی جه زمی
ئه روڤنه وه سه ر لازمی که لمی

مه ددی صیله

مه ددی به مه ددی صیله شه هیره
مه ددی ته طویلی حه ره که ی ضه میره

بهس بو مه کسووره و مه ضموومی طهبعی
نهك بو مه وقووف و مه فتووحی فه رعی

به م شه رته له پاش سکوونو نه بی
به وینه ی (فیه) ئاگات له خو بی

نه لکابی به وه یش له دوایه وه دی
وه کو (له الدین) کاتی دیته جی

صیله موطله قه لای ئیبنوکه ئیر
پاش سکوونیش دئی به قه صدی ته یسیر

موافیقیه تی ئیمامی زانا
حه فص له صیله ی (فیهِ مُهانَا)

ئه ندازه ی صیله به قه د یه ك ئه لفه
یانی مه ددیکی طه بیعی صیرفه

ئه گهر هه مزه ی قه طع بی به دوایا
دوو ئه لف و نیوه مه د له ئه دایا

وهك (مِنْ علمه إِلَّا بما شاء
إِنَّه اَضْحَكَ حَسْبًا یشاء)

(أَلِقَه) له نه ملا (ارجه) له ئه عراف
ساکنن دوورن له صیله ی ئه طراف

به مه د صه دهه زار صه لات و سه لام
له سه ر ره هبه ری عاله می ئیسلام

له سه ر مه ددی ئه و بو ئال و یاران
بو په ی ره وانیش له رۆزگاران

حه رڤي مه د عيبارته له ټه لف ټيکراو له واو به و شهرته ساکن بڼو
ماقه بله که ي مه ضموم بڼو ، له يڼي به و شهرته ساکن بڼو ماقه بله که ي
مه کسور بڼو .

جا حه رڤي مه د دوو به شه : يه که م ټه وه يه هر نه فسي حه رڤه که
خوي بڼو له سهر سه به بي خارجي يه وه نه بڼو . ټه م نه وعه مه دده
پڼي ټه لين : مه ددي طه بيعي و ټه صلي وه کو ټه لفی : قال ، وه واوي :
يقول ، وه يڼي : قيل . دريژي ټه مه به قه د ټه لفيکه که بريتي يه له دوو
حه ره که .

دووه م مه ددي عاريضه که عيبارته له و مه دده به هوي سه به بيکه وه
په يداووبڼو ټه و سه به به يش يا هه مزه يه يا سکونه ، واقه هر ټه لفی يا
واوي يا يڼي يه که له پاشيه وه هه مزه بيڼي وه کو : جاء . يا سکون بيڼي
وه کو : آلاڼ . ټه وه ټه و حه رڤانه مه ددي عاريضيان هه يه و تووليان
بيڼي ټه دري زياد له و ټه نډاره که نه فسي خويان داواي ټه کا .

جا ټه و سه به به که هه مزه يه ، يا وا له عه يڼي ټه و که ليمه دا که
حه رڤه مه دده که ي تيايه و وا له پاشيه وه ټه وه مه دده کان پيان ټه لين مه ددي
موتته صيل ، وه ټه نډازه ي تووليان به قه د دوو ټه لف و نيوه ، ميثالي ټه مانه
وه کو : جاء . يجي . وجي .

وه ټه گهر هه مزه که له که ليمه يه کی ترا بوو ، وه کو : اتي امر الله ،
ټه وه پڼي ټه لين : مه ددي مونفه صيل ؛ چونکه سه به به که ي وا له
له فظيکدا جيايه له که ليمه ي مه دده که . هه روا ناوي به جائيز ټه به ن ،
چونکی ټيختيلافي قوراء هه يه له ټه نډازه ي تووله که يداو له ټه نډازه ي ټه م
مه دده دا ټيختيلاف هه يه . له لاي به عزتي قوراء سي ټه لفه و له لاي

به عزتي تر دوو ټه لفه . راجيح ټه مه يه که له کاتي خوښندنه وه ي په له په لدا
به قه د يه که ټه لفه و له کاتي ته رتيلدا سي ټه لفه و له کاتي ته وه سسوطدا دوو
ټه لفه .

ټه گهر سه به به بي مه دده که سکونه ، ټه مه يش له سهر دوو قيسمه ؛

چونکی ئەو سکوونه یا لازمی که لیمه که یه و له هه موو حاله تیکدا هه یه .
یاخود لازم نیه و له کاتی وه قفه کردن له سهر که لیمه که دا هه یه و له غه یری
ئەو حاله ته دا نیه . جا به شی یه که م دوو قیسمه :

یه که م ئەو که له غه یری فه واتیحی سووره ته کاندای ، ئەم به شه
پیی ئەلین : مه ددی لازمی که لمی ، جا ئە گهر ئەو ساکنه وا له پاش
مه دده که وه ده غم کرابوو له حه رفی دوا ییدا ئەو وه پیی ئەلین : مه ددی لازمی
که لمی موته ققه ل ، وه کو (ولا الضالین و دابة و طامة و صاخة) . وه ئە گهر
ئەو ساکنه ده غم نه کرابوو ئەو وه ئەو مه دده پیی ئەلین مه ددی لازمی که لمی
موخه فقه ف ، وه کو : (الآن وقد عصيت) .

دوو وه ئەو وه یه له فه واتیحی سووره ته کاندای ، ئەم به شه پیی ئەلین
مه ددی لازمی حه رفی . جا ئە گهر ئەو ساکنه وا له دوا ی مه دده که وه
ده غم کرابوو ئەو وه پیی ئەلین : مه ددی لازمی حه رفی ته قیل ، وه کو
(ألف لام میم) . وه ئە گهر ساکنه که ده غم نه کرابوو ئەو وه ناوی مه ددی
لازمی حه رفی خه فیه ، وه کو حامیم . طاسین . ئەم دوو به شه
حه رفی یه ناویان : مه ددی مو شبه عی حه رفی یه ، ئەندازه ی توولی ئەم
به شه و به شی لازمی که لمی سی ئەلفه .

به شی دوو وه له مه ددی که له بهر سکوونی عاریض ئەب عیباره ته له
مه ددی که په یدائه ب له پیش ئاخری که لیمه وه له بهر خاتری وه قفه له سهر
که لیمه که ، وه کو : (اولوا الألباب . العقاب . خالدون . مؤمنون .
خبیر . بصیر) له کاتی وه قفه کردنا له سهر یان . ئەم له حالی وه قفدا
پیی ئەلین مه ددی عاریضی وه قف . وه ئەندازه ی مه دده که ی سی ئەلفه .
ئە گهر وه قفه نه کرا له سهر که لیمه که ئەو وه به س مه ددیکی طه بیعی ئەمین
که پیویسته چاودیری بکری . جا ئەو هی تائیتا با سمان کرد له ئە قسامی
مه د هه شت قیسم بوو :

- ۱ - مه ددی طه بیعی . ۲ - مه ددی واجبی موته صیل .
- ۳ - مه ددی جائیزی مونفه صیل . ۴ - مه ددی لازمی که لیمی ته قیل .

۵ - مه ددی لازمی که لیمی خه فیف . ۶ - مه ددی لازمی خه رفی ته قیل .
۷ - مه ددی لازمی خه رفی خه فیف . ۸ - مه ددی وه قف .

له لای ته هلی ته جوید چهن به شی تر له مه د مه شهووره که
له واقعدا ته گه رینه وه بوسه ر ته م قیسمانه که رابووردن :
یه که م مه ددی به دهل که عیاره ته له مه ددی به دهل بی له هه مزه ی
ساکنی ته خفیف کراو ، وه کو ته لفی آدم و یی ایمان و واوی مؤمن . ته م
مه دده له سه ر ته ندازه ی مه ددی طه بیعی یه .

دووهم مه ددی عیوه ض که بریتی یه له مه ددی که به عیوه ضی
ته نویندا دیت ، وه کو (علیا) له حاله تی وه قفدا که ته صله که ی (علیا)
بووه به ته نوین . جال له کاتی وه قفدا قه لبی ته نوینه که مان کردوه به ته لف .
سییه م مه ددی خه رفی وه کو له و خه رفانه دا که له فه واتیحی
سووره ته کاندای که دوو خه رفی هیجائی ته بن ، وینه ی : طاها و حاله
حامیمداو ها له کاف هادا . ته مانه یش به راستی هه ر مه ددی طه بیعین و
به شیکی زیاد نین .

چوارهم مه ددی ته مکینه که عیاره ته له یی یه کی ساکن که
له پیشیه وه یی یه کی شه دده داری مه کسوور بیی ، وه کو : (وَإِذَا حُیَّتُمْ) و
(مع النبیین) ته مه یش هه ر به ته ندازه ی مه ددی طه بیعی یه .
پینجه م مه ددی که فاریق بی له به یی ئیخبار و ئینشاء دا ، وه کو :
الذَّکَرِین ، وه (الله اُذِنَ) له سووره تی نیساء دا ، وه : (الله خیر) له
سووره تی نه مل دا . ته م مه دده یشه به ر مه ددی لازمی موته ققه لی که لیمی
ته که وی .

شه شه م مه ددی لینه که عیاره ته له واویکی ساکن یاخود یی یه کی
ساکن که ماقه بله که یان مه فتووح بی و وه قفه له سه ر مابه عده که یان
کرا بی ، وه کو که لیمه ی (بیت) و (خوف) له ئایه تی (وَأَمَّنْهُمْ مِنْ
خَوْفٍ) دا .

خه وته م مه ددی صیله یه که عیاره ته له واوی یاخود یی یه ک له پاش

ضه میره وه په یدائه بی به مه رجی ته وضه میره مه ضموم بی وه کو : (لَه) یا
 مه کسور بی وه کو : (به) به شه رتی له پیشه وه ساکن نه بی وه کو : (فیه) و
 مه ربو و طیش نه بی به مابه عده که یه وه وه کو (له الحق) و (له الدین) .
 به لام ئینو که یر ئیعتیباری صیله ی مه دده ته کا له پاش سکوونه وه ، وه
 حه فص موافقه له که لیا له ئایه تی (فیه مَهانا) دا . میقداری مه ددی صیله
 به قه د ته لفی که مه گهر هه مزه ی قه طعی له پاشه وه بی ، وه کو : (ولا
 یحیطون بشی من علمه إلا بما شاء) و (إنه أضحک) ته وه مه ددی صیله
 له م شوینه دا به قه د مه ددی مونفه صیلی جائیزه واته دوو ته لف و نیوه .
 بیدار بن : هی له ئاخری (أرجه) له ته عرافداو (ألقه) له نه ملدا
 ساکن و مه ددی صیله نین .

دهرزی بیست و سییه م وه قفه

وه قف وه ستانه به یاسای لوغه ت
 له هه ر شوینیکا به هه ر که یفییه ت

به عور فی ته جوید وه ستانی قاری
 له سه ر که لیمه ی که لامی باری

ته قسامی زورن به لام به کورتی
 پی ت نیشان ته دهم چوار به شی پونختی

ئا ته م چوار قیسمه ته ی برای فه صیح
 تامه و کافیه و حه سه نه و قه بیح

وه قفى تام

وه قفى تام وه قفه له سه ر له فظى وا
عه لاقه ى نه بى به رى بو دوا

كه وابوو وه قفه له ويا ته واوه
ئيبتيديايش به ولاى شيرينه و لاوه

نیشانه ى وايه ئه م نه وعه وه قفه
خاتيمه ى به حشه ئه و جوړه حه رفه

ئه ولاى ئه ووه لى به حثيكي تره
بوږيه ئه و وه قفه له شير خوشتره

يا له و جى وه قفا سووره ت ته واوه
سووره تيكي تر دى له دواوه
يا ئه ولاى صه داي حه رفى نيدايه
يا باسى ئه مرو نه هبى خودايه

يا موصه دده ره به لامى قه سه م
يا شهرط و جه زاي حه قفى مجسم

يا خو مه قامى وه عدو وه عيده
ئه م لاکه ى وه عده و ئه ولاى ته هديده

يا جنى به يانى دوو حالى وايه
كه ضيددى يه کن وينه ى غه و غايه

هه روا به م شیوه که به یانم کرد
فاریق دیاره لای ئینسانی ورد

وه قفی کافی

کافی وه قفه یه له شوینیکی وا
عه لاقه ی مه عنا بیی بو دوا

بو به روودوا وه قفی مه عنه وی
بیی نهك ره بطی ئیعرابی و نه حوی
وهك وه قفه ئه شی له وشوینا بیکه ی
ئیتیدایش ئه شی بو مابه عده که ی

له بو ئهم وه قفه ئینسانی زانا
گه لی نیشانه ی مه عقوولی دانا

مه ئه له ن له دوا ی جیگه ی وه قفی تو
موبته دا هه بی یا فیعلی له نو

یاخود مه فعوولی فیعلیکی مه حذووف
وهك : (سنة الله) به نه صبه مه عرووف

یا له پاشه وه نه فی مه ذکووره
یا جومله ی مایه ی (إن) ی مه کسووره

یا حه رفی ئیضراب یاخو ئیستیفهام
یا (ألا) له بو میفتاحی که لام

یا (س) و (سوف) حەرفی ئیستیقبال
یا (کلا) لە بوته و بیخی جوههال

وه قفی حەسەن

جا وه قفی حەسەن وه قفیکی وایه
له جیی په یوه ندی له فظ و مه عنایه

به م دوو جیهه ته عه لاقه ی مه عرووف
به ینی ماقه بل و مابه عدی مه وقووف

به لام پاش مه وقووف که لیمه ی لاحق
موته ممیم نه بی بو له فظی سابق

به دهل بی یا حال صیفه ت یا ته ئکید
یاخو ئیستیثنای عه للامی مه جید

ئه مانه نیسبه ت به جومله ی مه وقووف
ئه گهرچی نابن به روکنی مه عرووف

به لام ئیبتیدایش به وانه کاکه
زانا قه ت نالی : کاریکی چاکه

مه گهر ئه ووه ل بن بو ئایه ی خودا
وه کو مه روی یه له (رسول الله)

له سه ر ئایاتی (سبع المثانی)
یه ک یه ک وه قفه ی کرد تا به پایانی

دیاره ههروه ها ئیبتیدای فه رموو
به وله فظه به رزه که له دواوه بوو

وه قفی قه بیح

قه بیح وه قفه یه له سه ر له فظی وا
په یوه ندی بیی بو به رو دوا

به نه وعیکی وا مه حه للی مه وقووف
ئیفاده نه کا بو غایه ی مه عرووف

به وینه ی شهرطی بیری له جه زا
مه وصورلی صیله ی نه بی له گه لدا

یاخود مه وصورفی بی ره بطی صیفه ت
موفید بی بو کفر یا له بو بیدعه ت

(مستثنی منه) به بی (مستثنی)
موجیب بی له بو فه سادی مه عنا

(وَلَا تَقْرَبُوا الصَّلَاةَ) ناب
که جیگه ی وه قفی قاری زانا بی

یاخود (فویل للمصلین)
که ی شوینی وه قفه بی (الذین)

لای (الذین) به بی صیله که ی
ئه گهر هوشیار بی چون وه قفه ئه که ی

قاری خه به ردار له سه ر موبته دا
بی خه به ر وه قفه ناکا ئه به دا

جا له هه رشوینی وه قفه ئاوايه
ئیعهاده ی مه وقووف شه رتی ئه دایه

یه عنی که وه ستا له به ر ناچاری
ئیعهاده ی مه وقووف خیره بو قاری

بیدار به ره وه ئه ی برای شیرین
وه قفه یه نیه واجب بی به دین

وه قفی واش نیه به خو ی حه رام بی
مه گهر له شوینی مایه ی ئاثام بی

مایه ی کوفر بی (أعاذنا الله)
یامو خالیف بی له بو (حکم الله)

له چه ن شوینیکی دیاری له قورئان
وینه ی ئه وانه که ئیسته وتمان

به شه رتی عیلم و عه مدو ئیختیار
نه بو نه زان و موخطیی و ناچار

جا ئه حوالی وه قف بوت به یان ئه که م
تا به فامی حه ق بیی خاطر جه م

له هەر شوینیکا که وه قفه بی
وه قفه به سکوون بو تو دیته جی

ئیشمامیش له بو مه رفووع و مه ضمووم
له وه قفا هه یه بزانه مه علووم

به لکاندن لیوانت هه ردوو
ئه گهر تو مه یلت له سه ر ئیشمام بوو

له پاش ئیسکانی مه رفووع یا مه ضمووم
(الله أحد) میثالی مه علووم

رهوم ته حریکه به دهنگی په نهان
وا که بیبسی به عزی حازران

له ره فعه و ضه مه و که سره و جه ره دا
ئیر قهت نابی له گه ل فه تحه دا

دوو به شی حه ره که له ره و ما لابه
له بو ئیختیلاس سییه ک صه وابه

له کاتی ئه دای فه تحه و که سره و ضه م
ئیختیلاس ئه که ن قاریئان به جه م

به لام له لای حه فص ئیختیلاس نیه
به س هه ر (یتقه) تیدا جاریه

له (عَلَيْكُمْ الصَّيَامُ) به عام
قه ت جاری نابی ره وم یا ئیشمام

له هی ضه میریش ئه گهر تالی بی
بو ضه ممه و که سره وه له بو واوو بی

هه روا تیی ته ئنیث وه کو (خافضه)
له و حه ره که یشا بلین عاریضه

چوار جیگه قاری سه کته ی تیا ئه کا
یه که م (عَوَجَا) له ئه لکه هفه دا

له پاش سه کته یی (قَيَّأً) ئه لیت
له م وه قفو سه کته ئاگات له خوت بیت

(مِنْ مَرَقْدَنَا) له سووره ی یاسین
پاش سه کته (هَذَا) بلی به ته مکین

سییه م له فظی (مَنْ) له جومله ی (مَنْ رَاق)
پاش سه کته (وَزَنَ أَنَّهُ الْفِرَاق)

چواره م له فظی (بَل) له ناو (بَل رَانَ)
ئای (مَطْفَفِينَ) باریان گرانه

هه رشوینی له قورئانی پیروژدا بته وی له سه ری راوه ستی ، ئه وه به
چه ند ته قسیم به ش ئه کری ، ئه گهر به رودوای ئه و شوینه پیوه ندیان
به یه که وه نی یه نه له له فظو نه له مه عنادا ، ئه وه وه قفه که ت وه قفی تامه ،

واته وه قفه یه که شوینی خویه تی ، وه کو وه قفه له سهر ئاخری سووره تی وه قفه له سهر ئاخری باسی که له پیشه وه دهستی پی کراوه . ئه م نه وعه وه قفه زور مه عقوول و مونسبه و پی ئه لین : وه قفی تام ؛ له بهرته وه که نوقصانی له وه قفه دا نی یه .

نیشانه ی ئه م وه قفه ئه وه یه که شوینی وه قفه که نیهایه تی باسی پی و له پاشیه وه دهست بکا به باسیکی تر . یا له پاش (موقوف علیه) یه وه حه رفی نیدا بی ، یا ئه وه لی ئه مرئ یا نه هی پی ، یا خود موخته ته ح پی به لامی قه سه م ، یا خود جومله ی شهرطیه پی ، یا ماقه بلی مه دده که به شاره تی پی و مابه عده که ی ئیندار پی ، یا خود به روودوای جیگه ی وه قفه که له وشتانه بن که قه ت نه لکین به یه که وه .

ئه گهر به روودوای جیگه وه قفه که په یوه ندیان هه یه به یه که وه له مه عنادا نه ک له له فظدا ، ئه وه مه شهووره به وه قفی کافی ، هه روه کو وه قفه له سهر ئه و شوینه دا باشه ، وه قف له سهر مابه عده که یشی هه ر باشه ، بو ئه م وه قفی کافی یه چه ند نیشانه هه یه ، وه کو وجوودی موبته داو خه بهر ، یا فاعیل و فاعیل ، یا مه صده ریکی مه نصووب به عامیلیکی مه حذووف له دوایه وه یا خود موصه ددهر پی به که لیمه ی (ألا) بو ئیستیفتاح ، یا به (إن) هی مه کسووره ، یا به که لیمه ی (بل) بو ئیضراب و لادان له مه عنای ماقه بی (موقوف علیه) . هه روا ئه و شوینه که ره بطیان به ماقه بلیانه وه بی له مه عنادا نه ک له له فظدا .

ئه گهر ماقه بل و مابه عدی (موقوف علیه) ره بطیان پیکه وه بی له له فظ و له مه عنادا و له گه ل ئه و عه لاقه دا مابه عدی (موقوف علیه) جوزئی نه پی له ماقه بله که ی ، وه کو فاعیل بو فاعیل و خه بهر بو موبته داو صیله بو مه و صوول . خو لاصه ئه گهر له سووره تی وه قفه له و شوینه دا مه عنای که لامه که فاسید نه ده بوو ، ئه وه ئه و وه قفه ناوی وه قفی حه سه نه . بو ئه م قیسمه چه ن نیشانه یه ک هه یه وه کو ئه وه که مابه عدی (موقوف علیه) حال پی ، یا نه عت پی ، یا به دهل پی ، یا ته ئکید پی بو ماقه بله که ی ، یا

ئىستىثنايى لەو . لەم شوينەدا ھەرچەند ۋەقفە لەوشوینەدا باشە ، بەلام ئىبتىدا بە مابەعدە كەي باش نىە مەگەر سەرى ئايەت بى ، ۋە كور يوايەت كراۋە لە (أم سلمه رضى الله عنها) كە ھەزرەت (ﷺ) لە ئاخىرى ھەموو ئايەتەكانى فاتىحە ۋەقفەي كردوو ۋە ئىبتىداي كردوو بە سەرى ئايەتە دوايى يە كە .

ئەگەر ماقەبل و مابەعدى (موقوف عليه) پىۋەندىيان پىكە ۋە بوو لە لەفظو لە مەعدادا ، بە جورى مابەعدى (موقوف عليه) تەكمىلە ۋە تەتەممە بوو بۆ ماقەبلە كەي ، يە شىۋە يەك كە بە ھۆي ۋەقفە لەسەر ئەو شوينە مەعداى جوملە پىشوو ۋە كە ناقيص بىي لە ئىفادەدا ، ۋە كو ۋەقفە لەسەر (الحمد) لە فاتىحەداو ، ۋەقفە لەسەر فيعل لە پىش دىكرى فاعىلە كەي ۋەقفە لەسەر مەوصول پىش دىكرى صىلە كەي ، ئەو ۋە ئەو ۋەقفە لەو شوينەدا قەبىحە ۋە ناشىرىنە (مع العلم) ئىمە لەكاتى ئىختيار قسە ئەكەين ، ئەنا ئەگەر قارىئە كە ھەناسەي توند بوو دروستە ۋەقفە بكا لەوشويناى . بەلام موستەھەبە ۋە جوانە كە ئىعادەي (موقوف عليه) بكاتە ۋە لەگەل مابەعدە كەيدا .

بزائن : شوينىكى ۋا نىە لە قورئاندا كە ۋەقفە لەويدا واجب بى ، ياخود ھەرام بى ، مەگەر شوينى كە ۋەقفە لەوشوینەدا زيان بىدا لە ئىعتىقادو بىروباۋەر ، ئەو ۋە ۋەقفە لەويدا ھەرامە ۋە كوفرە . ۋەيا زيان بگەيىنى بە ەمەلى لە ئەعمالى شەرىعى ، ئەو ۋە ۋەقفە لەويدا ھەرامە ئەگەر عالم و عامىدو موختار بى ، بەلام بوقارىئى نەزان يا موخطىئى يا ناچار زيانى نىە . بەلى پىويستە بگەرپتە ۋە بۆسەر (موقوف عليه) ۋە ئىعادەي بكاتە ۋە لەگەل مابەعدە كەيدا .

ئىشمام و رەوم و ئىختىلاس

بزائن : ۋەقفە لەسەر ھەر لەفظى بە سكوونى (موقوف عليه) ئەبى ، يا نائىبى سكوون كە ئەلفە لە مونەۋۋەنى مەنصوبىدا ، ۋەكو

ٲه لٲٲٲ (وكان الله علٲاً حكٲماً) .

به عزٲٲ حاله قٲ تر هه ٲه له وه قفدا ، وه كو ئٲشمام بو مه رفووع له موعره باتداو مه ضموم له مه بنٲاٲدا ، ٲهو ئٲشمامه عٲباره ته له وه كه له پاش ئٲسكانٲ (موقوف علٲه) هه ردوو لٲوٲ بلكٲنٲٲ به ٲه كه وه بو ئٲشاره ٲه لای ٲه وه كه ٲهو (موقوف علٲه) ٲه مه ضموم بووه ، وه كو : (الله اُحد) به سكوونٲ دال له وه قفه داو به ضه ممٲ شه فه ته ٲن پاش ٲهو ئٲسكانه ، وه كو وٲمان .

لٲره دا ده ركه وت كه ئٲشمام نٲ ٲه له وه قفه له سه ر مه جر وورو مه نصووبدا .

ره وم عٲباره ته له ته حرٲكٲ (موقوف علٲه) به ده نكٲكٲ ٲه نامه كٲ وه ها كه حازرانٲ مه جلیس نه ٲٲٲستن . ره وم هه ر له مه رفووع و مه جر ووردا هه ٲه و له مه فتو و خدا نٲ ٲه و ٲهو بٲٲ دوو به ش له و حه ره كه بفه و ٲٲنٲٲ و ٲاقه به شٲكٲ بمٲنٲ .

ٲٲختٲلاس له هه موو حه ره كه ٲه كدا هه ٲه كه عٲباره ته له لا بردنٲ سٲٲه كٲ ٲهو حه ره كه ٲه . لای ئٲمام حه فص ٲٲختٲلاس نٲ ٲه ٲٲلا له له فظٲ (ٲٲقه) دا .

بزائن كه ره وم و ئٲشمام له ممٲ (كتب علٲكم الصٲام) دا نٲ ٲه به ئٲجماعٲ قارئه كان ، وه له هٲٲ ضه ممٲردا كاتٲ كه له دوای كه سه ره و ضه ممه وه بٲٲ ، ٲا له پاش واوو ٲٲٲ وه بٲٲ . هه روا له ٲٲٲ ته ئٲٲث و حه ره كاتٲ عارٲضه ، ٲانٲ : غه ٲره ٲه صلیٲه دا .

بٲداری : له قورٲانٲ ٲٲروژدا چوار سه كته هه ٲه كه ٲه بن به هوٲٲ جٲا كردنه وه ٲ كه لٲمه له پاشه كه ٲ

ٲه كه م : له له فظٲ (عوجا) له سووره قٲ (الكهف) دا . دووه م : له له فظٲ (مِنْ مَرَقَدِنَا) دا . سٲٲه م : له له فظٲ (مَنْ راق) دا . چواره م : له له فظٲ (بَل) له ٲٲش فٲعله كه وه له (بل ران) دا .

ده رزی بیست و چوارم ئیبتیدا

که وه قفت زانی له لای موقته دا
هم وه ربگره لئی حالی ئیبتیدا

ئیبتیدا نابێ به چهرفی ساکن
بینه هه مزه ی وه صل (لذی الأماکن)

مه صده رو ماضی ئه فعالی مه زید
هه مزه ی ئه ووه لیان وه صلّه به ته جوید

هه روا فیعلی ئه مر موطله قا وه صلّه
به س هه مزه ی ئیفعال بوّقه طع و فه صلّه

هه مزه ی ده ئیسمیش هه ر له بوّ وه صلّه
ماباقی قه طعن ئه م یاسا ئه صلّه

(ابن) و (ابنم) و (امرء) و (اثنان)
(ایمن) و (است) و (ابنة ، اثنتان)

(امراة) و هه مزه ی (ال) له بوّ ته عریف
هه ر هه مزه ی وه صلّه فه تحه ی بوّ ته خفیف

له ئیبتیدا دا مه وجوودن هه موو
له ناوا ئه روّن فه وره ن زووبه زوو

* * *

هه رچی بو قه طعه له هه مزه كانا
ئه مینته وه له گشت مه كانا

به مونا سه به ی وه قف و ئیبتیدا
به یاسای ته علیم له بو ئیقتیدا

بو ت به یان ئه که م (بتوفیق الله)
حالی (تعوذ) له گه ل (بسم الله)

(تعوذ) له پیش خویندنی قورئان
سوننه تی دینه به نه صصی تی بیان

چ له ئه ووه لی سووره ته كانا
یا له ناوه دا یا له پایانا

هه روا (بسم الله) ئه ووه لی سووره
غه یری (براءة) وه کو مه شهووره

چونکه به فکری زور به ی زانا کان
(بسم الله) جوزئه له سووره ته کان

فکری ئیمامی شافیعیش وایه
ئه م فکره بکه به پایه و مایه

بابی ئادابی تیلاوه ی ئیتقان
ئه م باسه ئه کا به (حق البیان)

هه روا (بسم الله) له ئه ثنای سووره ت
له پیش خویندنا سووننه ته سووننه ت

له شافیعی وه شیخی عیادی
ئه م نه قله ئه کا به دل گوشادی

بو (استعاذه) و (بسمله) و سووره
چوار شیوه ی شیرین لاما مان مه شهووره

قه طعی هه موویان یه ک له یه ک برین
وه صلی هه موویان یه ک به یه ک گه یین

وه صلی (تعوذ) به به سمه له و به س
وه صلی به سمه له و سووره ت به نه فه س

(بسم الله) که وته به یینی دوو سووره ت
سی شیوه ی هه یه کاتی تیلاوته

یه که مین قه طعی هه موویان له یه ک
دوووه مین وه صلی هه موویان به یه ک

سییه مین وه صلی (بسم الله) ته نیا
به سووره تی دوا ئه ی برای وریا

وه صلی (بسم الله) به سووره ی پیشوو
قه طعی له دوا یی به جه فا مه حشوو

مادام ته قسامی وه قف مه علووم بوو بوتان ، ته حوالی ئیبتیداش
بزائن :

به ئیتتيفاق ئیبتیدا به ساکن موته عه سسیرو مه هجووره ، وه بو
ده فعی ئیبتیدا به ساکن پیویسته جه لبی هه مزه ی وه صل بکه ین . ته م
هه مزه یه له حالی ئیبتیدا به که لیمه دا ثابتو له حالیکدا بکه ویتو به ینه وه
فه وره ن ساقط ته بی ، به لام هه مزه ی قه طع وه کو هه مزه ی بابی (افعال) و
هه مزه ی هه رچی (أسماء) هه یه ئیلا ده ئیسم نه بی ، هه مووی له ئیبتیدا وه
له به ینا ثابتو له شوینی خو یا ته مینیتو وه .

جا بزائن : هه رچی هه مزه هه یه له ته ووو له ته فعالی (ثلاثی
مزیدفیه) و (رباعی مزیدفیه) و له ته ووو له مه صده ره کانیا نه وه هه موو
هه مزه ی وه صلن ، ئیلا هه مزه ی بابی (افعال) که (ثلاثی مزیدفیه)
موصه دده ر به هه مزه یه .

هه رچی هه مزه یش له ته ووو لی ئیسمه کانه وه هه یه ، وه کو ابراهیم و
اسماعیل و اسحاق ، هه موو هه مزه ی قه طعن ، ئیلا له ده ئیسا که
عیباره تن له : ابن ، ابنة ، ابنم ، اثنان ، اثنتان ، امروء ، امرأة ،
اسم ، است ، ایمن الله . هه روا هه مزه ی (ال) که حه رفی ته عریفه
ته ویش بوو وه صل و له به ر ته خفیف مه فتووو حه .

جا به موناسه ی باسی ئیبتیدا وه ، باسی ئیبتیدا به (استعاذه) و
(بسم الله) ته که ین له گه ل خویندن قورئانی پیروژدا . بو ته م دووانه
له گه ل سووره تدا چوار شیوه هه یه :

یه که م : قه طعی هه موویان له یه ک ، واته پاش ته وه که ویستت
قورئان بخوینی (أعوذ بالله من الشيطان الرجيم) بخوینه وه قفه یه ک
بکه ، جا (بسم الله الرحمن الرحيم) بخوینه وه قفه یه ک بکه ، جا
ده ست بکه به خویندن قورئان به قه د مه یلی خو ت . دووهم : وه صلی
هه موویان ، به م شیوه له پاش (استعاذه) گورج (بسم الله) بخوینه و جا
قورئان بخوینه .

سَيِّهَمْ : وه صلی (استعاذه) به (بسم الله) وه جا وه قفه یه ك بكه و جا
قورئان بخوینه .

چوارهم : قه طعی (استعاذه) له (بسم الله) وه صلی (بسم الله) به
خویندن قورئانه وه ، واته پاش (استعاذه) وه قفه یه ك بكه جا (بسم الله)
بخوینه و گورج قورئان بخوینه .

خوئه گهر ویستت پاش ته واوکردنی سووره تی ده ست بکه ی به
سووره تی تر ، لیړه دا سی شیوه هه یه :

یه که م : قه طعی هه موویان له یه ك ، واته پاش ته واو بوونی
سووره ته که وه قفه یه ك بكه ، جا (بسم الله) بخوینه وه قفه یه ك بكه ، جا
ده ست بکه به سووره ته که ی دواوه .

دووه م : وه صلی هه موویان ، واته : پاش ته واوکردنی سووره ته که

گورج (بسم الله) بخوینه و ده ست بکه به سووره تی دووه م .

سَيِّهَمْ : وه صلی (بسم الله) یه به سووره تی دواوه ، واته : له پاش
ته واوکردنی سووره تی پیښوو وه قفه یه ك بكه ، جا (بسم الله) بخوینه و
گورج ده ست بکه به خویندن سووره تی دواوه .

به لام ئیحتیمالی چوارهم که ئه وه یه : (بسم الله) وه صلی بکه ی به
سووره تی ئه ووه له وه و له پاش وه قفه یه ك ده ست بکه ی به خویندن قورئان
له سووره تی دووه م ، ئه مه مه ذمووم و مه هجووره و خیلا فی سوننه تی
حه زره ته (ﷺ) .

بزائن : له پیښ ده ست کردندا به خویندن قورئان (استعاذه)
سوننه ته ټیکراو نه صصی ثایه تی له سه ره . خودا فه رموویه تی : (وَإِذَا
قَرَأْتَ الْقُرْآنَ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ) .

هه روا سوننه ته خویندن (بسم الله الرحمن الرحيم) له ئه ووه لی هه ر
سووره ټیکه وه ده ستی پی ئه که ی ، غه یری سووره تی (براءة) ، چونکی
له لای زوربه ی ئیمامه کان (بسم الله الرحمن الرحيم) داخل هه موو
سووره ته کانه و به ثایه تی ئه ژمیږری له وان بی فهرق له به یی سووره تی

فاتیحه و باقی سووره ته کاندای ، به ده لیلی ئه وه که چه زره ت له ئه وه لی
 هه موو سووره تیکه وه - غه یری (براءة) (بسم الله الرحمن الرحيم) ی
 خویندووه ، ظاهریش له مه ئه وه یه جوزئی سووره ته که بی هه رچه ن
 کللی سووره ته که یه . به ده لیلی ئه وه یش که چه زره ت وه فاتی کردو
 ئه صحابه کان له کاتی جه معی قورئاندا چ له عه هدی ئه بویه کرداو چ له
 عه هدی عوئماندا (بسم الله) یان نووسیوه له ئه وه لی هه موو
 سووره تیکه وه غه یری (براءة) . هه روا به ده لیلی موافه قه ی فاصیله ی
 (بسم الرحمن الرحيم) له گه ل فاصیله ی باقی ئایه ته کاندای .
 هه روا ئه گه ر له ناو قه دی سووره ته کاندای قورئان بخوینی ، هه روه کو
 (استعاذه) سوننه ته (بسم الله الرحمن الرحيم) یش سوننه ته .
 سیوطی له (اتقان) دا له ئادابی خویندنی قورئاندا ئه لی : ئیمامی
 عیبادی ئه م قسه یه ی نه قل کردووه له ئیمامی شافعی یه وه (رضی الله
 عنه) . ئه م مه وضووعانه زور موناسبه که خوینده وار بیان زانی بو ره فتار به
 سوننه تی چه زره تی فه خری عالم محمد المصطفی صلی الله علیه وعلی آله
 وصحبه واتباعه باحسان إلى يوم الدين .

ئاموژ گاری گشتی

ئاموژ گاری یه بۆ گه وره و بچووک
مه روانن بۆ خو به چاویکی سووک

ئینسان خه لیفه ی خودای ئه کره مه
(خليفة الله) پایه ی ئه عظه مه

ئه گه ر ئاده می پایه دار نه بۆ
ماده ی کائینات بۆ مه دار ئه بۆ

ئاده می جیگه ی جیلوه ی خودایه
دلی رووناکی عه رشی بالایه

صه دو بیست و چوار هه زار پیغه مبه ر
بۆ قه دری به شه ر کران به ره هبه ر

سا مه گه ر یه کۆ مایه ی نه گبه ت بۆ
رووی له تاریکی و باری زه حمه ت بۆ

ئه گه ر نا ئینسان کانی ئیحسانه
خه زینه ی خیر و فه یضی ره حمانه

بۆیه له م نه وعا خودا به که ره م
ره هبه رانی نارد ئاده م تا خاته م

عاقیبه ت ناردی ره هبه ری ئه مین
موحه ممد به خیر له بو عاله مین

قورئانی بو نارد بو رپی سه عاده ت
بو به ختیاری تاجی عیاده ت

مادام ئاوايه پایه ی ئاده می
بو پایه بینه مه ردی عاله می

دین و دونیای پاک به ختیاری یه
بو ماوه ی ژیان رپی سه رداری یه

به ر له هه مووشت بروانن بو دین
له سه ر سوننه تی (فخر المرسلین)

مندالتان بیه ن بو مه دره سه کان
له بو فیربوونی ئایاتی قورئان

قورئان رینوما ی ئاده میزاده
عه قل و حیكمه تی روحي ئازاده

قورئان بو دین و بو ژینی ئینسان
یه که م یاسایه له سه ر پرووی جیهان

ئه مره به راویژر بو گه وره ی سه ربه رز
ئیطاعه ی گه وره ی داناوه به فه رز

ئەمرە بە عەدل و بە یاسای ئیحسان
ئەمرە بە دووری لە مایە ی نوقصان

ئەمرە بە عیلم و عەمەلی بە سۆز
ئەمرە بە جیهاد بو غایە ی پیروز

ئەمرە بە صیلە ی رەحمی خزم و خویش
هەم ئەمرە بە صەبر لە سەر ئیش و نیش

عیلمە حیکمەتە ئەدەبە و ئەمثال
دەرمانی دەردە حەللالی ئیشکال

دەلیلە لە بوژینگە ی سە عادت
چ بوژینی باش چ بو عیبادەت

تەقوایە زوھدە صیدقە صەفایە
شەرمە و شەرەفە و عەھد و وەفایە

چرایی روونە لە بوژوژی رەش
صەفای دەروونە بو شەخصی بی غەش

بە کورتی قورئان چرای ظولماتە
لە بوژین و دین ئاوی حەیاتە

کەوابی فەرزە لە ربی ئەم نوورا
خۆت بەدە ی بە سەر گری تە نوورا

قوتابخانه کان وینه ی به یتوللا
بکه ی به مه خزەن بو که لاموللا

هه تا رولله کان به نووری که لام
بین به خاوهن بو نووری ئیسلام

ده رزی ته جویدو ته رتیلی ئایات
وه ربگرن له بو نوورو به ره کات

له ههجه یه کی خوش بکه ن به عادهت
چ له بو خوتان چ بو جه ماعهت

خویندنی قورئان به شیوه ی دلگیر
جوان ئه کاته وه دلی شه خصی پیر

ئینسان ئه کیشی بو رپی پیروزی
بو صیدق و صه فاو ره حم و دلسوزی

لادهن له نه غمه ی مونا فی ته جوید
دوو ره له نووری قورئانی مه جید

هه ر زه می هاتوه بو نه غمه ی قورئان
هاتووه بو نه غمه ی زیادی و نوقصان

ئه و له ههجه مه قصووور بکا به مه مدوود
یا عه کسی ئه وه مه ذموومه و مه ردوود

مه ددی بى چه د بى دووره له ته واپ
ناگونجى له گهل مه قامى کيتاب

که قورئانتان خویند زوو بیکه ن له بهر
هه مووى يا نيوى يا له وه که متر

قورئان سه راسه ر عيلم و عيرفانه
عه قیده و دیده و دل و زمانه

هه ر دلى قورئان له وا دامه زرى
به ئيمان ته ژى و به ئيمان ته مری

هه روا له گه ليا تا (دار البقا)
تا شادی ته کا به نوورى ليقا

* * *

عولوومى ره سمى له نه حوو له صه رف
ئيعراب و بيناو قه لب و ده غم و چه ذف

له گهل زانستى ته صلى ئىشتيقاق
ئینسان ته باته سه ر قولله ی ئافاق

لوغته و وه ضع و مه عان و به يان
فيقهو ئوصوول و حيكمه تی ئینسان

ئوصوولى دين و ته فسیر و چه ديث
خادم ته باته مه قامى ره ئيس

عیلمی مه نطیق و ئادابی سوئال
چران بو ریگهی ده عواو ئیستیدلال

هه موو ئه مانه خزمه تن بو تو
بو دونیاو بو دین هه تا روژی نو

ئادابی تیلاوه تی قورئان

به ئادابی دین تیلاوه ی قورئان
ئه ساسه له بو ته نویری دلمان

به ر له تیلاوه ت ده ست نوێژ بگرن
سیواک بکه ن و قورئان هه لبگرن

ئه گه ر ئاو نه بوو (تیمم) چاکه
ده س نوێژ سیلاحی موئمنی پاکه

له پاش طه هاره ت برونه مزگه وت
یا له ماله وه هه رچونی ریکه وت

که چوینه مزگه وت به دلکی صاف
نییه ت بهینه له بو ئیعتیکاف

له پاش دوو رکات دیاریی مزگه وت
قورئان بخوینه هه رچه ندی ریکه وت

به خاطرجه معی قورئان بخوینه
دلت به نووری خودا بنوینه

ئیمه غافلین حق غافل نی یه
له نوور وه رگرتن دل ماتل نی یه

ئه گهری نه که وت قورئان له جیدا
قورئان بخوینه له ماوه ی ریدا

به لام جاده یه ک پاک له نه جاسه ت
لایق بی له بو ذیکرو تیلاوه ت

گه لی پیویسته شه خصی موسولمان
دائیم طالب بی بو نووری قورئان

به قه دری ئیمکان قورئان بخوینی
خوی له غافلان باش دهرهینی

خوزگه م به وکه سه قورئان ئه خوینی
به هه شتی خالید بو خوی ئه ستینی

به روژ یا به شه و چلون ریکه وی
له قورئان خویندن په کی نه که وی

(بین الطلوعین ، بین المغربین)
یا له پاش عه صران یا شه و بهینه بهین

شە و خە لوە تگاھی ئە هلی ئیحسانە
بە زایە ی نادا ئە وە ی ئینسانە

بۆ شە و هە ستاوە بای (تتجافی)
بۆی رە حمە ت ئە دا بە دلی صافا

رۆژ بۆ زە حمە تە و بۆ خە ولی ژیان
شە و بۆ رە حمە تە و بۆ نووری ئیمان

بە لی شە و بۆ خە و خە و بو سوباتە
سوبات رە حمە تی ماوە ی چە ن ساتە

خۆ دانە نراوە شە و هە تا بە یان
ئادە می بنوی بە وینە ی بی گیان

یا تا نیوە شە و بە لە هوو لە عە ب
عومرت رابووری لە گە ل بی ئە دە ب

بە ش بە شی بکە بە یاسای ساعە ت
سێ بە ش لە بۆ خە و بە شی بۆ طاعە ت

شە وی شە ش سە عات ئینسان بخە وی
لە شی بۆ سیححە ت پە کی ناکە وی

مە قصە د ئە مە یە هە رکە سێ بۆ خوی
میزانی دانی سوودی بیی بوی

له سه ر خویندن و خویندنه وه تو
قورئان قازانجت پی ئەدا کوکو

حه زهت فەرموو یه : روژی ده ئایهت
بخوینته وه دووره له غه فلهت

حه رفی ده ئەجره له بو ده سه ده
ئه وای قورئان خاریج له حه ده

نه ك هه ر له بو خوئی بو خزم و كه سی
ئه بی به مایه ی ره همه تی قودسی

ئه گه ر سه د ئایهت بخوینی بو دین
ئه ینووسن له ناو ریزی قانیتین

گه یشته به دوو سه د ئایه تی قورئان
حیفظی ئیمانیه وه سیله ی غوفران

پیشینانی تو به دلکی صاف
قورئانیان ئە خویند (الله) بی گه زاف

واز بینه له وه ی له سه ر ده ست و برد
به شه وو روژی خه تمکی ئە کرد

تو حه فته ی خه تمی یا به دوو حه فته
یا مانگی خه تمی خیریکی مفته

هه رچه ندیکت خویند له زورو له که م
به ئارامی بی و سه فای خاطرجه م

ده ئایه ت له گه ل ته جویدو ته رتیل
چاتره له خه تمی به شیوه ی ته عجیل

ئه مه یه ده رزی شیووخی کیرام
خیره تیلاوه ی ئینسانی ئارام

به ئاوازی خوش قورئان بخوینه
نووری سه عاده ت بو دل بنوینه

که گه یشتیته ئایاتی ره حمه ت
بپاریره وه بو نه یلی نیعمه ت

کاتیکیش خویندت ئایاتی عه ذاب
زوو په نابگره به خودای وه ههاب

وا بریاربده کاتی تیلاوه ت
موناجات ئه که ی لای (رب العزة)

تو ئه و نه بیني ئه و تو ئه بیني
ته جه ل لای که ره م به تو ئه نوینی

که خویندت ته وه ئایاتی سوجده
یه ک سوجده ببه و بیکه به موژده

سوجدہ کلیلہ بوقاپی رہمت
فرصہ تی بہ رزہ فرصہ ت غہ نیمہ ت

بہ لام براکہم ئاگات لہ خو بی
با دەستووری شہ رع رہہبری تو بی

نہ بی بہ ئازار بو شہ خصی نہ خوش
یاہوی بیداری بو نوشتووی بی ہوش

چہ ن کات و چہ ن جی لہ سہ رپووی جیہان
مہ کہ تیلاوہی ئایاتی قورئان

مہ کرووہہ کاتی ہیرشی نوشتن
یا بہ ماندووی لہ جیدا کہ وتن

یا کاتی خو طبہ ی خہ طیبی جومعہ
ئہ وکاتہ کاتی ئیرشادی جہ معہ

کاتی تہ دریس و تہ علیمی عولووم
نہ بی بہ مایہ ی تہ شویشی عومووم

یا کاتی وہ عظ و ئاموژ گاری دین
یا کاتی نوژی فہ رزی موسلیمین

یا لہ و شوینانہ پیسہ و ناپاکہ
پیس لہ گہ ل پیسہ و پاک لہ گہ ل پاکہ

يا له ريڭا يه ك ري ره وي زوره
له پاك و له پيس به له ك و بوره

له شوي ني غه و غاو ئاشو و بي جي هان
فريشته ي ره همه ت په نهانه په نهان

بيدار بېنه وه خو يندن له موصحه ف
چا كتره له بهر نه ثوبه به و نه شرف

پيروزي قورئان نه گا به چاوان
نه گا به به دهن بو پيرو لاوان

ته نيا ته ماشاي قورئاني كه ريم
ته وابي زوره لاي خوداي عه ليم

ته هليل و ته كبير ، ته حميد بو خودا
ريوايه ت كرا له (رسول الله)

له سووره تي (شرح) تا سووره تي (ناس)
به جيان بينه به صيدق و ئي خلاص

له ئاخره وه پاش خه تمى سووره
وه كو له ناوا نه مرو مه شهووره

چ له نو يژا بي و چ ته نيا قورئان
هه رچه نده نايكه ين له ناو نو يژه كان

له ناو فه تاوای خاتیمه ی صوغرا
موژده ی نه وایی به ئیمه درا

* * *

پاش قورئان خویندن یا خه تمی قورئان
دوعای خیر بکه ن بو موسولمانان

دوعا له وکاتا ئه گا به قبول
له بهر پیروزی قورئانی مه قبول

بو خوت و ئه صل و فه صل و حاشیه
ئه گهر موطیعه و ئه گهر عاصی یه
هه م له بو باقی موسولمانه کان
له هه ر شوینی بن به ماواو مه کان

دوعا بو پاریز له ئاشووبی غه یر
هه م له بو ته وفیق له سه ر کاری خه یر

که تو دوعات کرد به صووره تی عام
زوو وه ری ئه گری عه لیمی عه للام

مه به س له دوعا فه وزی مه رامه
موهیم طاعه ته و حوسنی خیتامه

قایی ره همه تی وا له سه ر پشته
ئه م دیوی دینه و ئه و دیو به هه شته

* * *

بیدار بینه وه فهرزه له سه زمان
ئیکرامی گه لی خوففاظی قورئان

حیفظی فهرزیکه فهرزی کیفایه
ئه وان ئه م فهرزه ئه که ن ریعایه

حافیظ خه لاتی ره هبه ری لایه
ئه وه نده هه یه وه حیی بو نایه

خوزگه م به حالی حافظیکی وا
دلی به قورئان ئاوایه ئاوا

* * *

ئه گه ر ئه ته وی ئه وایی قورئان
هه دییه بکه ی بو موسولمانان

که ده ستت پی کرد نییه تی بینه
به و نییه ته وه قورئان بخوینه

له پاش خه تمه که ی زوو ئیهدای بکه
میثلی ئه وایی بو بریار بده

پیش هه موو له بو شای پیغه مه ران
له گه ل ماباقی گه لی ره هبه ران

سه رده سته ی دیاری بو پیغه مه ره
بو (روح الأرواح) که خووی سه روه ره

سەلامى خوداى لەسەر بى تا سەر
هەتا هەتايە نەك هەر تا مەحشەر

لەپاش ئەولە بو برادەرانى
لە رەھبەرانى سابىق زەمانى

پاش ئەوان لە بو هەموو يارانى
بو ئالى بەرزى وەفاكارانى

بو ئەھلى بەيتى هەموو بەجارى
بە وینەى باران سەلام ببارى

ئەمجار بو هەموو فەردى لەوانە
پەپرەوى خیر بوو لە بو ئەمانە

بە فکرى گەلى لە عولەماى دین
خیريان پى ئەگا بە (علم اليقين)

هەرچە ندە قارى ئەوابى بو خوى
ساغە و ثابتە و نەقصى نایى بوى

یەكەمین لەسەر ئەم فکەرە بەمەد
ئىبنو حەنبەلە ئىمامى ئەحمەد

باشە بزانب ئىهداء بو رەسوول
هەر بو تەشرىفە و ئىكرام و وصوول

ئەگەر ناھەموو ئەواب ئوممەت
میشلى كامىلى ئەگا بەھەزرەت

بەلکە بەقەدەر واسىپتەى مابەين
ئەضعاف تەكرارە تا شاھى كەونەين

ژمارەى ئەو مەگەر لای خودا
ئىمە نازانين مەريەك لەصەدا

لەيەكدا دەبى لەدوودا بىستە
لەسيدا چلە ئەم ياسا بەستە

ھەم والىندەين و ئوستادى تەعلیم
شەرىكى ئەجرىن بەصیدق و تەسلیم

ئەوھى مونكىرى دیارى ئیحسانە
ھەر لەصوورەتا وینەى ئینسانە

بابى لەحىساب قانوونى عەدلە
چەند بابى ئەواب مەقروونى فەضلە

ھەر وھەچاکەى ئوممەت سەراسەر
بەم وەزىنە ئەگات بەرۋحى رەھبەر

چون ئەو وەسىلەى ھىدايەى عامە
ئەو موبەللىغى نوورى ئىسلامە

نووری قورئان و شه ريعه ت يه كسه ر
واله سهر عه رشي سينه ي پيغه مه ر
هه ركه س له هه رجى به هه رچونى بى
خزمه تيكي باش له وو بيته جى

مه نبه عى هه مووى (رسول الله) يه
سينه ي نه و ده رباى ره حمى خودايه

خودا له و ده ربا دلمان ته ر بكه ي
به كانى فه ضل و فه يض و فه ر بكه ي

به جاهى شاهى ره هبه ران به عام
خه لآتمان بكه ي به حوسنى خيتام

خاتيمه ي نوور به پارانه وهى حضوور

(الحمد لله) گه يشته خيتام
(نوورى قورئان) م به گويزه ي مه رام

خاتيمه م هينا خزمه تى قورئان
به قه د شانى خووم نه ك نه علامه كان

خزمه ته كه يشم كرد به ديارى
له بو حضوورى مه حبووبى بارى

له بو باره گاي به رزى پر نه نوار
بو تكاكارى گه لى تاوانبار

بۆتکاکاری کۆمه لی ئه خیار
فیداکارانی چه رخی رۆزگار

بۆ ئه وان له بۆرزگاری و نه جات
بۆ ئه مان له بۆ به رزی ده ره جات

خویشم یه کیکم له تاوانباران
له به دکرداری له شه رمه ساران

شه رمه ساریکم هاتم بۆ ده رگات
یه نام هیناوه (یا ذا البرکات)

له بۆ ئه نواری بۆ دلی تاریک
پی رزگار بسم له ریگهی باریک

له بۆ یارمه تی له ماوه ی ژینا
له سه ر خزمه تی له ریگهی دینا

بۆ ده فعی فیتنه ی نه فسی ئه عماره
بۆ چاری شه یتان له م رۆزگاره

(کی اعتمد روحا علی الله
وأفوض امری إلی الله)

باوه رم وایه خه یر و لوه سیله ی
وه سیله ی نوورو نه یلی فه ضیله ی

ئەزانم نووری قورئانی بىّ حەد
سەرى والە لای واحیدی ئە حەد

ئەم سەرە کەیشی بۆ فە یضی مە دەد
لە سینە ی تودا ئە بته موجه دەد

یانی روّحی توّ (یارسول الله)
مە ظهەرە لە بۆ تە جە لای ئە لّلا

ئە و روّحە کە وا (روح الأرواح) ه
مە نبە عی نووری خیر و ئیصلاحە

هە زاران رشتە ی لیوہ دە ر ئە چی
ئە گا بە دلی حوبی تو ی تیابی

یانی روّحی تو سیرری پە نهانە
جیگە ی کارە بای هە موو جیهانە

بە بى ژمارە خطووطی وایر
ئە گا بە دلی موحیبی طاهیر

بە لکو بە هە موو عە بدیکى خودا
کە دوستی تو بى بۆ فە یضی هودا

ئەم رە بطة یش بە دل هە تا هە تايە
چون کارە باکە ی خاوەن بە قايە

منیش هه رچی هه م خو له ئومه تم
له م باره گادا روو له ره همه تم

نووریکم ئه وی بو رابیطه ی به ین
(یا معدن العلم یا منبع العین)

رابیطی وابی دائیم و تام بی
بو من وه سیله ی حوسنی خیتام بی

دوو باره له نو (الحمد لله)
له (نووری قورئان) به شمان پی درا

به ره سایه هات بو هیزی دلمان
بو چرای دل و مال و مه نزلان

بیسته می صه فه ر شازده ی نیشان
پیش نویژی جومعه ی (مجمع الاحسان)

له حوجره ی به رزی مه دره سه ی ثانی
له باره گاهی غه وئی گه یلانی

(قدس الله سره العزیز
بالنور الساری لأهل التمیمین)

تاریخی کوچی شای شیرین خیصال
هه زار و سیصه د نه وه دو یه ک سال

میژ ووی میلادی عیسای پرکه مال
هه زار و نوصه د هه فتادویه ک سال

سه لامي خودا بی چه دو حیساب
نازل بی بویان هه م ئال و ئه صحاب

به ندهی نووسه ری ئه م چه ن ده رزانه
ئه م جه واهیری پرووی سه رعه رزانه

ناوونیشانم به شیوهی خالیص
عه بدولکه ریمی له قه ب موده پرپرس

ناز ناوی شیعرم به شیوهی عامی
بو بابی ئه ده ب ئه نووسم (نامی)

(فالحمد لله حمداً بالتّمام
على الانعام بحسن الختام)

(الحمد لله) لی بوومه وه له نووسینی کتیی (نووری قورئان) له سیره تی
حه زره تداو له ته ئینجی قورئان و عولوو می قورئان و ته جویددا ، له روژی
جومعه ی بیستی سه فه ری سالی هه زار و سی سه دو نه وه دو یه کی
هیجری ، ریکه وتی شازده ی نیسانی هه زار و نوصه دو هه فتاویه کی
میلادی ، له مه دره سه ی گه یلانی له به غداد . وانا الفقیر عبدالکریم محمد
المدرس الكردي الشهرزوري غفر الله له ولوالديه ولسائر المسلمين ،
آمین .

پیرست

بابه ت	لاپه ره
دهرزی یه که م (سیره تی پیغه مبه رد . خ)	۱۸
دهرزی یه که م به په خشان	۲۴
دهرزی دووهم سه ره تای وه حی	۲۹
دهری دووهم به په خشان	۳۵
دهرزی سی یه م	۳۷
دهرزی سی یه م به په خشان	۴۲
دهرزی چواره م به هونراوه یی	۴۸
نووری قورئان	۵۵
دهرزی پینجه م : که لامي خوا چه ند مه عنای هه یه و	
مه عنای نازل بوونی چی یه ؟	۵۷
دهرزی پینجه م به په خشان	۶۰
دهرزی شه شه م هاتنه خواره وه ی جوبره ئیل	۶۴
دهرزی شه شه م به په خشان	۶۶
دهرزی حه وته م : بوچی قورئان به به ش مه ش هاتوته خواره وه	۶۷
دهرزی حه وته م به په خشان	۶۹
دهرزی هه شته م	۷۱
دهرزی هه شته م به په خشان	۷۶
باسی مه ککی و مه دهنی	۷۸
یاسی ئایاتی حه ضه ری و ئایاتی سه فه ری	۸۰
ئایاتی نه هاری یه و له یلی یه	۸۰
ئایاتی سه یفی و شیتانی	۸۱
ئه وهل ئایه تی که نازل بووه و ئاخر ئایه تی که نازل بووه	۸۱
قیرائاتی موته واته رو ئاحاد و شان	۸۲
بو ئاگاداریی براده ران	۸۳

	باسی ئه و ئه حوالانه که عاریضی ئه لفاظ ئه بن
۸۴	وه کوو غه ریب و مه جازو موشته رهک
۸۷	ده رزی نویه م ئه سبابی نزوولی قورئان
۹۰	ده رزی نویه م به په خشان
۹۱	ده رزی دهیه م نووسه رانی وه حیی موقه ددهس
۹۶	ده رزی دهیه مین به په خشان
۹۷	ده رزی یازدهیه م باسی ئه وانیه ی قورئانیان له به ربووه
۱۰۰	ده رزی یازدهیه م به په خشان
۱۰۲	ده رزی دوازدهیه م جه مع کردنه وه ی صیددیق بو قورئان
۱۰۶	گرد کردنه وه ی قورئان له چه رخی ئه بووبه کری صیددیقا
۱۰۹	جه معی عوئمان کوپی عه ففان بو قورئان
۱۱۹	ده رزی سیازدهیه م لیکولینه وهیه ک
۱۲۱	تکا و رجایه ک
۱۲۷	ده رزی چواردیه م قیرائاتی سه به
۱۳۰	ده رزی چواردیه م به په خشان
۱۳۲	ده رزی پازدهیه م قورپای سه به
۱۳۶	به یانی وه لادهت و وه فاتی قورپای سه به
۱۳۸	ده رزی شانزدهیه م
۱۴۰	مه خاریجی حورووف
۱۴۴	ده رزی شانزدهیه م به په خشان
۱۴۴	مه خاریجی حورووف
۱۴۷	ده رزی هه قدهیه م له صیفاتی حورووفدایه
۱۵۰	ده رزی هه قدهیه م به په خشان
۱۵۲	ده رزی هه ژدهیه م راگرتنی صیفاتی حورووف
۱۶۵	ده رزی نوزدهیه م
۱۶۸	ده رزی بیسته م

۱۷۲	به عزى ياساى گشتى
۱۷۳	ده رزى بيست و يه كه م
۱۷۷	ده رزى بيست و دووهم (مذ)
۱۷۹	نه وهى سه به به كه ي سكوونه
۱۸۲	مه ددى وه قف
۱۸۲	مه ددى لين
۱۸۲	مه ددى به دهل
۱۸۳	مه ددى عيوه ض
۱۸۳	مه ددى حه رفى
۱۸۳	مه ددى ته مكين
۱۸۴	مه ددى فارىق
۱۸۴	مه ددى صيله
۱۸۹	ده رزى بيست و سى يه م وه قفه
۱۹۰	وه قفى تام
۱۹۱	وه قفى كافى
۱۹۲	وه قفى حه سه ن
۱۹۳	وه قفى قه بيع
۱۹۸	ئيشمام و پرهوم و ئيختىلاس
۲۰۰	ده رزى بيست و چواره م ئيبتيدا
۲۰۶	ناموزگارىي گشتى
۲۱۱	ئادابى تىلاوه تى قورئان
۲۲۲	خاتيمه ي نوور به پارانه وهى حوضوور

نه نامه خانه ی نیشتمانیدا له به غدا ژماره « ٦٠٠ » ی سالی ١٩٨٥ ی دراوه تی

له چاپخانه ی (دار آفاق عربیة) له به غدا له چاپ دراوه